

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

ACENTENİN ÜCRET HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYGÜL KIZILAY

KOCAELİ 2015

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

ACENTENİN ÜCRET HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYGÜL KIZILAY

DANIŞMAN: YARD. DOÇ. DR. LEVENT BİÇER

KOCAELİ 2015

ACENTENİN ÜCRET HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: AYGÜL KIZILAY

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar Tarihi ve No: 02.09.2015-2015/15

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Mehmet BAHTIYAR

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Levent BİÇER

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Hazretin QEBİ

Jüri Üyesi:

Jüri Üyesi:

KOCAELİ 2015

ÖZET

ACENTENİN ÜCRET HAKKI

6102 sayılı TTK acentelik alanında önemli yenilikler getirmiştir. Yeni kanun 6762 sayılı Kanunda yer almayan bazı kurumlara yer vermiş, eski kanun döneminde uygulamada sorunlara yol açan bazı hükümler ise gözden geçirilmiştir.

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğundan, acentenin gördüğü iş için her zaman bir ücret talep etme hakkı bulunmaktadır. Acentenin en önemli hakkı olan ücret hakkı, müvekkilin karşı edimi olarak kendisini gösterir. Ücret hakkını düzenleyen hükümler arasında ücrete hak kazandıran işlemler ve ücrete hak kazanma zamanı ile ilgili hükümler yeniden ele alınmıştır. Bunlarla birlikte ücret hakkıyla ilgili olarak acenteye çok geniş bir bilgi alma ve defter kayıtlarını isteme ve inceleme hakkı tanınmıştır.

Çalışma “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri haricinde üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde acente kavramı ve bu kavramı oluşturan unsurlar incelenmiştir. Ayrıca acentenin hak ve borçlarına değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, acentenin en temel hakkı olan ücret hakkı incelenmiş olup; üçüncü bölümde ise, 6102 sayılı TTK ile getirilen düzenlemeler ve değişiklikler, 6762 sayılı TTK ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ücret hakkına ilişkin bu değişiklikler, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin ücret talep edebileceği haller; ücrete hak kazanma anındaki ve ücretin muaccel olacağı andaki değişiklikler; ücret hakkında acentenin belge ve bilgi isteme hakkının emredici olarak düzenlenmesi olarak özetlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Acente, Acentelik Sözleşmesi, Acentenin Hak ve Borçları, Acentenin Ücret Hakkı

ABSTRACT

THE COMMISSION RIGHT OF AGENT

Law no. 6102 Turkish Commercial Code brings advances at provisions about agency .The new Code brings new provions comparing with Law no. 6762 Turkish Commercial Code. Furthermore, it resolves some issues existing in the period of 6762 Turkish Commercial Code.

Agency contract is a bilateral contract. Therefore the rights of the agent, constitutes the obligations of the principal. The commission right is also obligation of the principal. The provisions about commission right are reargued out, including transactions which bearing commission and time of entitlement of commission

This thesis is consist of three chapters excluding the “introduction” and the “conclusion” parts. In first chapter, the notion of the agent and the elements of this notion are discussed. Moreover, rights and obligations of agent are examined.

In chapter two, the principal right of agent, commission right is discussed. In chapter three, commission right is examined comparing with the provisions of Law no. 6102 Turkish Commercial Code and Law no. 6762 Turkish Commercial Code. Amendments about commission right are time of entitlement of commission , time of commission becoming payable. Furthermore , in some cases, an agent shall be entitled to commission on commercial transactions concluded after the agency contract has terminated. Lastly, an agent shall be entitled to demand that he be provided with all the information, and in particular an extract from the books, which is available to his principal and which he needs in order to check the amount of the commission due to him. Provision about demanding information is statutory.

Key Words: Agent, Agency Contract, Rights and Obligations of Agent, Commission Right of Agent

KISALTMALAR CETVELİ

AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
bkz.	: bakınız
BK	: 818 sayılı Borçlar Kanunu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
C.	: Cilt
eTK	: 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu
E.	: Esas
EEC	: European Economic Council (Avrupa Ekonomik Topluluğu)
HD	: Hukuk Dairesi
HGB	: Handelsgesetzbuch (Alman Ticaret Kanunu)
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra İflas Kanunu
K.	: Karar
m.	: madde
OR	: Obligationenrecht (İsviçre Borçlar Kanunu)
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
YTD	: Yargıtay Ticaret Dairesi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9
I.BÖLÜM : ACENTE	11
1.GENEL OLARAK	11
2.TANIM	11
3.UNSURLARI	12
3.1. Bağımsızlık	13
3.2. Acente İle Müvekkili Arasında Bir Sözleşmenin Varlığı	14
3.3. Aracı Acente ve Sözleşme Yapma Yetkisine Sahip Acente	15
3.4. Acentenin Faaliyetini Belirli Bir Yer ya da Bölgede Gerçekleştirmesi.....	17
3.5. Acenteliğin Sürekli Olarak Yapılması	18
3.6. Acentelik Faaliyetinin Meslek Edinilmiş Olması	18
4.ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ	19
4.1. Acentelik Sözleşmesinin Şekli.....	19
4.2. Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	21
4.3. Acentelik Sözleşmesinin Hükümleri.....	22
4.4. Acentelik İlişkinin Benzer Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi.....	23
5.YAPILAN TİCARİ FAALİYETİN TÜRÜNE GÖRE ACENTE ÇEŞİTLERİ.....	25
6. ACENTENİN BORÇLARI	26
6.1. Müvekkilinin İşlerini Görme ve Menfaatini Koruma	26
6.2. Haber Verme	28
6.3.Talimatlara Uyma	29
6.4. Önleyici Tedbirler Alma	29
6.5. Müvekkile Ait Parayı Ödemek	30
6.6. Hesap Verme Borcu	31
6.7. Rekabet Etmeme	32
7.ACENTENİN HAKLARI	35
7.1. Ücret Hakkı	35
7.2. Olağanüstü Masrafları Talep Etmek	38
7.3. Hapis Hakkı	40
7.4. Portföy Hakkı.....	40
7.5. Tekel Hakkı.....	47
8.ACENTELİĞİN SONA ERMESİ	47

8.1. Sözleşmenin Süresi ile İlgili Sona Erme Nedenleri	47
8.2. Haklı Nedenlerle Fesih	49
8.3. Sözleşmedeki Edimlerden Birinin İhlali Nedeni ile Fesih.....	51
8.4. Müvekkil veya Acentenin Kişisel Durumlarında Ortaya Çıkan Değişiklikler	51
8.5. Anlaşmayla Sona Erme (İkale Anlaşması)	52
8.6. Diğer Sona Erme Nedenleri	52
II.BÖLÜM: ACENTENİN ÜCRET HAKKI VE ÜCRET HAKKI DOĞURAN İŞLEMLER	53
1. GENEL OLARAK	53
2. ÜCRET HAKKININ DAYANAĞI.....	55
3. ÜCRET ÇEŞİTLERİ	56
3.1. Sözleşmenin Kurulmasındaki Başarıdan Dolayı Ödenen Ücret	56
3.2. Yönetimsel Ücret	56
3.3. Acentenin Faaliyetine Dayanan ve Faaliyete Dayanmayan Ücret.....	57
3.4. Sözleşme Süresince ve Sözleşme Bittikten Sonra Ödenen Ücret	57
3.5. Ücretin Hesaplanma Şekline Göre Ücret Çeşitleri	57
4.ACENTENİN ÜCRET HAKKI İLE DİĞER İŞ GÖRME SÖZLEŞMELERİNDEKİ ÜCRET HAKKININ KARŞILAŞTIRILMASI	58
4.1. Hizmet Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi.....	58
4.2. Eser Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi	59
4.3. Vekalet sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi.....	61
4.4. Komisyon Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi.....	62
4.5. Simsarlık (Tellallık) Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi.....	64
5.ÜCRETE HAK KAZANDIRAN İŞLEMLER.....	65
5.1. Genel Olarak	65
5.2. Acentelik Faaliyetlerine Dayanan Sözleşmeler Nedeni İle Doğan Ücret Hakkı	66
5.3. Acentenin Müvekkiline Kazandırdığı Üçüncü Kişilerle Kurulan İşlemler Nedeni İle Doğan Ücret Hakkı	67
5.4. Acentenin Tekel Hakkı Nedeni ile Doğan Ücret Hakkı	68
5.5. Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesinden Sonra TTK m.113/3 Nedeni İle İstenebilecek Ücret Hakkı.....	70
6. 6762 SAYILI TTK VE 6102 SAYILI TTK'YA GÖRE ÜCRET HAKKI	73
6.1. TTK m.113 Ücrete Hak Kazandıran İşlemler	73
6.2. TTK m. 114 Ücrete Hak Kazanma Zamanı	75
6.3. TTK m.115 Ücret Miktarı.....	77

6.4. TTK m.116 Ücretin Ödenme Zamanı	77
III.BÖLÜM: ÜCRET HAKKI İLE İLGİLİ DİĞER HÜKÜMLER	80
1.ÜCRETE HAK KAZANMA ZAMANI.....	80
1.1. Genel Olarak	80
1.2. Kısmi İfa.....	81
1.3. Müvekkilin İfası.....	81
1.4. Müşterinin İfası	82
1.5. Ücret Hakkının Düşmesi.....	82
2.ÜCRETİN MİKTARI.....	84
3.ÜCRETİN ÖDEME ZAMANI.....	86
4.ÜCRETİN İFA YERİ	88
5.ÜCRETİN HESAPLANMASI İÇİN MÜVEKKİLE GETİRİLEN YÜKÜMLÜLÜKLER	89
5.1. Genel Olarak	89
5.2. Ticari Defterler.....	90
5.3. İsteğe Bağlı Defterler	91
5.4. Finansal Tablolar	91
5.5. Acentenin Bilgi ve Belge İsteme Hakkı.....	92
6.ACENTENİN ÜCRET HAKKI DOLAYISI İLE HAPİS HAKKI.....	92
6.1. Hapis Hakkının Hukuki Niteliği	93
6.2. Hapis Hakkının Konusu	94
6.3. Hapis Hakkının Şartları.....	94
6.4. Eşyanın Paraya Çevrilmesi	96
6.5. Acentenin Hapis Hakkının Kapsamı.....	96
6.6. Acentenin Hapis Hakkını Kullanması	97
6.7. Acentenin Hapsettiği Eşyanın Paraya Çevrilmesi	99
7. ACENTELİK ÜCRETİNİN BORÇLUSU VE ALACAKLISI.....	101
8. ACENTENİN ÜCRET İSTEME HAKKININ BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI....	101
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	105

GİRİŞ

Geniş bir alana mal üreten veya hizmet sunan tacirlerin, ürettikleri mal ve hizmetleri tek başlarına piyasaya sunması imkansız hale gelmiş, bunun için tacir yardımcılarında yararlanmaya başlamışlardır. Tacir yardımcıları, görevlerini yaparken, tacire tabi olup olmamak bakımından iki ana gruba ayrılır: Bağlı tacir yardımcıları, bağlı olmayan tacir yardımcıları. Acente, bağlı olmayan tacir yardımcılarındandır. Ayrı bir işletme sahibi olan ve acente adı verilen bağımsız tacir yardımcıları tacirin ürettiği mal ve hizmetlerin satımı hususunda sürekli olarak aracılıkta bulunmak ya da bu sözleşmeleri tacir nam ve hesabına yapmak şeklinde faaliyette bulunurlar. Tacir, hedeflediği pazarda şube açarak, personel tahsis ederek ticari faaliyetlerinin devamını sağlamak yerine, acente tayin etmek suretiyle; personel istihdam etmeden, işyeri temin etmeden maliyetleri en aza indireyecek, ürettiği mal ve hizmetleri daha avantajlı şekilde piyasaya arz edecektir. Tüm bu nedenlerle acentelik, modern ticari hayatın ihtiyaçları açısından vazgeçilmez bir kurum haline gelmiş ve gittikçe daha fazla uygulama alanı bulmuştur.

Bu çalışma “giriş” ve “sonuç” bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır: “Acente Kavramı ve Unsurları”, “Acentelik Sözleşmesinin Özellikleri ve Benzer Hukuki İlişkilerden Farkları”, “Acentenin Acente İlişkisinden Doğan Hak ve Borçları” ve “Müvekkilin Acente İlişkisinden Doğan Hak ve Borçları” birinci bölümde ele alınmıştır. İkinci Bölümde “Acentenin Ücret Hakkı ve Ücret Hakkının Dayanağı”, “Ücret Çeşitleri” ve “Ücret Hakkı Doğuran İşlemler” incelenmiştir. Son olarak üçüncü bölümde, ücret hakkına ilişkin diğer hükümler, “Ücrete Hak Kazanma Anı”, “Ücret Hakkının Muacceliyet Anı”, “Acentenin Bilgi ve Belge İsteme Hakkı”, “Acentenin Hapis Hakkı” incelenmiştir.

Tez çalışmamızın temel konusunu teşkil eden acentenin ücret hakkı dört halde doğmaktadır: Bunlardan ilki fiilen aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler acentelik ilişkisi devamınca kurulmuş olmalıdırlar. İkincisinde, acentenin kendi çabasıyla müvekkiline kazandırdığı müşterilerle yapılan işlemlerden dolayı ücrete hak kazandığı belirtilmiştir. Üçüncüsü, acentenin tekel hakkından kaynaklanan kendisine tanınan bölge içindeki şahıslarla müvekkilinin yapmış olduğu sözleşmelerdir. Sonuncusu ise acentenin, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra bazı hallerde kurulan işlemler için de ücret isteyebilme durumudur.

Acentenin ücret hakkı, uygulamada en fazla uyuşmazlık çıkarıcı konu olduğundan kanunkoyucu bu konuyu etraflıca düzenlemiştir. Bazı kurumlar ilk defa gelmiş, bazı kurumlar ise yeniden ele alınmıştır; acentenin ücret hakkı ile ilgili hükümleri AB Yönergesi (86/653/

AET), Alman ve İsviçre hukuku ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Ücret hakkına ilişkin bu değişiklikler, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin ücret talep edebileceği haller; ücrete hak kazanma anındaki ve ücretin muaccel olacağı andaki değişiklikler; ücret hakkında acentenin belge ve bilgi isteme hakkının emredici olarak düzenlenmesi olarak özetlenebilir.

I.BÖLÜM : ACENTE

1.GENEL OLARAK

Tacirler gerek ürettikleri malları ticari işletmelerinin merkezi dışındaki yerlerde de pazarlayabilmek gerek işletme içinde gereksinimlerini duydukları malları sağlayabilmek için söz konusu yerlerde şubeler oluşturabilecekleri gibi, burada kendilerinden bağımsız olarak faaliyet gösteren tacir yardımcılarının hizmetlerinden de yararlanabilirler. Ancak tacirin ticari nitelikteki iş ve işlemlerinin yoğunlaştığı tüm yer ya da bölgelerde bir şube oluşturması ve bunun başına bir çalışanını yerleştirmesi her zaman ekonomik açıdan uygun düşmeyebilir (TEOMAN, 2010: s. 81). Çünkü yardımcının faaliyetleri olumlu sonuçlanmasa dahi onun masraf ve ücretini ödemek durumundadır (BAHTİYAR, 2011: s. 144). İşte bu ekonomik güçlükleri dikkate alarak tacirler, işletmelerinin merkezlerinin dışında bizzat uğraşı konusu aracılık faaliyeti olan bir ticari işletmeye sahip bulunan tacirler ile sürekli bir ilişkiye girerek onların aracılığı ile mallarını pazarlamak ve sözleşmeler yapmak imkanını elde ederler (TEOMAN, 2010: s.81).

Acente¹ (commercial agents, handelsvertreter) adı verilen tacir yardımcılarının ticari işletmeleri TEOMAN'a göre adeta bir ticari işletmenin *fiili* şubeleri gibi ticari işletmenin yapacağı sözleşmelere aracılık eder veya anılan sözleşmeleri ticari işletmenin adına ve hesabına yaparlar (TEOMAN, 2010: s.81). Bununla birlikte acente ve şube kavramları birbirinden farklılık arz etmektedirler. Şubeler, merkez ticari işletmenin yaptığı işlemleri üçüncü kişilerle kendi başına yapabilirler. Bir birimi şube olarak nitelendirmede de belirleyici unsur dış ilişkideki bu bağımsızlıktır. Oysa acente, sözleşmelerin tacir ile müşteri arasında kurulmasına aracılık eder veya bu sözleşmeleri müvekkili nam ve hesabına yapar.

2.TANIM

Ticari mümessil, ticari vekil, pazarlamacı veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir (TTK m.102). TTK'nın bu hükmü incelendiğinde aslında acentenin bağımsızlık unsuruna dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmektedir. Buna rağmen kanun hükmü “bağımsız tacir yardımcısı” ibaresini kullanmak yerine kurumu diğer kurumlardan ayırma yoluna gitmiştir.

---

¹ Doktrinde “acente” veya “acenta” olarak kullanılan bu kavram Türk Ticaret Kanunu'nda “acente” olarak kullanılması dolayısıyla çalışmamızda “acente” olarak kullanılacaktır.

Tacir yardımcılarını, görevlerini yaparken tacire bağımlı olup olmama kriterine göre iki ana gruba ayırmak mümkündür: Ticari faaliyetlerinde tacire yardımcı olurken, ondan aldıkları emir ve talimatlara bağılı olarak, tacirin gözetimi ve denetimi altında hareket eden ve kendi çalışma şekli, şartları ve süresini belirlemeyen tacir yardımcıları, bağılı tacir yardımcıları olarak nitelendirilirken; kendi çalışma şartlarını, süresini ve mesaisini kendisi belirleyebilen tacir yardımcıları ise bağımsız tacir yardımcıları olarak nitelendirilirler.

Bağılı tacir yardımcılarını; ticari mümessil², ticari vekil ve pazarlamacı olarak belirtmek mümkündür. Bağımsız tacir yardımcılarını ise; Komisyoncu (TBK. 532 vd), Simsar (TBK. 520 vd.) ve Acente (TTK m.102-123) olarak belirtmek mümkündür.

Acentelik kurumu, Türk Hukukuna ilk olarak, 6762 sayılı Ticaret Kanunu ile girmiştir. İtalyan 1942 Codice Civile'sinden yararlanılmak suretiyle hazırlanan ancak hâlihazırda yürürlükten kalkmış olan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 116-134'üncü maddeleri arasında düzenlenmişti. 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu'nda³ ise acentelik kurumu, 102-123'üncü maddeler arasında hüküm altına alınmıştır. Bu kısımda yapılan değişiklikler ve getirilen yeni düzenlemeler 18.12.1986 tarihli 86/653 sayılı AB yönergesi esas alınarak gerçekleştirilmiştir⁴. Bu yönerge kapsamında, AB üyelerinin acente hakları hem uyumlaştırılmış hem de modernleştirilmiştir. Yönergeye uygun yorum ve hukuk geliştirme ilkesiyle bu alanda bir ortak AB hukuku oluşmaya başlamıştır. Yönergenin önem taşıyan düzenlemeleri, acentenin ücreti, korunması, fesih sürelerine ilişkindir (KARAHAN, 2014: s.364).

3.UNSURLARI

Acentenin tanımında yer alan unsurlar birlikte değerlendirildiğinde acentelik ilişkisinin ana unsurları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Acentenin, tacirden bağımsız (self-employed, selbstandig) olması,
2. Acentelik ilişkisinin yazılı ya da sözlü, örtülü veya açık bir sözleşmeye dayanması, yani acentenin aracılık veya sözleşme yapma faaliyetlerinin bir sözleşme ilişkisine dayanması,
3. Bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmesi veya bu sözleşmeleri tacir adına ve hesabına imza etmesi,
4. Bu faaliyetleri kendisine tanınmış bir yer veya bölge içinde yapması,

² TBK ticari temsilci kavramını kullanırken, TTK ticari mümessil kavramını tercih etmiştir. Bu hususta kavram birliğinin sağlanması yerinde olacaktır.

³ RG. Tarih: 14.2.2011 Sayı: 27846

⁴ COUNCIL DIRECTIVE of 18 December 1986 on the coordination of the laws of the Member State relating to self-employed commercial agents (86/653/EEC)

5. Acentenin faaliyetinin süreklilik (continuing) arz etmesi,
6. Bu faaliyetin meslek edinilmesi.

Bu unsurlar belli başlı Kara Avrupası ülkeleri hukuk sistemlerinde aşağı yukarı aynen bulunmaktadır. AB içinde de bu konuda hukuku birleştirmek amacıyla ve milli hukuk kurallarının uyumlaştırılması amacıyla, yukarıda da bahsettiğimiz, 86/653/AET, 18 Aralık 1986 tarihli bir yönerge çıkarılmıştır.

3.1.Bağımsızlık

TTK “bağımsızlık” ögesini “ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru” gibi “bağlı bir sıfatı olmaksızın” şeklindeki nisbeten saymaya dayalı bir yöntem ile açıklamak istemiştir (TEOMAN, 2010: s.83). Acentenin en başta gelen özelliği tacire ait ticari işletmenin bünyesi içinde, ondan emir ve talimat alacak biçimde bir görev üstlenmemiş olmasıdır (HOLLING, 1966: s. 48). Ancak bu tabii olmama, acentenin müvekkilinden bazı hususlarda talimat almayacağı, ya da ona bazı hususlarda bilgi vermeyeceği anlamına gelmemektedir. Yani tacir, acentenin yapacağı sözleşmenin kapsamı ve şartları ile ilgili talimatlar verebilir ise de faaliyet ve çalışma düzenine ilişkin olarak emir ve talimat veremez⁵. Bir başka deyişle, acente hiyerarşik olarak amire bağlı kişi değildir; kendi zamanına kendisi hakimdir (BOZER/GÖLE, 2013: s.101). Buna bağlı olarak, acente, çalışma usul ve süresini kendisi belirleyebilecektir⁶. Çalışma sürelerinin müvekkil tarafından belirlenmiş olması acentelik kurumunun bağımsızlık özelliği ile bağdaşmayacaktır.

Acente kendisine ait ayrı bağımsız bir işletmeyi işletir. Bu işletme ticari işletme kapasitesine ulaşıyorsa acente de tacir sayılır (ARKAN, 2001: s. 186). KAYIHAN’a göre bu yanlış bir nitelendirmedir. Acente TTK m.12 gereğince ipso jure (kendiliğinden) tacirdir ve aksi ispatlanana kadar da tacir sayılır⁷. Bu hükme göre bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir. Sonuç olarak TTK m.12 düzenlemesi kapsamında acente tacir sayılacaktır (AYHAN vd. , 2012: s. 373; ASLAN ve ERGÜN, 2005: s. 94; DOĞANAY, 1990: s. 517; KAYIHAN, 2011: s.44). Bizce de acentenin işletmesinin ticari işletme kapasitesine ulaşp ulaşmadığına bakılmaksızın, acente TTK m.12 kapsamında tacir

---

⁵ Acentenin bağımsızlığı “iktisadi” olmaktan ziyade “hukuki” bir kavramdır. Acentenin müvekkiline olan ekonomik bağılılığı ve bu kapsamdaki bazı talimatlar bağımsızlık unsurunu zedelemeyiz (ÜLGEN vd., 2015, s. 837).

⁶ TTK’da bağımsızlığın kriterleri yer almamışken HGB§ 84/2’de bu durum şöyle düzenlenmiştir: “Çalışma saatlerini serbestçe tayin edebilen kişi bağımsızdır.” KAYIHAN, 2011: s.37

⁷ “...An agent may be considered to be Kaufmann according to the revised HGB §1-2of the code.”(FOSTER, 2011: s. 540) Görüldüğü üzere Alman Hukukunda da acente *Kaufmann* olarak yani *Tacir* olarak nitelendirilmiştir.

sayılacaktır. Nitekim Yargıtay da kararlarında acentenin müstakilen tacir sıfatına sahip olduğunu belirtmiştir⁸.

Bir tacir yardımcısına verilen ücretin şekli de o kişinin bağımsız olup olmadığı hakkında karar vermemizde yardımcı olabilir. Sürekli ve düzenli para alıyorsa, bağımsızlık unsurunun olmadığını gösterir (BAHTİYAR, 2011: s.145). Örneğin, sadece aylık olarak sabit bir ücret alıyorsa müvekkile bağımlılık söz konusu olur (ARKAN, 2001: s. 187). Acentelik ücreti, komisyonculukta olduğu gibi komisyon şeklinde yani acentenin yaptığı her ticari muamele başına göre hesap edilir (DOĞANAY, 1990: s. 517).

Acente, bağımsızlık unsurunun sonucu olarak olağan masraflarına (telefon, posta, seyahat, noter, depo ve büro kiralari, personel ücretleri gibi işin gerektirdiği masraflara) kendisi katlanır, kendi çalışanlarını kendisi seçer⁹, kendi ticari defterlerini tutar ve faaliyetlerinin risklerini kendi taşır.

3.2.Acente İle Müvekkili Arasında Bir Sözleşmenin Varlığı

TTK m.102’de yer alan tanımda belirtilen bir diğer husus, acentenin faaliyetini bir ticari işletme ile yapmış olduğu “sözleşmeye dayanarak” yürütmesidir. Arada bir sözleşme olmaksızın acentelik faaliyeti gösteriliyorsa vekaletsiz iş görme vardır. Acentelik sözleşmesinin kapsamını aracı acenteler ve sözleşme yapma yetkisine sahip acenteler için ayrı ayrı incelemek gerekecektir:

- Aracı acentelere öncelikle acentelik hükümleri, acentelik hakkında hüküm bulunmayan hallerde simsarlık hükümleri (TBK m. 520 vd.), bunlar yeterli gelmezse vekalet hükümleri uygulama alanı bulacaktır.
- Sözleşme yapma yetkisine sahip acente bakımından bu ilişkiye öncelikle acentelik hükümleri, acentelik hakkında hüküm bulunmayan hallerde komisyon hükümleri (TBK m. 532 vd.), bunlar yeterli gelmezse vekalet hükümleri uygulanacaktır¹⁰.

Acentelik sözleşmesi açıkça herhangi bir şekle tabi kılınmamıştır. Kanunda bir şekil şartı öngörülmemiş ise taraflar diledikleri şekilde sözleşme yapabilir. Bu sebeple, acentelik sözleşmesi yazılı veya sözlü olarak kurulabilir. Hatta sözleşmenin zımnî anlaşma yoluyla kurulması da mümkündür. Uygulamada işin önemi ve özellikleri göz önüne alındığında

⁸ Yargıtay TD. 29.03.1972 tarih, 1257 E./ 1590 K. KARAHAN, 2014: s. 362

⁹ Yargıtay 22. HD 27.09.2011 tarih, 6292E./ 1212K.. “...acentenin personelinin tayin etme ve işten çıkarma yetkisi bulunmadığı, yönetim hakkının davalı şirkette olduğu, acente olarak gösterilen kişinin bağımsız bir tacir sıfatıyla hareket etmediği anlaşılmaktadır.” <http://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, erişim tarihi: 27.04.15

¹⁰ **DOMANIÇ**’e göre aracı acente için acentelik sözleşmesi bir hizmet sözleşmesi niteliğindedir; sözleşme yapma yetkisine sahip acente ise vekaletin özel bir türüdür.; **DOMANIÇ/ULUSOY**, 2007: Aynı görüşte bkz. **BOZKURT**, 2012: s. 225; s.390; **Aksi görüş için bkz: KAYIHAN**, 2011: s.94

acentelik sözleşmesinin yazılı olarak yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte TTK m.107 uyarınca acenteye sözleşme yapma yetkisinin yazılı olarak verilmesi gerektiği muhakkaktır. Ayrıca tekele (inhisara) ilişkin yasal düzenlemenin aksinin kararlaştırılması (TTK m.104) ve acentenin, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabule ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim alması (TTK m.106) gibi hususlar da yazılı olma şartına bağlanmıştır. Acentenin alacağı ücretin miktarının (TTK m.115) ve bunun ödeme zamanının (TTK m. 116) belirlenmesi hakkında da tarafların yazılı olarak anlaşmış bulunmaları gerekir.

Bu düzenlemeler karşısında sözleşme yapma yetkisine sahip acente ile müvekkili arasındaki sözleşmenin de sözlü dahi yapılacağı, buna karşılık sözleşme yapma yetkisinin yazılı bir belge ile örneğin bir vekaletname ile tanınabileceği; sadece aracılık eden acente ile müvekkilinin acenteye ödenecek ücretin tutarını özel olarak saptamışlarsa bunu yazılı olarak yapmaları zorunluluğundan tüm sözleşmenin yazılı şekle uyularak yapılmasının gerekmediği gibi bir sonuca ulaşılsa da TEOMAN'a göre bu ayırım yapay olup, tarafların yasal düzenlemeden ayrılmak istedikleri her durumda aralarındaki ilişkiyi yazılı bir sözleşmeye bağlamalarının gerekliliğini söylemek daha doğru olacaktır (TEOMAN, 2010: s. 85). Özellikle ücrete ilişkin yapılan anlaşmanın yazılı olması ücretin miktarının ispatı bakımından kolaylık sağlayacaktır.

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik) sürekli bir iş görme sözleşmesi olarak nitelendirilebilecektir (BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2012: s. 86). Bu sözleşmeye öncelikle TTK m.102-123 hükümleri uygulanır. Bu hükümler yeterli olmadığı takdirde aracı acenteye simsarlık hükümleri (TBK m. 520 vd.); sözleşme yapan acenteye komisyon hükümleri (TBK m.532 vd.) uygulanır. Simsarlık ve komisyon hükümleri de yeterli olmazsa vekalet hükümlerine müracaat edilecektir (TTK m.102/2). Bu hükümden hareketle TEKİNALP acentelik sözleşmesinin vekaletin özel bir çeşidi olduğu görüşündedir (Aktaran: DÖNMEZ, 2009: s.15).

3.3. Aracı Acente ve Sözleşme Yapma Yetkisine Sahip Acente

TTK madde 102 'ye göre acentelik, yetkileri dar olan aracı acentelik ve yetkileri geniş olan sözleşme yapma yetkisine sahip acentelik olarak ikiye ayrılmıştır (Aktaran: ÜÇÜNCÜ, 2013: s.964). Bağlı bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belli bir yer veya bölgede, ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde sürekli surette aracılık etmeyi meslek edinen kişiye *aracı acente* denir. Aracı acente, tacir ile üçüncü kişilerin sözleşme yapmasına zemin hazırlar. Başka bir ifade ile müvekkili ile müşteri çevresi arasında ilişki kurar ve görevi burada biter; sözleşmelerde temsilen rol almaz. Uygulamada, müşteri kendisine verilen tip

sözleşmeyi imzalamak sureti ile acenteye verir. Müşterinin bu beyanı öneri niteliğindedir, müvekkil ise acenteye ya da doğrudan müşteriye sözleşmenin kabulü ya da reddi yönünde iradesini bildirir.

TTK'da esas itibariyle düzenlenen acente tipi aracı acentedir. TTK m. 107'ye göre özel ve yazılı bir yetki almadan acente, müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili değildir. Bu sebeple, bir acentenin görevinin kapsamı konusunda tereddüt bulunduğu hallerde aracı acente olduğu sonucuna varılması gerekir. Acente sözleşme yapma yetkisine sahip olduğunu yetki belgesini göstererek ispatlayabilir. Aracı acentenin, yetkisini aşır sözleşme imzalaması durumunda, müvekkil bu işlemde haberdar olur olmaz, icazet verebilir. İcazet vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur (TTK m.108). Belirtmek gerekir ki, bu gibi durumlarda müvekkilin derhal bildirimde bulunma zorunluluğu yoktur; sessiz kalmışsa onay vermemiş sayılır¹¹.

Bağlı bir sıfatı olmaksızın, yazılı bir belgeye dayanarak belirli bir yer veya bölgede daimi surette bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmeleri, o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye *sözleşme yapma yetkisine sahip acente* denir. Sözleşme yapan acente doğrudan temsil (on behalf of another) kurallarına göre iş görmektedir (HAGEMEISTER, 2003: s.44) . Sözleşme yapan acente yaptığı sözleşmelerde imza ve iradesini müvekkili adına kullandığını beyan etmek zorundadır (TBK m. 40/2). Bu tür acenteler kendi adlarına hukuki işlem yapamazlar; bu halde acente değildirler. Çifte temsil (acentenin bizzat kendisiyle sözleşme yapması) halinde ise acenteye açık bir yetki verilmişse veya böyle bir muameleden dolayı temsil olunanın zarara uğraması tehlikesi yoksa (ortada bir çıkar çatışması olmayacaksa) kendisiyle işlem yapma geçerlidir (REİSOĞLU, 2010: s. 151). Sözleşme yapan acenteye bu yetki yazılı olarak verilir. Bu bağlamda, müvekkil adına sözleşme akdetmeye yetkili acenteler açısından, şekil serbestisi kuralının dışına çıkıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu şekil şartı, acente ile müvekkil arasında akdedilen acentelik sözleşmesi bakımından değil, acentenin sözleşme akdetmesi için müvekkil tarafından verilen yetki bakımından geçerlidir (KARAHAN, 2014: s. 363). Acente sıfatının doğması ile acentenin sözleşme yapma yetkisine sahip olması birbirinden farklı şeylerdir. TTK m.107'de aranmış olan şekil yetkiye ilişkin olup hukuki ilişkinin doğumuna ilişkin değildir. TTK m.107, acentenin, müvekkil adına sözleşme akdetmesi için, kendisine bu hususta özel ve yazılı bir yetki belgesinin verilmesi¹², verilen bu yetki belgesinin tescil ve ilan ettirilmesi gerektiğini ifade

¹¹ TTK m.108 , “Gerekçe”, **Aktaran: BOZER veGÖLE**, 2013 : s.103

¹² HGK E. 1979/11-37, K. 1980/2770, “...acente, özel ve yazılı bir muvafakat olmadan iş sahibi adına sözleşme yapamaz.”, <http://www.kazanci.com/>, erişim tarihi: 23.03.15

etmiştir. Buradaki tescil açıklayıcı işleve sahiptir. Acentenin sözleşme yapma yetkisi tescilinden önce doğmuş olduğundan, ticaret sicilinin açıklayıcı bir rol oynadığından söz edilir.

Sözleşme yapan acenteye uygulamada *yetkili acente* de denmektedir (KAYAR, 2008: s. 334). Bunlara *temsilci acente* de denir (ASLAN ve ERGÜN, 2005: s. 95). Yetkinin sınırı, müvekkil tarafından yetki belgesinde istenildiği gibi çizilebilir, daraltılabilir. Fakat acentenin yetki sınırlarını aşarak sözleşme yapması durumunda yukarda da değindiğimiz TTK 108. madde uygulama alanı bulur.

Tacir için göstereceği faaliyet aracılık değil de başka bir faaliyetse acente değildir. Örneğin, bir ürünün tanıtımını sınırlı olarak yapan elemanlar acente değildir (ARKAN, 2001: s. 187; BAHTİYAR, 2011: s.145).

Acentelik tanımına girmemekle birlikte acentelik hükümleri bu faaliyetlere de uygulanır:

1.Sözleşmeleri yerli veya yabancı tacir hesabına, fakat *kendi adına akdetmeye sürekli olarak yetkili bulunanlar*, (Sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin kendi adına değil, müvekkili adına hukuki işlem yapması zorunluluğunun istisnasını oluşturur.)

2.Türkiye içinde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirler ad ve hesabına ülke içinde işlemlerde bulunanlar. TTK m.103 ile yabancı işletmelerin yetkisiz kişiler aracılığı ile işlem yapıp, sorumluluktan kaçma ihtimallerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. TTK bu kişiyi acente statüsünde kabul etmektedir ¹³.

3.4.Acentenin Faaliyetini Belirli Bir Yer ya da Bölgede Gerçekleştirilmesi

Acentelik, ticari işletmenin dış faaliyetinde bir yayılma ifade etmektedir, bu yayılma şube açılması sureti ile değil, acente vasıtasıyla olmaktadır (POROY ve YASAMAN, 2012: s.243)¹⁴.

TTK acentenin faaliyetini belirli bir yer ya da bölgede gerçekleştirmesini öngörmüşse de, bu yer ya da bölgenin sınırlarının hangi ölçütlere göre saptanacağı konusunda hiçbir açıklık getirmemiştir. Bu sebeple taraflar ülkemizde tespit edilmiş bulunan mülki ve idari bölümler ile bağlı olmaksızın, kendi takdirlerine bağlı olarak “yer” ya da “bölge”

¹³ Yargıtay 11.HD 20.1.1983, E.982/5392, K.983/103 ; Yargıtay 19.HD 3.12.1998, E. 98/5675, K.98/7321 .**POROY ve YASAMAN** , 2012: s.244; **DOMANIÇ ve ULUSOY**, 2007: s.392

¹⁴ Bir tacir ticari işletmesinin faaliyetlerini tek bir işyerinde yürütebileceği gibi, birden fazla işyerinde de yürütebilir. Bu iş yerleri arasındaki ilişki bağımsız olabileceği gibi, bağımlı yani merkez şube ilişkisi de olabilir. Merkez-şube ilişkisi varsa ortada sadece bir ticari işletme vardır. Şube ve şubeler merkezin hukuki geleceğine tabidirler. Acentelik ilişkisi varsa ortada iki ticari işletme vardır ve ayrı hukuki sonuçlara tabi olurlar.

saptayabilirler (BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2013: s. 129; TEOMAN, 2010: s.86). İleride de göreceğimiz üzere, aksi yazılı olarak kararlaştırılmadıkça, acentenin faaliyet gösterdiği bölge ya da yerde müvekkil veya müvekkili temsilen başka bir acente aynı faaliyet konusunda faaliyet gösteremez (TTK m.104). Acentenin tekel hakkı diye belirtilen bu husus, taraflarca yazılı olarak anlaşılırsa kaldırılabilir. Ancak acentenin tekel hakkının kaldırılması, gösterilen yer ya da bölgede faaliyet göstermeyeceği anlamına gelmez.

3.5.Acenteliğin Sürekli Olarak Yapılması

İncelediğimiz “sözleşme” unsuru ve acentelik kurumuna başvurmayı zorunlu kılan nedenler göz önüne alındığında, acente ile müvekkili arasındaki sözleşme ister belirli ister belirsiz süreli olsun, kural olarak nisbeten uzunca bir dönem için yapılmasını gerektirir¹⁵. Acente, müvekkiline ait işleri daimi surette yapmaktadır. Süreklilik ile anlatılmak istenen aradaki ilişkinin ömür boyu ya da uzun süre devam etmesi değil, acenteliğin devam niyeti ile kurulmasıdır (DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s.390). Süreklilik unsuru, acentenin, faaliyetlerinin belirli bir zaman dilimine yayılmasını ve geçici nitelik taşımamasını ifade etmektedir (KARAHAN, 2014: s.362). Müvekkil ile acentenin sadece somut bir iş için aracılık yapılması hususunda anlaşmaları durumunda aralarındaki ilişkinin acentelikten çok, simsarlık olduğu sonucuna varmak daha doğru olacaktır (ASLAN ve ERGÜN, 2005: s.95; BAHTİYAR, 2011: s. 145; TEOMAN, 2010, s.91). Acente ile simsarın farkı, acente ve müvekkil ilişkisinin sürekli olması, simsar ve müvekkil ilişkisinin ise, bir veya birkaç işleme özgü bulunması ve sürekli olmamasıdır.

3.6.Acentelik Faaliyetinin Meslek Edinilmiş Olması

İşin meslek edinilmiş olmasından kastedilen, acentenin sözleşmelerin yapılmasına aracılık etmek ya da bu sözleşmelerin ilgili işletmelerin adına ve hesabına yapılmasını sağlamak üzere kendine ait bağımsız bir ticari işletme oluşturması ve bu işletmeyi kendi adına ve hesabına işleterek tacir sıfatını kazanmasıdır¹⁶.

Belirtilmesi gereken başka bir husus da şudur: Acentelik faaliyetinin ilgilinin yaptığı yegane iş ya da görev olması zorunlu değildir (BOZER ve GÖLE, 2013: s. 102). Acenteler, acenteliği ana meslek olarak yapabileceği gibi yan meslek olarak da yapabilirler. Acente

---

¹⁵ Acentelik sözleşmesinin kısa bir süre sonra feshedilmesi, süreklilik unsurunu ortadan kaldırmayacaktır. Zira bu unsurun varlığı zaman kıstası ile değil, tarafların sözleşmeyi yaparken güttükleri amaç doğrultusunda belirlenir (ARKAN, 2001: s. 189).

¹⁶ “...bir sözleşmeye dayanarak belirli bir bölgede müvekkili adına devamlı olarak aracılık etmeyi veya akit yapmayı **meslek edinen** kimse acentedir...” YTD, 29.03.1972 tarih, E. 1257, K.1590 sayılı kararı **Aktaran: KAYIHAN**, 2011: s.41

yürüttüğü ticari işletme faaliyetinden başka acenteliği yan iş olarak yapabilir, ve buna yasal bir engel yoktur (ARKAN, 2001: s. 189; BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2013: s.129; KAYIHAN, 2011: s.42).

TTK'da, acenteliğin asıl meslek ya da yan meslek olarak icra edilmesi açısından farklılık bulunmamaktadır. Günlük çalışma saatlerinin yarısından daha azını acentelik faaliyetine ayıran acenteye bu işi yan meslek olarak yürüten acente demek gerekir. OR. Art. 418a /f.1 ve HGB § 92b acentelik faaliyetini yan meslek olarak yürüten kişilerle, bu mesleği asıl meslek olarak icra eden kişileri ayırıp, acenteliği asıl meslek olarak yürüten kişilere daha fazla hak tanımışlardır (KAYIHAN, 2011: s.42). Örneğin, portföy hakkı (TTK m. 122-Denkleştirme talebi) acenteliği yan meslek olarak üreten acenteler bakımından sözleşme ile bertaraf edilebilirken; acenteliği asıl meslek olarak yürüten acenteler bakımından portföy tazminatının bertaraf edilemeyeceği emredici olarak uygulanmaktadır.

4.ACENELİK SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

4.1.Acentelik Sözleşmesinin Şekli

TBK m. 12/1'de belirtildiği üzere, “sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir.” Bir sözleşmenin geçerli olabilmesi için belirli bir biçimde yapılması gerektiği yasada belirtilmediği sürece, taraflar sözleşmeyi diledikleri biçimde (sözlü, yazılı, resmi yazılı şekilde) yapabilirler. Hatta hiçbir şekle tabi olmaksızın kanaat verici davranışla da taraflar sözleşmeyi kurabilirler. Fakat yasada belirli şekilde yapılması gerektiği hakkında hüküm bulunan hukuki işlemler, yasada aranan şekilde yapılmalıdır. Yasada belirtilmiş bulunan bu gibi zorunlu şekle *geçerlilik şartı (sıhhat şartı)* olan şekil denir (ZEVKLİLER, 2010: s.8). TTK'nın acenteliğe ilişkin hükümlerine bakıldığında, acentelik sözleşmesi için herhangi bir geçerlilik şartı olmadığı görülecektir. Bu sebeple taraflar acentelik sözleşmesini şekil serbestisi kapsamında diledikleri şekilde akdetmekte serbesttirler. Acente ve müvekkili bu sözleşmeyi açık, zımni; yazılı ya da sözlü yapabilirler¹⁷. Şu kadar ki acentelik sözleşmesinin belirli süreli olarak yapıldığı durumlarda, sözleşme süresi bitmesine rağmen, müvekkil acente ilişkileri devam etmişse, sözleşme *zımnen* belirsiz süreli hale gelir (TTK m. 121/2). Bundan başka, sözleşme yapma yetkisine sahip acenteye yetkilendirme yazılı belge ile verilmelidir (TTK m.107/1). Sözleşme yapma yetkisinin yazılı olarak verilmemesi halinde bu kişi ancak genel temsilci olur ve ortaya

¹⁷ “...Acentelik sözleşmesinin yazılı olması gerekli değildir.” YTD, 29.3.1972 E.1257/K. 1590 sayılı kararı, KAYIHAN, 2011: s.83

çıkacak ihtilaflarda TBK m. 40 ve devamındaki temsil hükümlerine başvurulur (KAYIHAN, 2011: s. 84).

Şekle dair bir görüşe göre, sözleşme yapma yetkisine sahip acentelik söz konusu olduğunda, acentelik sözleşmesinin yazılı olarak yapılması gerekir (Aktaran: KAYIHAN, 2011: s. 84). Oysa bizim de katıldığımız görüşe göre, acentelik sıfatının doğumu ile acenteye sözleşme yapma yetkisinin verilmesi ayrı şeylerdir. TTK m.107’de belirtilen yazılı şekil, yetkilendirmeye dairdir. Acentelik sıfatı zaten acentelik sözleşmesi ile doğmuştur. Yargıtay da acentelik sıfatının doğumu ile acenteye sözleşme yapma yetkisinin verilmesini birbirinden ayırmaktadır¹⁸. Acenteye, sözleşme yapma yetkisi (yazılı olarak) verilmemiş olsa ve buna rağmen acente acentelik sıfatı ile sözleşme yapmış olursa müvekkili bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olacaktır (TTK m. 108). Başka bir ifade ile acente, yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına bir sözleşme yaparsa müvekkili bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur. Bu durumda yetkisiz temsil sonucunda yapılan bu sözleşme müvekkili bağlamayacak, acente hukuken sorumlu olacaktır. Bu sözleşmenin geçerli olmamasından doğan zararın tazmini acenteden istenebilecektir (TBK m. 46-47). Hüküm bu şekliyle eTK’den önemli ölçüde ayrılmaktadır. ETK m. 122’e göre, müvekkil işleme icazet vermediğini derhal bildirmezse yapılan işlemler kendini bağlayacaktır. Ticaret kanununun bu hükmü TBK yetkisiz temsil hükümlerinden ayrılmaktaydı. TBK m. 38’deki genel ilkeye göre, bir kimse yetkili olmadığı halde başkasının adına bir sözleşme akdederse, bu kişi sözleşmeye onay vermedikçe sözleşme ile bağlı olmaz. TTK’da ise müvekkil yetkisiz temsil ile yapılan işleme icazet verdiğini bildirmezse, yapılan işlem müvekkili bağlamayacaktır. TTK m. 108’in yetkisiz acente bakımından öngördüğü düzenleme TBK yetkisiz temsilcilik hükümleri ile uyumaktadır.

Uygulamada acentelik sözleşmesi zaten yazılı olarak yapılmaktadır. Bir geçerlilik şartı olmasa da, ispat şartı açısından önem arz etmektedir.

---

¹⁸ Yargıtay hukuki ilişkinin doğumu ile acentenin sözleşme yapma yetkisinin doğumunu birbirinden ayırmaktadır. Yetkinin doğumundan önce de acentelik sıfatının doğabileceğini şu şekilde ifade etmektedir: “Bir acentenin müvekkili adına sözleşme yapabilmesi özel ve yazılı onay verilmesini gerektirir ise de, acente yetkili olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak müvekkili adına bir bağıt yaparsa; müvekkili haber alır almaz üçüncü kişiye sözleşmeye icazet vermediğini derhal bildirmediği durumda izin vermiş sayılır.” Yargıtay HGK, 17.12.1980 tarihli, E.1979/1137, K.1980/2770 sayılı karar; Yargıtay 11. HD., 18.3.1991 tarihli, E. 1991/2411, K. 1991/1970 sayılı karar . **KAYIHAN**, 2011: s.84

4.2.Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

TTK acentelik sözleşmesi kavramından ziyade acentelik kavramına dair hükümler sevk etmiştir. Acentelik sözleşmesinde acente bir iş görme, bir hizmet ifa etme borcu altına girmektedir, bu sebeple acentelik sözleşmesi bir iş görme sözleşmesidir. İş görme sözleşmelerinde, taraflardan birinin edimini bir iş görme, bir insan faaliyeti teşkil etmektedir.

Tartışılması gereken başka husus da şudur: Acentelik sözleşmesi vekalet sözleşmesinin özel bir türü mü yoksa sui generis bir iş görme sözleşmesi midir? Türk Hukukunda acentelik vekalet sözleşmesinin özel çeşitleri arasında düzenlenmemiş; TTK'da ticari işletmeye ilişkin tacirden bağımsız tacir yardımcısı olarak düzenlenmiştir (AYHAN vd., 2012: s. 377). TTK m.102/2, “Bu kısımda hüküm bulunmayan hâllerde aracılık eden acentelere TBK'nın simsarlık sözleşmesi hükümleri, sözleşme yapan acentelere komisyon hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmayan hâllerde vekâlet hükümleri uygulanır.” hükmünü getirerek hakime somut olayda uygulayacak bir hüküm bulamaması ihtimalinde vekalet hükümlerine başvurabileceği yolunu sunmuştur.

DOMANIÇ'e göre, aracı acentelik özel bir hizmet sözleşmesi niteliğinde; sözleşme yapma yetkisini haiz acentelik ise vekaletin özel bir çeşidi niteliğindedir (DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s.390).

Ancak, bizim de katıldığımız görüşe göre acentelik ilişkisini ne hizmet akdi olarak ne de vekaletin özel türü olarak nitelendirme olanağı yoktur. Zira hizmet sözleşmesinde işçi bir ivaz karşılığında işverene bağlı olarak onun talimatıyla çalışır. Ayrıca işçi aylık sabit ücret alır ve işveren tarafından belirlenen mesai saatlerine riayet eder. Bu yönleri ile işverene tam bir bağlılık söz konusudur. Oysa acente, TTK m.102'de yapılan tanım gereğince “bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın” çalışır ve bu unsur acenteliği hizmet sözleşmesinden açıkça ayırır. Diğer yandan acenteliği vekaletin özel türü olarak görmek de pek mümkün değildir. TBK'na göre vekaletten azil ve ondan istifa her zaman mümkünken, acentelik sözleşmesi haklı sebeplerin varlığı durumunda fesholunabilir. Buna ek olarak, acentenin müvekkili daima bir ticari işletme sahibi iken, vekilin müvekkilinde tacir sıfatı aranmaz. Vekilin müvekkili tacir olabilir ya da olmayabilir. Son olarak, vekil yaptığı işin rizikosunu üstlenmezken, acente zarar rizikosunu ve masrafları kendisi üstlenecektir. Bu yönleriyle, acentelik sözleşmesini sui generis sürekli bir iş görme sözleşmesi olarak kabul etmek daha doğru olacaktır (AYHAN vd., 2012: s. 377; BİLGİLİ, 2012: s. 79; KAYIHAN, 2011: s.94).

4.3.Acentelik Sözleşmesinin Hükümleri

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik) bir sözleşmedir. Sinallagmatik bir sözleşme olması dolayısıyla acentenin borçları müvekkilin haklarını oluştururken, müvekkilin borçları da acentenin haklarını oluşturur. Diğer bir anlatımla, taraflardan her biri diğer tarafın edimini elde etmek için borç altına girer (OĞUZMAN ve ÖZ, 2010: s. 264). Bir edim değişimi söz konusudur.

Taraflar hak ve borçları emredici hükümlere (TTK m.102-123'de düzenlenen emredici hükümlere ve TBK m.27) aykırı olmamak kaydıyla serbestçe belirleyebilirler. O halde tarafların borç ve haklarını tespit ederken öncelikle acentelik sözleşmesine bakılmalıdır. Taraflar temel konuları karara bağlamakla birlikte ikincil konularda susmuşlar ise, karara bağlanmayan ikincil konularda kanunun yedek hükümleri uygulanacaktır. Kanunun emredici hükümler sevkettiği konularda, tarafların aksini kararlaştırmaları mümkün değildir. Kararlaştırılırsa emredici hüküm bu konuda uygulama alanı bulacaktır. Örneğin, TTK'da acentenin, ücretin hesaplanmasına dair tüm hususlar hakkında bilgi istemeye hakkı olduğu, müvekkilin talep karşısında bundan kaçınamayacağı düzenlenmiştir. Bu kuralın aksi kararlaştırılamaz. Zira bu yöndeki hüküm de emredici niteliktedir (TTK m.116/2 ve 3).

Özetlersek, taraflar arasında ihtilaf çıkması durumunda öncelikle TTK'nın acentelik ilişkisini düzenlediği hükümlerdeki emredici karaktere sahip hükümlere, daha sonra sözleşme hükümlerine bakmak gerekecektir. Sözleşmede susulan noktalar var ise, TTK m. 102-123'de düzenlenen acentelik hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Sözleşmede karara bağlanmayan konular, TTK acentelik hükümleri ile de çözüme kavuşturulamaz ise ticari örf ve adete bakılmalıdır¹⁹. Ticari örf ve adet tamamlayıcı kaynaklardan olup, hakim tarafından kendiliğinden araştırılır ve uygulanır²⁰. Ticari örf ve adet de yoksa, aracı acenteye simsarlık hükümleri; sözleşme yapma yetkisine sahip acenteye komisyon hükümleri uygulanacaktır²¹. Tellallık ve komisyon hükümlerini uygulayarak da ihtilafı çözüme kavuşturulamadığında, vekalet sözleşmesi hükümlerine başvurulması gerekecektir (TTK m.102/2). Şayet vekalet hükümleri de yetersiz kalırsa, uyuşmazlığın çözümü hakime kalmaktadır. Hakim, TMK m.1'in gösterdiği şekilde, kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir hüküm getirecek idiyse, o kuralı koyar ve somut olayı çözüme kavuşturur.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. BİRSEL, 1968: ss.205-210

²⁰ Hakim bir konudaki örf ve adet kuralının var olup olmadığını öğrenmek için ticaret, sanayi ve deniz ticareti odalarına müracaat edecektir (5174 sayılı kanun m. 12/f).

²¹ Buradan hareketle TBK hükümlerini tamamlayıcı kaynak olarak görme olasılığı yoktur. Kaynak kavramı ayrı, uygulanacak hükümlerin sırası sorunu ayrı bir şeydir. ÜLGEN vd. , 2015: s.16

4.4.Acentelik İlişkinin Benzer Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi

Acentelik ilişkisi diğer bazı sözleşmelere çok benzediği için onlardan ayırt edilmesi gerekir. Bu ilişkiler tek satıcılık sözleşmesi, franchising sözleşmesi, simsarlık ve komisyonculuktur. Tek satıcılık sözleşmesinde yapımcı, mamullerinin/ürünlerin tamamını veya bir kısmını, belirli bir coğrafi bölgede tekel hakkına sahip olarak satmak üzere tek satıcıya göndermeyi, tek satıcı da sözleşme konusu malları kendi adına ve kendi hesabına satarak bu malların sürümünü artırmak için faaliyette bulunma yükümlülüğünü üstlenmektedir (BİLGİLİ, 2012: s.80).

Tek satıcılık sözleşmesi acentelik ile belirli bir bölgede faaliyet gösterme, süreklilik, işletme sahibine bağlı olmama ve tekel hakkı bakımından benzerlik göstermektedir²². Tek satıcı acente gibi, bağımsız tacir yardımcısıdır. Faaliyet düzenini, çalışma saatlerini kendisi serbestçe belirler. Her ikisinin birbirinden ayrıldığı önemli noktalar ise, tek satıcı üreticiye ait malları kendi adı ve hesabına satın alır ve tekel bölgesi içinde müşterilerine satar²³. Tek satıcının buradaki kazancı üreticiden aldığı fiyat ile müşterisine sattığı fiyat arasındaki farktır. Acente ise aracılık ettiği işlemi kendi nam ve hesabına yapmadığı gibi, geliri işlem başına hak kazandığı bir ücrettir, satış farkı değildir. Acente doğrudan temsil yolu ile müvekkili nam ve hesabına hareket eder (KAYIHAN, 2011: s.74). Bir diğer fark ise şudur: Tekel hakkı tek satıcılık sözleşmesinin temel unsuru olmasına karşı, acentelik sözleşmesinin esaslı unsuru değildir (İŞGÜZAR, 1989: s. 40). Zira TTK m. 104'te, tarafların yazılı olarak kararlaştırmaları halinde acenteye ait tekel hakkının kaldırılabilmesi hüküm altına alınmıştır.

İkinci olarak, franchising sözleşmesinde franchise alan ve franchise veren olmak üzere iki taraf vardır. Franchise veren kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai unsurlar üzerinde franchise alana kullanma hakları tanır, onu kendi organizasyonuna yani söz konusu sisteme göre faaliyet gösteren işletmeler zincirine entegre eder ve onu bu sisteme dayanan ticari faaliyeti sırasında devamlı olarak destekleme borcu altında bulunur. Franchise alan ise, franchise verenin belirlediği ilkelere uymak ve kendisine kullanma hakkı verilen fikri ve sınai unsurlardan yararlanarak bu sisteme dahil mal veya hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yapmayı ve desteklemeyi, ayrıca franchise verene belirli bir ücret ödemeyi taahhüt etmektedir. Franchise ilişkisi tam iki tarafa borç yükleyen çerçeve bir sözleşmedir (BİLGİLİ, 2012: s. 80). Daha açık bir anlatımla, franchise veren, ticari teknik bilgi ve becerisini, işletme adını, ticaret ünvanını, markasını kullanma

²² Ancak tek satıcı acenteden farklı olarak her zaman tekel hakkına sahiptir (ÜLGEN vd. 2015: s. 831).

²³ Yargıtay 19.HD E. 2003/1710, K. 2003/10859, "...Bu kapsamda tek satıcının yapımcıyı temsil etme hakkı yoktur."<http://www.kazanci.com/>, erişim tarihi: 23.03.15

hakkını franchise alana devreder. Franchise alan da, franchise verenin dağıtım ve pazarlama sistemine entegre olmayı, franchise verenin mal sürümünü artırmayı yükümlenir. Franchise veren ise, franchise alanın istihdam ettiği adamları eğitmek, gerekli bilgi ve beceriyi vermek, işin yapılmasına nezaret etmeyi taahhüt eder (KAYIHAN, 2011: s. 75).

Acentelik ile franchising ilişkisinin farkı ise, acente müvekkili tacir adına ve hesabına hareket ederken, franchise alan kendi adına ve hesabına hareket eder. Acentenin geliri işlem başına elde ettiği ücret veya komisyondan oluşurken; franchise alanın kârı, tıpkı tek satıcılıkta olduğu gibi, franchise verenden satın almış olduğu malların alım ve tekrar satımı arasındaki farktan doğar. Ayrıca acentelik ilişkisinde müvekkil tacir ücret veya bir komisyon öderken, franchising ilişkisinde franchise alan franchise verene başlangıçta belli bir ücret ve daha sonra da ciroya göre değişen sürekli bir ücret ödemektedir.

Ayrıca, acentelik sözleşmesinde kural olarak, acentenin müvekkilinin bilgi ve becerisinden faydalanma hakkı bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak, franchise verenin franchise alana verdiği talimatların kapsamı müvekkilin acenteye verdiği talimatlardan çok daha geniştir. Belirli bir yer veya bölge içinde mal ve hizmet sürümünü gerçekleştirme açısından, acente ile franchise alan arasında benzerlik bulunmaktadır. Ancak tekel hakkı franchise sözleşmesinde daha önemli bir unsurdur.

Acentenin simsarlıktan da farkları bulunmaktadır. TBK m. 520'e göre, simsar, ücret karşılığında başkası adına ve hesabına sözleşme kurulmasına aracılık eder. Bu noktada TTK'da belirtilen aracı acentelere çok benzediği görülmektedir. Her ikisi de müvekkileri ad ve hesabına aracılık faaliyetinde bulunurlar. Ancak aralarında önemli bir fark mevcuttur. Acentenin önemli unsurlarından olan süreklilik unsuru simsarlıkta mevcut değildir. Simsar sadece bir veya belli bir sayıda sözleşmeye aracılık etmek üzere atanır. M.KAYA'ya göre, (2014) "hatta müvekkilin sürekli aynı simsarla çalışması durumunda dahi, bu ilişki sürekli hale gelmez. Zira aralarında aracılık faaliyetlerinin sürekli yapılacağına dair sözleşme mevcut değildir"(s. 50). Bir başka fark ise, acentenin müvekkili mutlaka bir ticari işletme sahibi iken (tacir iken); simsar faaliyetlerini herhangi biri adına ve hesabına yürütür. Bu kişinin tacir olması gerekli ve zorunlu değildir. Son olarak, acenteden farklı olarak simsarın faaliyet gösterme yükümlülüğünün bulunmadığı kabul edilmektedir (M. KAYA, 2014: s. 50).

Son olarak, acente komisyonculuk kurumundan da ayrılmalıdır. Hem acente hem de komisyoncu başkası hesabına işlem yaparlar. Bu benzerlikten ötürüdür ki TTK m. 102 sözleşme yapma yetkisine sahip acente bakımından, "...bu kısımda hüküm bulunmayan hallerde komisyon hükümleri uygulama alanı bulur." demiştir. Ancak aralarında önemli bir fark vardır: Acente müvekkil ad ve hesabına sözleşme kurarken, komisyoncu kendi adına

müvekkili hesabına sözleşme yapmaktadır. Yani acente doğrudan temsilci iken, komisyoncu dolaylı temsilci konumundadır. Komisyoncu, kendi adında doğan hak ve borçları daha sonra müvekkiline devretmelidir. Komisyoncu daha sonra bunları alacağın devri ve borcun nakli (borcun üstlenilmesi) hükümlerine göre müvekkile geçirir (TBK m. 40/3). Acentelik ilişkisinde kurulan işlemde doğan hak ve borçların sahibi zaten müvekkildir.

5.YAPILAN TİCARİ FAALİYETİN TÜRÜNE GÖRE ACENTE ÇEŞİTLERİ

TTK m.102-123 hükümleri acenteliği genel olarak düzenlemektedir. Özel kanunlarda da belli iş veya faaliyet türlerine göre özel acentelik türleri vardır. Acenteleri, yaptıkları ticari faaliyetlerin çeşidi açısından; satış/sürüm acenteleri, deniz ticareti acenteleri, sermaye piyasasında faaliyette bulunan acenteler, seyahat acenteleri ve sigorta acenteleri olarak kategorize etmek mümkündür.

Satış/sürüm acenteleri; uygulamada en çok rastlanan acente türü olup, müvekkillerinin malların satmaya ve bu malların sürümünü artırmaya çalışırlar.

Deniz ticareti acenteleri; donatanlarla denizde taşıma işi ile uğraşan ticari kurumlar arasında aracılık ederler.

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumlar²⁴, daha geniş yatırımcı kitlesine ulaşmak ve bunu şube tesisinden daha az maliyetli bir yöntemle yapmak amacı ile acentelikler tesis etmektedirler. Acenteler, aracı kurum ile aralarındaki sözleşme çerçevesinde faaliyet gösterdikleri mahalde, sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım satım emirlerinin aracı kuruma iletilmesine aracılık ederler (POROY ve YASAMAN, 1998: s. 176). Bu bakımdan müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili acente konumunda değildirler. Aracı kurum acenteleri, TTK'nun 102. maddesi ve devamında düzenlenen acentelerden farklıdır. Bu tür acenteler, SerPK hükümlerine göre kurulurlar ve sermaye piyasası mevzuatının gerektirdiği özel şartları taşımak zorundadırlar. Ancak belirtmek gerekir ki, sermaye piyasası mevzuatında hüküm bulunmayan hallerde Türk Ticaret Kanunu'nun acenteliğe ilişkin hükümleri, aracı kurum acentelerinde uygulama alanı bulur. Acente aracılığı ile yapılan işlemlerden doğan hukuki sorumluluk, müteselsilen müvekkil aracı kurum ile acenteye aittir. Aracı Kurum ile acentenin sözleşme gereği birbirlerine rücu hakları saklıdır. Aracı kurum ile acente, müşterilerle yapılacak sözleşmelerde, hukuki sorumluluklarını kaldıran ya da hafifleten kayıtlar koyamazlar (DÜZGÜN, 2011: s. 51; POROY ve YASAMAN, 2012: s.245)²⁵. Ayrıca

²⁴ **Aracı kurum**; sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak üzere Sermaye Piyasası Kurulu'na yetkili kılınmış bankalar ve aracı kurumlardır.

²⁵ Yargıtay 19. HD 06.04.2000, E. 99/7720, **Aktaran: POROY ve YASAMAN**, 2012: s.245

sorumluluktan kurtulma şartının düzenlendiği TBK'nun 115. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, borçlunun ağır kusuru sebebiyle oluşan sorumluluktan kurtulmasını veya sorumluluğun hafifletilmesini öngören önceden yapılmış anlaşmalar geçersizdir.

Seyahat acenteleri, turizm sektörüne katkıda bulunan ve turistlere ulaştırma, konaklama, gezi, spor ve eğlence imkanı sağlayan ticari kuruluşlardır (bkz. Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu²⁶ ve Seyahat Acenteleri Yönetmeliği²⁷). TTK'nın acenteler için öngördüğü bir ticari işletme namına aracılık ya da sözleşme yapma zorunluluğu seyahat acenteleri için söz konusu değildir. Seyahat acenteleri yolcularını temsilen de hukuki işlemler yapabilirler (KAYIHAN, 2011: s. 61).

Sigorta acenteleri ise, bir sigorta şirketi için çalışan ve sigortanın daha geniş bir tabana yayılması için hizmet veren tacir yardımcılardır. Ticari mümessil, ticari vekil, pazarlamacı gibi bağlı bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde sürekli bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişiye sigorta acentesi denir (bkz. Sigortacılık Kanunu²⁸ m. 2/1-m bendi). Sigorta edilecek kişileri bu yönde ikna etmek için çaba sarfeden sigorta acentelerinin bir başka görevi de sigorta olacak kimselere sigortacılık sektörü hakkında danışmanlık vermektir (KAYIHAN, 2011: s.51).

6.ACENTENİN BORÇLARI

6.1.Müvekkilinin İşlerini Görme ve Menfaatini Koruma

Acente kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde sözleşme uyarınca, müvekkilinin işlerini görmekle ve menfaatlerini korumakla yükümlendirilmiştir (TTK m.109/1)²⁹. Acentenin temel işlevi ve görevi müvekkilin faaliyetleri ile ilgili sözleşmelere aracılık etmek veya bunları müvekkil nam ve hesabına yapmaktır. Müvekkilinin işlerini görme borcunun kapsamı, taraflar arasındaki sözleşmenin içeriğine göre belirlenir. Sözleşmede acentenin yapacağı iş belirtilmemişse yahut sınırlanmamışsa acentenin, ticari işletmesinin konusuna giren işlemleri yapabileceği varsayılır. Acentenin, müvekkilinin işletme konusunun dışında aracılık faaliyetlerinde bulunması ya da sözleşmeler akdetmesi durumunda TTK m. 108 hükmünün uygulanacağı düşüncesindeyim. Sözleşmede açıkça

²⁶ 1618 sayılı Kanun Kabul Tarihi: 28.9.1972

²⁷ RG Tarih : 5.10.2007 Sayı :26664

²⁸ 5684 sayılı Kanun Kabul Tarihi : 3.6.2007, RG Tarih : 14.6.2007 Sayı : 26552

²⁹ Yargıtay 11.HD 26.12.1991, E.3166, K.6869 , Aktaran: KARAHAN, 2014: s.375

kararlaştırılmadığı sürece, acentenin belirli sayıda sözleşmeye aracılık etmesi veya müvekkili namına belirli sayıda sözleşme yapması yönünde bir borcunun varlığından sözedilemez (ARKAN, 2001: s. 193; BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2013: s. 132; KAYIHAN, 2011: s. 97; POROY ve YASAMAN, 2012: s. 251). Acentenin borcu, işlemlere aracılık etmek ve sözleşme akdetmek hususunda gayret göstermekten ibarettir³⁰. Ayrıca acente aracılık yaptığı sözleşmelerde veya bu sözleşmelerin akdedilmesi sırasında müvekkilinin menfaatlerini koruma borcu altındadır. Bu nedenle acente sözleşme yapacağı kişileri özenle seçmek ve bunların ödeme gücünü araştırmakla yükümlüdür. Bunun yanı sıra acente faaliyet gösterdiği konularda piyasada oluşan şartları izlemeli, bir pazar araştırması yapmak zorundadır. Bu borçlarına ilaveten, acente, düzenli şekilde defterlerini, muhasebesini tutmalıdır (KAYIHAN, 2011: s.97). 86/653 Sayılı AB Yönergesi m. 3/1 de, faaliyetlerini yerine getirirken acentenin müvekkilinin çıkarlarını gözetmekle, özenli ve dürüst davranmakla yükümlü olduğunu belirtmektedir³¹.

Acente müvekkilinin menfaatlerine uygun hareket ederken özenli davranmak durumundadır. Acentenin zen borcu, hizmet sözleşmesinde işçinin zen borcuna ilişkin olarak düzenlenen TBK m. 396 kıyaslanarak izah edilmektedir^{32 33} (AYHAN vd. , 2012: s. 380; CENGİZ, 2011: s. 151; DÖNMEZ, 2009: s. 34; KAYIHAN, 2011: s.98). Işçinin göstermekle yükümlü olduğu zen derecesinin tayininde getirilen ölçü şu şekildedir: Öncelikle hizmet sözleşmesinin hükümlerine bakılacaktır. Sonra işin gerektirdiği işçinin mesleki bilgileri ve becerilerine bakılacaktır. Bu objektif kriter olarak nitelendirilmektedir. Nihayet zen borcunun kapsamının belirlenmesinde işçinin kabiliyeti ve nitelikleri de dikkate alınacaktır. Doktrinde bu husus zen ölüsünün belirlenmesi bakımından subjektif kriter olarak adlandırılmaktadır (YAVUZ, 2010: s. 315).

Acente, faaliyetinde hiç zen göstermemesi ya da eksik zen göstermesinden sorumlu olacaktır. Bu ihtimalde acentenin tazminat sorumluluğu doğabileceği gibi, müvekkil açısından sözleşmeyi haklı sebeple fesih imkanı da doğmaktadır. Bununla birlikte acentelik sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme niteliği taşıdığından ilişkinin karşılıklı güvene

³⁰ Acentenin aktif çaba sarf etme yükümlülüğü vardır. Bu bakımdan bir külfet değil; bir yükümlülük (borç) altındadır. **BOZKURT**, 2012: s. 231

³¹86/653 sayılı AB direktifi Article 3/1: In performing his activities a commercial agent must look after his principal's interests and act dutifully and in good faith. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>, erişim tarihi: 12.12.2014

³² **zen ve sadakat borcu TBK madde 396:** Işçi, yüklendiği işi özenle yapmak ve işveren haklı menfaatinin korunmasında sadakatle davranmak zorundadır.

³³ Fikrimizce burada TBK m. 506/2'deki vekilin zen yükümlülüğü ile açıklamak daha doğru olacaktır. Zira işçinin işverene bağlılığı, vekalet sözleşmesinde yoktur. Acente de vekil gibi müvekkile bağımlı değildir.

dayanması sadakat borcunu da beraberinde getirir. TTK’da sadakat borcu açıkça belirtilmiş olmamasına rağmen sözleşmede hüküm bulunmayan hallerde nihai olarak Borçlar Kanunu’nun vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanacağından sadakat borcu da kendini gösterecektir (POROY ve YASAMAN, 2012: s. 251). Acentenin sadakat borcu, “müvekkilin talimatlarına uyma borcu”, “rekabet etmeme borcu” nda kendini gösterir. Ayrıca, “sır saklama borcu” da TTK acentelik hükümlerinde düzenlenmemişse de acentenin sadakat borcunun bir görünümüdür ve onunla yakından ilişkilidir.

Acente TBK m.83’e göre faaliyetlerini ifa ederken müvekkilinin menfaati bulunmadıkça borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü değildir. Bağımsız bir tacir olarak acente, kendine yardımcı kişiler tayin edebilir. Ancak, TBK m. 116’da belirtildiği üzere, acente bu yardımcı kişilerin işlerini yapmaları esnasında verdikleri zarardan sorumlu olacaktır. Aynı hükmün ikinci fıkrası, acentenin bu sorumluluğunu kaldıran ya da sınırlandıran antlaşmalara da izin vermektedir.

6.2.Haber Verme

Acente, TTK m. 105/1 gereği aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili hakkı koruyan her türlü ihtar, ihbar ve protesto çekmeye ve bunları kabul etmeye yetkilidir. Acente, kendisine yapılan *ihtar ve ihbarları* zaman kaybetmeden müvekkiline haber vermekle yükümlüdür (TTK m.110 /1).

Sözleşme yapan acente, yaptığı sözleşmeler hakkında müvekkiline bilgi vermelidir. Örneğin, acente sözleşme yaptığı üçüncü kişiye ait bilgileri, mali durumlarını, aldiysa teminatın türünü, müşterilerden biri iflas etmişse veya müşterilerden biri aleyhine bir icra takibi semeresiz kalmışsa tüm bunları müvekkiline bildirmelidir. Sözleşme yapma yetkisine sahip olmayan acente ise kendisine ulaşan önerileri de müvekkile bildirmelidir. Ayrıca acente, bulunduğu bölgedeki piyasa koşullarını ve bunlarda meydana gelebilecek değişiklikleri de müvekkiline bildirmek zorundadır (TTK m.110/1). Örneğin, müşterilerin ne tür talepte bulduklarını, rakip firmaların durumunu, yaptığı işlemlerden müvekkilini ilgilendiren hususları bildirmekle yükümlüdür (İMREGÜN, 2001: s. 133). Bu bağlamda “haber verme yükümlülüğü” geniş kapsama sahiptir³⁴. Haber verme yükümlülüğünün sınırları belirlenirken, acentenin de tacir konumunda olduğu hatırlanmalı ve hangi durumları bildirmesi gerektiği hususunda TTK m.18/2 uyarınca acente kendisi karar verecektir (TEOMAN, 2010: s.102). Bu itibarla, acente tüm bu olanları “basiretli bir tacir” gibi değerlendirip müvekkilini ona göre

³⁴ Aynı neviden sözleşmeler kuran acentenin , her işlem için müvekkilinden emir ve talimat alması ve ayrıca bu işlemleri yaptığı müşterilerin şahsı ve mali durumu hakkında ve bunlarda meydana gelmiş değişiklikleri müvekkile bildirmesi gerekmeyecektir. **Aksi görüş için bkz. DOĞANAY, 1990: s. 514**

ve vaktinde bilgilendirmelidir. Kararını verirken, müvekkilini ilgilendiren ve yararlı olması düşünülen bütün gelişmeleri dikkate almalıdır. Bu yükümlülüğün kapsamı incelenirken ayrıca, sözleşmeye, işin niteliğine, örf ve adete de bakılacaktır.

6.3.Talimatlara Uyma

Acente bağımsız bir tacir olsa da gördüğü işle ilgili olarak müvekkilinden talimatlar alır. Bu işin görülmesinin gereklerindedir. Örneğin, müvekkil hangi malların daha önce satılacağı, hangi şartlarda ve hangi fiyata satılacağı konusunda acenteye talimat verebilir (BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2012: s. 88). Müvekkilin vereceği talimatlar, kanun ve sözleşmeye uygun olan, acentenin bağımsızlığını zedelemeyen talimatlar olacaktır. Acente bu türden talimatlara uymak zorundadır ve bu talimatlara uymakla hizmet sözleşmesindeki gibi bir emir talimat ilişkisi içine girmez.

Acente, müvekkilin açık talimatı olmayan konularda, emir alıncaya kadar işlemi geciktirebilir. Ancak, işin acele nitelik taşıması nedeniyle durum müvekkilinden talimat almaya müsait olmazsa veya acente en yararlı şartlar çerçevesinde harekete yetkiliyse, basiretli bir tacir gibi (objektif ölçü) kendi görüşüne göre işlemi yapar (TTK m. 110/2). Müvekkilin açık talimatını beklemeyen, dolayısıyla haber verme borcunu yerine getiremeyen acente “en faydalı şartlar dâhilinde hareket etmeye” yetkili ise basiretli bir tacir gibi kendi görüşüne göre hareket edecektir. En faydalı şartlar dairesinde harekete izin veya yetkili olmayan fakat işin acele oluşu nedeniyle basiretli bir tacir gibi hareket etmiş acentenin buna rağmen olası zararlara ilişkin sorumluluktan kurtulacağı kabul görmektedir (CENGİZ, 2011: s. 152). Acente sözü edilen durumda müvekkilinden haber beklemesinin mi yoksa işlemi derhal yapmasının mı, onun daha fazla yararına olduğu konusunda bağımsız şekilde karar verecektir. Bu ihtimaller dışında müvekkilinin talimatlarına aykırı hareket eden acente, bundan doğan zararlardan sorumlu olacaktır (TBK m.505/2).

6.4. Önleyici Tedbirler Alma

Acente, müvekkili hesabına teslim aldığı eşyanın taşınma sırasında hasara uğradığına dair belirtiler varsa, müvekkilinin taşıyıcıya karşı dava hakkını teminat altına almak üzere, hasarı belirletirmek ve gereken diğer önlemleri almak, eşyayı mümkün olduğu kadar korumak veya tamamen telef olması tehlikesi varsa, TBK 108 inci maddesi gereğince yetkili mahkemenin izniyle sattırmak ve gecikmeksizin durumu müvekkiline haber vermekle yükümlüdür. Aksi takdirde, ihmali yüzünden doğacak zararı tazmin eder (TTK m.111/1).

6.4.1. Ayıpları İhbar Borcu Ve Müvekkilin Dava Hakkını Güvence Altına Alma Borcu

Acente, müvekkili hesabına teslim aldığı eşyanın taşınma sırasında hasara uğradığına dair emareler olursa, müvekkilinin taşıyıcıya karşı dava hakkını güvence altına almak için hasarı keşfettirmek ve gerekli diğer tedbirleri almak ve durumu müvekkiline bildirmekle yükümlüdür. Hasarı keşif, delillerin tespiti gibi işlemleri yapmak suretiyle tespit ettirmek, gerekli olan ihtar ve ihbarları yapmak; hatta açılması olası davalar için bunların delillerini temin ve muhafaza etmek durumundadır. Değindiğimiz bu yükümlülükler herhangi bir taşıma sözleşmesine konu olmaksızın bizzat üçüncü kişiden teslim alınan mallar hakkında da uygulanacaktır. Söz gelimi eşyada dıştan görülebilen veya basit bir muayene ile ortaya çıkacak ayıplar söz konusu ise bunları teslim almaktan kaçınabilir, ihtirazi kayıt ileri sürmeli; almışsa da ayıp ihbarlarında bulunmakla yükümlüdür. TTK m.23/1-c bendine göre, malın ayıplı olduğu teslim sırasında açıkça belli ise alıcı iki gün içinde durumu satıcıya ihbar etmelidir. Açıkça belli değilse alıcı malı teslim aldıktan sonra sekiz gün içinde incelemek veya incelettirmekle ve bu inceleme sonucunda malın ayıplı olduğu ortaya çıkarsa, haklarını korumak için durumu bu süre içinde satıcıya ihbarla yükümlüdür.

6.4.2. Gerektiğinde Malı Sattırma Borcu

Müvekkili nam ve hesabına kendisine gönderilen mallar büsbütün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya ise, acente bu malları mahkemeden izin almak şartıyla sattırmakla ve durumu müvekkiline gecikmeksizin bildirmekle yükümlüdür. Aksi halde ihmali nedeniyle oluşan zararlardan müvekkile karşı sorumlu olacaktır (TBK m.108, TTK m.111/1).

Ancak, müvekkilince satılmak üzere kendisine gönderilen malların bozulma tehlikesi varsa bu konuda öncelikle müvekkilinden izin istemelidir. Şartlar izin istemeye müsait olmazsa bu malları paraya çevirmelidir.

Acente tüm bu tedbirleri almazsa ve malın satışında gecikmeye düşerse, ortaya çıkacak zararlardan kişisel olarak sorumlu olacaktır (TTK m.111/1).

6.5. Müvekkile Ait Parayı Ödemek

Acente, TTK m.119'daki hapis hakkı saklı olmak üzere, satmış olduğu mallar nedeni ile tahsil ettiği tutarı ve müvekkiline ait parayı kararlaştırılan ya da en uygun zamanda müvekkiline ödemelidir. TTK'da bu husus 112. maddede düzenlenmiş olup, bu yükümlülüğe aykırı davranan acente müvekkiline vadeden itibaren temerrüt faizi ödemekle yükümlü olduğu gibi, müvekkiline parayı geç ödemediği için müvekkilinin uğradığı bir zarar (munzam zarar) varsa bunu da tazmin etmek zorundadır. Hatta şartları oluşmuşsa, TCK m.155'e dayalı güveni kötüye kullanma suçu dolayısı ile ceza da alması gerekir. Ancak unutulmamalı ki, eğer

acente kanundan doğan hapis hakkını kullanmışsa, müvekkil temerrüt faizi ya da munzam zararın tazminini isteyemez.

Para sözcüğü geniş yorumlanmalıdır. Para sözcüğünün kapsamına nakit ve her türlü senetler ve özellikle kambiyo senetleri (poliçe, bono, çek) ile acentenin üçüncü şahıslarla akdettiğı sözleşmelerin konusu mal değişimi ise, mallar da dâhil olmalıdır (DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s. 403).

Müvekkil adına tahsil olunmuş paraların müvekkile ne zaman ödenmesi gerektiğı konusu acentelik sözleşmesiyle düzenlenebilir fakat sözleşmede açık bir hüküm yoksa ödeme zamanı ticari örf ve âdete ya da halin icabına göre belirlenecektir (BAHTİYAR, 2011: s.148). Süre bakımından bir uyuşmazlık doğarsa, “uygun zamanı” hakim takdir edecektir.

TTK m.112, sadece müvekkile ait paranın verilmesini düzenlemiştir. Ancak, müvekkil acenteye işin görülmesine yardımcı olmak üzere bir takım belgeler vermiş olabilir. TTK bu konuda bir hüküm sevketmiş değildir. Bu konuda TTK m.102/2 nün yol göstermesi ile TBK vekalet hükümlerine bakmak gerekecektir. TBK m.508’e göre; “Vekil, vekâlet verenin istemi üzerine yürüttüğü işin hesabını vermek ve vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür.” Bu hükmü uygulayarak boşluğu doldurabiliriz. Acente bu belgeleri işin bitiminde derhal müvekkile vermelidir. Ancak eğer bu belgeler acentelik ilişkisi sona erene dek acenteye lazımsa, acente bu belgeleri sözleşmenin bitiminde geri vermelidir. Bu geri verme borcu aynı zamanda acentenin özen ve sadakat borcu ile de yakından ilgilidir.

Tartışılması gereken son husus da şudur: Acente eğer müşteriden hediye vs. gibi ekonomik değeri olan şeyler almışsa bunları da iade edecek midir? KINACIOĞLU’na göre acente yaptığı işlemler dolayısı ile değil de kendi kişiliğı dolayısıyla elde ettiği değerleri iade zorunluluğı altında değildir. Ancak, müşteri parayı örneğın başka biri ile sözleşme yapılmasını diye veriyorsa bu parayı iade borcu altındadır (Aktaran: KAYIHAN, 2011: s. 118).

6.6. Hesap Verme Borcu

TTK m.116/2 acentenin müvekkilinden bilgi ve defter kayıtlarının bir örneğini isteme hakkını düzenlemiş, fakat TTK acentenin hesap verme borcuna dair hiç bir hüküm sevketmemiştir. O halde burada da TTK m.102/2’den yola çıkarak “vekilin hesap verme borcu”na dair hükümlere bakmamız gerekecektir. TBK m.508 gereğince “vekil, vekâlet verenin istemi üzerine yürüttüğü işin hesabını vermeye ...mecburdur.” Hesap verme borcu, bir yapma borcu niteliğı taşır. Maddeden anlaşılacağı üzere vekil “müvekkilin talebi üzerine” hesap verme borcunu yerine getirecektir. Fakat vekil, gerekiyorsa kendiliğinden işin durumu

hakkında müvekkile bilgi vermelidir. Müvekkilin, işlerin nasıl yürütüldüğüne dair bilgi almaya hakkı vardır. Ancak bu bilgi alma ve hesap sorma vekalet sözleşmesindeki gibi her zaman olamaz, bu acentelik sözleşmesinin niteliği ve acentenin bağımsızlık unsuru ile bağdaşmaz. Bu sebeple, taraflar, müvekkilin ne zaman hesap isteyebileceğini acentelik sözleşmesinde kararlaştırabilirler. Eğer sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunmazsa, ticari örf ve adete bakılır. Müvekkilin hesap isteyebileceği zaman dilimi ticari örf ve adet ile de düzenlenmemişse, acente, her üç ayda bir ve her halde acentelik sözleşmesi sona erdiği tarihte müvekkiline hesap vermelidir (TTK m.116/1).

6.7.Rekabet Etmeme

6.7.1. Acentelik Sözleşmesi Süresince Rekabet Etmeme Borcu (Kanuni Rekabet Yasağı)

Yasa, bizzat acentenin kendisinin ticari işletme ile rekabet yasağını düzenlememiştir. Ancak, aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça, acente aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz (TTK m.104). Aynı durum müvekkil için de geçerlidir. Yani müvekkil de, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamaz (çift yönlü tekel kuralı). Ancak taraflar yazılı olarak bunun aksini kararlaştırılabilirler.

TTK m.104, acentenin aynı yer veya bölgede, “*aynı ticaret dalı*” içinde birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamayacağını belirtmektedir. Bu halde, acente faaliyet konuları ayrı iki ticari işletme için acentelik faaliyetlerini yürütebilir (İMREGÜN, 2001: s. 132). Öte yandan, eğer müvekkil ile acente anlaşılırsa, acente diğer rakip ticari işletmeler için de çalışabilir. KAYIHAN’a göre bu ihtimalde dahi, acente müvekkilinin çıkarlarını gözetmek durumundadır. Çünkü, onun müvekkilinin çıkarlarını gözetme borcu devam etmektedir (KAYIHAN, 2011: s. 108).

Sonuç olarak, acente aksine bir anlaşma olmaksızın rakip ticari işletmelerin acenteliğini üstlenemeyecektir³⁵. Bu yönde bir anlaşma olsa dahi müvekkilinin menfaatlerini koruma borcu altındadır. Yani, kendisine tanınmış rekabet hakkını kötüye kullanamayacaktır.

6.7.2. Acentelik Sözleşmesi Sonrası Rekabet Etmeme Borcu

TTK m. 123 hükmü ise sözleşme sonrası rekabet yasağı anlaşmasını düzenlemiş olup, acente ile müvekkili arasındaki sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra, acentenin müvekkili ile rekabet edici faaliyetlerde bulunmaması konusunda akdedilen bir sözleşmeyi ifade etmektedir. ETK’da, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonraki dönemde geçerli olmak

³⁵ Acentenin bu rekabet etmeme borcu sadakat borcundan doğmuş olup, ayrıca sözleşme ile böyle bir yasağın belirlenmesine gerek yoktur. **BOZKURT**, 2012: s. 232

üzere tarafların rekabet yasağı anlaşması yapıp yapamayacağı düzenlenmiş değildir. Bununla birlikte doktrinde, sözleşme özgürlüğü ilkesinden hareketle taraflar arasında rekabet yasağı anlaşması yapılabileceği bu tür sözleşmelere hizmet sözleşmesinde rekabet yasağına ilişkin hükümlerin (818 sayılı BK m. 348-352; 6098 sayılı TBK m. 444-447) bünyesine uygun düştüğü ölçüde uygulanabileceği kabul edilmekteydi (SARAÇ, 2012: s. 720).

TTK'nın hükme ilişkin gerekçesinde; "Normal olan acente ilişkisinin sona ermesiyle acentenin serbest hale gelmesidir. Ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Taraflar çoğu zaman müvekkilin isteği ile rekabet yasağının acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da devam etmesini kararlaştırabilirler. Alman öğretisi ve mahkeme kararlarında rekabet yasağı sözleşmelerinin acentelik sözleşmesinin sona ermesinden önce yapılması halinde koruyucu olacağını; acentelik sözleşmesinden önce yapılan sözleşmelerin ise acente üzerinde baskı yarabileceği ileri sürülmektedir. Sözleşmenin sadece yazılı olarak yapılması yeterli değildir, ayrıca rekabet yasağı anlaşmasının tüm hükümlerini ve müvekkilin imzasını içeren bir belgenin makul süre içinde acenteye verilmesi gereklidir; aksi halde acente rekabet yasağı anlaşmasının hüküm kazanmadığı def'inde bulunabilir. Sınırlama sözleşmesi en çok iki yıl için yapılır." Bu hükmün özel olarak getirilmiş olması konuya hangi hükümlerin uygulanacağına dair tartışmaları sona erdirmiştir.

Bu anlaşmanın açık (sarih) olması gerekli olup, acente açısından bir yapmama yükümlülüğü niteliğini taşıyan sözleşme sonrası rekabet sınırlaması, taraflarca bağlayıcı bir şekilde kararlaştırılmış olmalıdır.

Tartışılması gereken başka bir husus, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra akdedilen rekabet yasağı anlaşmasının, TTK m. 123 hükmüne tabi olup olmayacağıdır? Alman öğretisindeki hakim görüş, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra akdedilen rekabet sınırlamaları hakkında, rekabet yasağı anlaşmasına ilişkin § 90a HGB hükmünün uygulanmayacağı, rekabet yasağı anlaşmasına ilişkin yasal düzenlemenin (TTK m.123 ve hükmün mehzasını teşkil eden § 90a HGB), kural olarak, acentelik sözleşmesinin devamı boyunca akdedilen rekabet sınırlamaları için geçerli olacaktır (GÖKSAY, 2010: s. 899). Sözleşmenin sona ermesinden sonra yapılan sözleşmelerde TTK m. 123 hükmü uygulanamayacaktır. Çünkü müvekkil acentelik sözleşmesinin tasfiyesini ve acentenin bazı alacaklarını böyle bir sözleşmenin yapılmasına bağlayabilir (BOZKURT, 2012: s. 244). Bununla birlikte, tarafların acentelik sözleşmesinin sona erdirilmesine ilişkin olarak yaptıkları sözleşmede, sona ermenin ileri bir tarihte hüküm ifade edeceğini kararlaştırdıkları hallerde, bahsi geçen sona erme sözleşmesinde rekabet yasağına yer vermeleri her halde mümkün ve geçerlidir.

Rekabet yasağı anlaşmasının, TTK m. 123/1 hükmünde belirtildiği üzere, “*acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinden sonra sınırlandıran bir anlaşma*” olması gerekir. Bu şart anlaşmanın *konu bakımından* sınırlandırılması olarak adlandırılabilir. Bu sebeple, sözleşme sonrası sadakat ya da sır saklama yükümlülüğü öngören anlaşmalar, acentenin işletmesine ilişkin faaliyetlerini sınırlayıcı nitelikte olmadığından, bunlar hakkında TTK m. 123 hükmünün uygulanması kural olarak mümkün değildir. Ancak acentenin; sözleşme sonrası rekabet etmesi halinde elde ettiği edimleri iade etmesini, müşteriler hakkında elde ettiği bilgileri kullanamamasını, geçmişteki müşteriler ile çalışmamasını veya müşterilerin başka bir işletmeye geçmesine yardımcı olmamasını öngören anlaşmaların, genel itibari ile TTK m. 123 hükmüne tabi olduklarının kabulü gerekecektir (GÖKSAY, 2010: s. 903).

Anlaşma *zaman* bakımından da sınırlanmıştır. Buna göre, rekabet yasağı anlaşması, en çok, acentelik ilişkisinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için geçerli olmak üzere yapılabilir. İki yıllık süre emredici nitelikte olup uzatılması mümkün değildir (TTK m.123/1). Bir başka sınırlama *şekil* bakımındandır. Buna göre şekil şartının iki görünümü vardır: İlk olarak, rekabet yasağı anlaşması, yazılı şekilde yapılmak zorundadır. Yazılı şekil geçerlilik şartıdır. İkinci olarak, anlaşma hükümlerini içeren yazılı belgenin acenteye verilmesi gerekmektedir. Kanun koyucu böyle bir düzenleme ile elinde böyle bir belge olan acentenin, her şeyden önce ispat sorunu yaşamayacağını ve haklarının kapsam ve sınırları konusunda da tereddüt yaşamayacağını düşünmektedir. Akla belgenin verilmesinin rekabet yasağı anlaşmasının geçerlilik şartı olup olmadığı gelebilir. Hükmün mehzazını oluşturan Alman hukukunda, rekabet yasağına ilişkin anlaşmanın bütün şartlarını içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bir belgenin verilmesi, rekabet yasağı anlaşması bakımından geçerlilik şartı olarak kabul edilmektedir (SARAÇ, 2012: s. 723). Hükmün amacının acentenin menfaatini korumak olduğu düşünüldüğünde, belgenin verilmesinin geçerlilik şartı olarak kabul edilmesi doğru olacaktır.

Belirtilmesi gereken son husus, acentenin işletmesine ilişkin faaliyetlerini müvekkili dışında başka bir işletmenin acentesi sıfatıyla yapması yanında; bağımsız bir işletme, bağımlı bir çalışan, bağımlı bir tacir yardımcısı, bir şahıs şirketinin ortak veya organı, bir sermaye şirketinin yönetim organının üyesi veya sadece ortağı sıfatıyla yapılmasını da kapsayacağıdır.

Sonuç olarak, kanun koyucu, acenteye rekabet edecek davranışlardan kaçınma ediminin karşılığı olarak, müvekkilin ödeyeceği ücret edimini öngörmüştür. Her ne kadar TTK m. 123 acenteye *uygun bir tazminat* ödenmesinden bahsetmişse de, burada bir zararın giderilmesi anlamında bir yaptırım değil, acentenin rekabet etmemesinin karşılığı olacak

edimden bahsedilir. Rekabet yasağının ihlali halinde acenteye ödenen edim (karşılık) sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre istenebilecektir. Buna ek olarak, hüküm, “maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir” diyerek *acente lehine emredici* şekilde düzenlenmiştir³⁶.

7.ACENTENİN HAKLARI

7.1.Ücret Hakkı

Acente, aracılık ettiği ya da müvekkilinin adına ve hesabına bir sözleşme imzaladığı takdirde ücrete hak kazanır. Acentenin müvekkiline karşı sahip olduğu en önemli hakkı ücret isteme hakkıdır. Müvekkil acenteye aracılık etme veya sözleşmeler kurulması hususunda çabaladığı için ücret ödemez. Acentenin ücreti, komisyonculuk sözleşmesinde olduğu gibi aracılık edilen hukuki işlem başına hesap edilerek veya gerçekleştirilmiş işlerin hacmi ve niteliği dikkate alınarak belirlenebilir veya bu işlemlerden belirli bir yüzde acenteye tahsis edilebilir. Oysa vekealet ve iş sözleşmelerinde başarılı sonuç elde edilmese dahi sadece yoğun çalışma ve faaliyetlerin karşılığı olarak ücret ödenmesi söz konusudur. Acentelik sözleşmesinde ise ücret hizmetin değil, başarının karşılığıdır (AYAN, 2012: s. 92).

7.1.1.Ücret Hakkı Doğuran İşlemler

TTK m.113, acentenin, dört halde ücret talep etme hakkını haiz bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki fiilen aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler acentelik ilişkisi devamınca kurulmuş olmalıdırlar. İkincisi, acentenin kendi çabasıyla aynı nitelikteki işlemler için kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemlerdir. Kişinin müvekkiline müşteri olarak kazandırılmasında acente rol oynamıştır. Üçüncüsü, acentenin tekel hakkından kaynaklanan kendisine tanınan bölge içindeki şahıslarla müvekkilinin yapmış olduğu sözleşmelerdir. TTK m. 113/2 hükmünün getirilmesinin amacı, o işlemi zaten aracı veya sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin gerçekleştireceği şeklindeki nesnel adalet kavramından kaynaklanan kabuldür (Aktaran: BOZKURT, 2012: s. 233). Dördüncüsü ise acentenin, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra bazı hallerde kurulan işlemler için de ücret isteyebilme hakkıdır. Bu haller, TTK m. 113’ün üçüncü fıkrada sayılmıştır:

a) Önceki acentenin işleme aracılık etmesi veya işlemin yapılmasının önceki acentenin çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış olması ve işlemin de acentecilik ilişkisinin

---

³⁶ Yargıtay 11.HD 25.12.1996 Tarih, E. 6699/ K. 9192, “...davalı sigorta şirketinin davacı acentesine karşı BK'nın 99/2. maddesinde öngörülen imtiyazlı bir kuruluş niteliğinde olduğunun ve sözleşmenin kuruluş aşamasında taraflar arasında acente aleyhine sosyo-ekonomik bir dengesizliğin mevcudiyetine dayalı bozma ilamında yer alan kabulde yasaya aykırı bir cihet görülmediğinden...” diyerek acenteyi koruyucu karar sevketmiştir.

sona ermesinden sonra makul bir süre içerisinde kurulmuş olması
b) Ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin icabının, acentelik ilişkisinin sona ermesinden evvel acenteye veya müvekkile ulaşılmış olması

Acentenin sadece kendi yaptığı işlemlerinden değil, müvekkilinin bizzat yaptığı işlemler nedeni ile de ücret isteyebilmesinin sebebi müvekkilinin ona hiçbir ücret ödemeksizin üçüncü kişiler ile doğrudan ilişkiye girmesinin acentenin ticari işletmesini oluşturmasını ve geçimini sağlamasını engelleyebileceği gerçeğidir (TEOMAN, 2010: s. 106). ETK’da müvekkile doğrudan doğruya yapmış olduğu işlemleri derhal acenteye bildirme borcu yüklenmişti. Bu hükmün TTK’na alınmasının ihmal edildiği görülmektedir. Müvekkilin ücretin hesaplanması bakımından önemli olan bütün konular hakkında acenteye istediği bilgileri vermekle yükümlü olması da bu sonucu teyit edici niteliktedir.

Acente fiilen aracılıkta bulunarak kendisine temin etmiş olduğu işi, başkalarına kısmen veya tamamen devretmiş olsa dahi yine de ücrete hak kazanacaktır (KARAHAN, 1998: s. 278).

Acente, müvekkilinin talimatına uygun olarak tahsil ettiği paralar için de tahsil komisyonu isteyebilir (TTK m.113/4). Tahsil komisyonu, acentenin tahsil yetkisi ile yetkilendirildiği hallerde söz konusudur. Sözleşmede öngörülen bedelin tahsili acentenin görevi değildir. Acente, görevlendirilmiş ise ve bu hizmet acentelik sözleşmesinin bir parçası değilse tahsilden komisyon almaktadır³⁷. Tahsil komisyonu, “acentenin ücrete hak kazandığı işlemlerle” ilgili olabileceği gibi “ücrete hak kazandırmayan işlemlerle” ilgili de olabilir.

7.1.2. Ücrete Hak Kazanma Zamanı

Eski Ticaret Kanunu döneminde acentenin ücrete hak kazanma zamanı doktrinde tartışmalıydı. Bazı yazarlar acentenin ücret talebinin müvekkilin ekonomik menfaat elde ettiği anda yani üçüncü kişinin edimini müvekkile karşı ifa ettiği anda doğacağını savunmuşlardır (BAHTİYAR, 2011: s. 149; KARAHAN, 1998: s. 278; KAYAR, 2008: s. 338; POROY ve YASAMAN, 1998: s. 181). Aksi görüşü savunan yazarlara göre ise acentenin ücret hakkı, müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulduğu anda doğacağını ileri sürmüşlerdir (AYAN, 2008: s.55; Aktaran: AYAN, 2012: s. 95; TEOMAN, 2010: 107).

TTK 114. maddesi ile ücrete hak kazanma zamanı açıklığa kavuşturulmuştur. Bu yeni düzenlemeye göre aksi sözleşme ile kararlaştırılmadıkça, kurulan sözleşme yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse veya müvekkile yüklenemeyen bir sebeple sözleşmenin yerine getirilemediği

³⁷ Sigorta acentelerinde, sözleşme yapma ve primi tahsil etme yetkisi birlikte verilen yetkilerden olduğu için bunlar için bu hizmetin acentelik sözleşmesinin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

hallerde acentenin ücret hakkı düşer; ödenmiş tutarlar geri verilir (TTK m.114/2-3). Sözleşme müvekkile yüklenecek bir sebep dolayısı ile yerine getirilemiyorsa, acente ücret talep edebilir³⁸. Örneğin, müvekkil malın üretimini durdurmuş ya da acentenin siparişini geciktirmiş olursa, üçüncü kişi de sözleşmeden dönerse, acentenin ücret hakkı devam edecektir. Çünkü müvekkilin kusuruna acentenin katlanması beklenemez.

TTK m.113 ve 114 beraber değerlendirildiğinde acentenin ücret hakkı, müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmenin geçerli şekilde kurulması ile doğar, fakat acente ücretini, aksi kararlaştırılmadıkça, sözleşmedeki edim ifa edildiği an talep edecektir. İfa edilme, üçüncü kişinin edimini müvekkile karşı tam ve gereği gibi ifa etmesi olarak algılanmalıdır³⁹.

Acentenin aracılık ettiği ya da kurduğu sözleşmeler dolayısı ile ücrete hak kazanabilmesi, kural olarak üçüncü kişinin edimini ifa etmesi geciktirici şartına bağlıdır (M. KAYA, 2014: s. 225; KAYIHAN, 2011: s. 132)⁴⁰. Ancak, müvekkil kendisine yüklenilmeyen bir sebepten dolayı işlemdeki edimi ifa edemezse, üçüncü kişi yapmış olduğu edimi sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde geri isterse, bu talep bozucu bir etki yaratır. Bir başka ifade ile, acente, kurulan işlemin yerine getirilmesi geciktirici şartına bağlı olarak ücrete hak kazanmakta ve üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceğinin kesinleşmesi bozucu şartına bağlı olarak ücret hakkından yoksun kalmaktadır. İfa etmemenin kesinleşmesi olgusuna verilecek diğer örnekler ise şöyle sıralanabilir: Müvekkilin kendi edimini ifa etmesinden sonra üçüncü kişinin bedeli ödemeyi reddetmesi, cayma hakkının kullanılması veya ikale anlaşması ifa etmemenin kesinlik kazanmasına örnek olarak verilebilir (ÜLGEN vd. , 2015: s.802) .

7.1.3. Ücret Miktarı

Acentelik ücretinin miktarı sözleşmede serbestçe belirlenebilir⁴¹. Sözleşmede acenteye ücretinin belirli bir tutardaki aylık şeklinde mi yoksa gerçekleştirdiği işlemlerin boyutuna göre komisyon şeklinde mi verileceği konusunda hükümler konabilir⁴². Sözleşmede

³⁸ Siparişlerin çoğalmış olması, işletmeye yeni finans kaynakları bulmada çekilen zorluklar, hammaddenin işletmeye taşınmasında karşılaşılan sorunlar müvekkilin ücret ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır (A. KAYA, 2013: s. 155).

³⁹ 86/653 sayılı AB direktifi Article 10/2 : The commission shall become due at the latest when the third party has executed his part of the transaction or should have done, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>, erişim tarihi, 15.01.2015

⁴⁰ Acentenin ücret hakkı, aracılık ettiği sözleşmenin müvekkil ile üçüncü kişi arasında geçerli bir şekilde kurulmasıyla doğar. Ancak bu hak, bozucu şarta bağlı bir alacak hakkıdır. **Aksi görüş için bkz. AYAN, 2008: s.55**

⁴¹ Bu kuralın istisnası sigorta acentelik sözleşmesinde görülür. Sigortacılık Mevzuatına göre sigorta acentelerinin ücreti tarifelere göre belirlenir.

⁴² **İMREGÜN**'e göre Aylık ücret öngörülmesi ise acentelikten söz edilemeyeceği ifade edilmektedir. Bu görüşe göre sadece bir aylığın tespit edilmesi acentenin en önemli unsuru olan müvekkilden bağımsız olma unsuruna gölge düşürecektir. **İMREGÜN, 2001: s. 134**

hüküm yoksa ücretin miktarını belirlerken ticari teamüllere bakılır, bu da yoksa görevli ve yetkili mahkeme ücreti somut olayın özelliklerine bakarak belirler (TTK m.115).

7.1.4. Ücretin Ödenme Zamanı

Ücret miktarının belirlenmesinde olduğu gibi, taraflar sözleşmede acenteye ücretinin ne zaman ödeneceği konusunu da serbesçe belirleyebilirler. Bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok 3 ay ve herhalde sözleşmenin sona erdiği tarih olarak belirlenebilecektir (TTK m.116/1). Acente ücretini alabilmek için sözleşmede kararlaştırılan süreyi beklemek zorundadır. Eğer böyle bir süre öngörülmemişse acente ücrete hak kazandığı zaman ücretini talep edebilir (AYAN, 2012: s. 98) ⁴³.

Acentelik sözleşmesinde acentenin ücretini talep edebilmesi için bir süre öngörülmuş olsa dahi, bu süre sonlanmadan acentelik sözleşmesi sona ererse, acentenin hak ettiği tüm ücretler muaccel olur (TTK m.116/1).

Acente, müvekkile karşı ekonomik bakımdan daha zayıf bir konumda bulunduğundan, kanunkoyucu ücret alacağına tahsilini güvence altına almak için TTK m.116 hükmünü sevk etmiştir. Bu hükme göre acente, ücrete bağlı işlemlere ilişkin defter kayıtlarının suretlerinin de kendisine gönderilmesini müvekkilinden isteyebilir. Müvekkil, defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir.

7.2.Olağanüstü Masrafları Talep Etmek

TTK m.117 uyarınca acente, yükümlülüklerini yerine getirmek için yaptıklarından ancak olağanüstü giderlerin ödenmesini isteyebilir. Kanun koyucunun sadece olağanüstü masrafların istenmesine izin vermesinin sebebi, acentenin zaten bağımsız bir ticari işletmeye sahip bir tacir olarak ve görevi gereği aracılık ederken ya da sözleşme imzalarken yapacağı masrafları müvekkilinden alacağı ücretten karşılayacağı varsayımdır (TEOMAN, 2010: s. 109). Bu halde acentenin yaptığı masrafın olağan mı olağanüstü mü olduğunun tespiti önem arz etmektedir. Acentelik sözleşmesinin içeriği, yani acentenin üstlendiği yükümlüklerin kapsamı olağan ve olağanüstü masrafların ayırımında dikkate alınabilir (CENGİZ, 2011: s. 161). Örneğin, acentelik sözleşmesi ile acente nakliye masraflarını üstlenmiş ise bunlar için

---

⁴³ Eski TK m.131/2 uyarınca sözleşmede ücretin ödenmesi konusunda her hangi bir düzenleme yoksa, ücretin her üç ayda bir ve her halde takvim yılı sonunda ödenmesi gerekmektedir. **POROY/YASAMAN**'a göre bu hüküm sakat bir şekilde ele alınmıştır. Çünkü sözleşmede hüküm yoksa hangisinin kabul edileceği anlaşılmamaktadır (**POROY ve YASAMAN**, 1998: s.181).

olağanüstü masrafları isteme hakkından ziyade bir ücret hakkının doğmuş olduğunun kabulü gereklidir.

Olağanüstü masraf, müvekkilin talimatıyla ya da acentenin basiretli bir tacir olarak vekaletsiz iş gören sıfatıyla müvekkilinin çıkarlarını korumak amacıyla yaptığı harcamalardır (ARKAN, 2001: s. 198; POROY ve YASAMAN, 1998: s. 181). Örneğin, olağan tanıtım faaliyetleri dışında müvekkilinin talimatıyla yaptığı özel tanıtım faaliyetleri için yapılan giderler, müvekkilin yıldönümünün gösterişli bir şekilde kutlanması, müvekkil hesabına 3. kişilere verdiği avanslar, bozulan malların satımının sağlanması için yapılan masraflar, sigorta ve gümrük masrafları olağanüstü masraf olarak kabul görmektedir (DOĞANAY, 1990: s. 516; İMREGÜN, 2001: s. 136). Acente, yaptığı olağanüstü giderler için, ödeme tarihinden başlamak üzere müvekkilinden faiz de isteyebilir.

Olağan masraf, acentenin işi gereği veya işletmesi gereği harcadığı masraflardır. Yani yapılan işin niteliğine ve işletmenin türüne göre devamlı şekilde yapılagelen masraflar olağandır (BAHTİYAR, 2011: s. 149). Örneğin, sözleşme ile müvekkile yüklenmemişse telefon, posta, mutaf seyahat, noter, depo ve büro kiralari, personel ücretleri gibi işin gerektirdiği masrafları kendisi üstlenecektir (DOMANIÇ, 1988: s. 328; POROY ve YASAMAN, 1998: s. 181). Ancak sözleşme ile müvekkil, acentenin olağan sayılan masraflarını karşılamayı da üstlenebilir.

Acente, bağımsız tacir kimliği nedeniyle, işinin gerektirdiği giderlerden üçüncü kişilere karşı bizzat kendisi sorumludur. Müvekkil, bu olağan giderler sebebi ile üçüncü kişilerce dava edilemez (KARAHAN, 2014: s.371).

Şu da belirtmeli ki, acentenin olağanüstü masraflardan doğan istem hakkı, acentenin faaliyetlerinin başarıya ulaşması koşuluna bağılı değildir. Örneğin, acentenin, aracılık yaptığı sözleşme kurulmamış olsa da, acente olağanüstü masraflarının tazminini talep edebilecektir (ARKAN, 2001: s. 199; KAYIHAN, 2011: s. 153).

Tartışılması gereken başka bir soru da şudur: Acente yaptığı olağanüstü masraflar için izin almalı mıdır ? Eğer ortada müvekkilin özel talimatı varsa, bu durumda zaten izin bahis konusu olmayacaktır. Bununla birlikte acentenin, basiretli bir tacir gibi hareket ederek yaptığı makul düzeydeki olağanüstü masraflarda da izne gerek yoktur⁴⁴. Yapılan masrafların makul olup olmadığını, müvekkilin menfaatlerinin gözetilip gözetilmediğini her somut olayda hakim inceleyecektir. Burada ispat yükü acentededir. Acente yaptığı olağanüstü masrafların makul olduğunu ispatlamalıdır.

⁴⁴ İMREGÜN'e göre, olağanüstü giderler müvekkilden talep edilecek ise, mutlak surette müvekkilden muvafakat ve yetki istenmelidir. İMREGÜN, 2001: s. 136

7.3.Hapis Hakkı

Acente, müvekkilindeki bütün alacakları ödeninceye kadar, acentelik sözleşmesi dolayısıyla alıp da gerek kendi elinde gerek özel bir sebebe dayanarak zilyet olmakta devam eden bir üçüncü kişinin elinde bulunan taşınır ve kıymetli evrak ile herhangi bir eşyayı temsil eden senet aracılığıyla kullanabildiği mallar üzerinde hapis hakkına sahiptir (TTK m.119). Hapis hakkının tanınmasının sebebi, acentenin müvekkilinde olan bütün alacaklarını ödetme hususunda müvekkilin zorlanmasıdır. Hükmün 1. fıkrasında yer alan “bütün alacaklar” ibaresinden ödenmeyen ücret ile birlikte müvekkilin acenteye ifa etmediği olağanüstü nitelikteki masraflar ve avans gibi alacaklar anlaşılmalıdır.

Hapis hakkına konu olacak taşınır, kıymetli evrak ve emtia senedi acente tarafından “acentelik sözleşmesi dolayısıyla” alınmış olmalıdır. Eğer acentenin elinde acentelik sözleşmesi dolayısıyla değil de başka bir sebeple bulunuyorsa bunun ispatı müvekkile düşmektedir.

Hükmün 2. Fıkrasında “müvekkile ait mallar acente tarafından sözleşme veya kanun gereği satıldığı takdirde, acente bu malların bedelini ödemekten kaçınma yetkisine sahip olur” denilerek hapis hakkı başlığı altında bir takas yetkisine yer vermiştir (TEOMAN, 2011: s. 111).

Hapis hakkı kural olarak acentenin muaccel alacakları bakımından kullanılabilir. Bu kuralın istisnası TTK m.119/3’te gösterilmiş olup, müvekkilin aciz halinde bulunması durumunda müaccel alacaklar bakımından da hapis hakkı kullanılabilir. Yani bu alacaklar da muaccel alacaklar gibi hapis hakkının kullanılmasına imkan verir.

Hapis hakkının kullanılmasına rağmen acentelik sözleşmesi hukuken varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle acentenin müvekkilinin menfaatlerini gözetme borcu ve acentelik sözleşmesinden doğan diğer kanuni ve akdi borçları sona ermiş değildir.

Acentenin hapis hakkını kullanmasında, TTK hükümlerinden başka, TMK m. 950 vd. hükümleri uygulanabilir.

7.4.Portföy Hakkı

Müvekkil acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa acentenin talebi halinde uygun bir

tazminat ödemek zorundadır (TTK m.122-Denkleştirme Talebi⁴⁵). Bu tazminat, acentenin işletmeye kazandırdığı veya çevresini genişlettiği müşteriler sebebi ile verilmektedir. Öyle ki, sağlanan müşteri çevresi acentenin ücret kalemleri arasında yer almamaktadır. Çünkü müşterinin tek başına varlığı acenteye bir ücret kazandırmamaktadır. Acentenin faaliyetleri sonucu müvekkile kazandırdığı ve karşılığında bir ücret almadığı bu müşteri çevresi, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da müvekkil ile ticaret yapmaya ve müvekkile para kazandırmaya devam edebilir. Acenteye tanınan denkleştirme talebi, acente tarafından müvekkile kazandırılan ve karşılığı alınmayan bu artı değer, hakkaniyet ilkesine uygun olarak hesaplanarak acenteye verilmesini amaçlamaktadır. Denkleştirme talebi denilen kurum, işletme devirlerinde alınan ve “hava parası” denilen ücretin, acentelik ilişkisindeki bir görünümüdür (BOZKURT, 2012: s. 240). Acentenin bu özel hakkı, doktrinde farklı isimlere konu olmuştur. Bazı hukukçular (Poroy/Yasaman, Teoman) “portföy tazminatı” deyimini, bazıları (İmregün, Kender) “portföy hakkı” deyimini, bazıları da (Ünal Tekinalp) “portföy akçası” deyimini kullanmayı tercih etmişlerdir (AYAN, 2008: s. 93; REVA, Tevfik Cansız’a Armağan Eseri, s. 228)⁴⁶. İsv.BK m.418u ile Alman TK m.89 bent (b) bu tazminatı düzenlemiştir.

Acentenin işletmeye kendi emeği ile bağlamış olduğu müşteri kitlesinin iktisadi değeri nazara alınarak portföy tazminatı ödenmesi konusunda hükmün bulunmaması eski kanunun en önemli eksikliklerinden biriydi. Ancak acentenin denkleştirme talebi Yargıtay tarafından tanınmaktaydı. Bu sebeple, TTK 122 nci maddesi yeni bir hukukî kurumu tanıtmamakta fakat ilk defa kanuni düzenlemeye kavuşturmuştur. ETK döneminde Yargıtay 1996 yılında verdiği bir kararla olumlu bir kanun boşluğunu doldurmuş, hukukun geliştirilmesi ve hukuk güvenliği yönünden önemli bir hizmet yapmış, ilkesel bir kararla

---

⁴⁵ 6102 sayılı TTK müşteri tazminatı hakkını Alman hukukundaki gibi denkleştirme talebi (ausgleichsanspruch) deyimini ile m. 122’de düzenlemektedir. <http://www.gesetze-im-internet.de/datenschutz.html#Seitenanfang>, erişim tarihi: 24.03.15. Ayrıca TBMM tutanaklarına göre, “Hükümdeki “tazminat istenebilir” ibaresi “zarar”ı çağrıştırdığından bu da 122. maddenin kabul ettiği hakkaniyet sistemine uymadığından anılan kelime yerine maddenin kenar başlığına ve talebin niteliğine uyan “denkleştirme” terimi kullanılmıştır”. Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi C.90, 13.1.2011. <http://www.tbmm.gov.tr/> , erişim tarihi: 27.04.15. Ancak, MOROĞLU’na göre, maddenin bu kenar başlığı ile içeriği uyumlu değildir. Burada bir mahsup işlemi değil de, bir zarar ziyanın giderilmesi söz konusudur. Bu nedenle de maddenin kenar başlığı “tazminat talebi” olmalıdır (MOROĞLU, 2005: s. 45). 86/653 sayılı AB yönergesi Article 17’de de tazminat (indemnity) ifadesi kullanılmıştır.

⁴⁶ Doktrinde kurumu anlatmak için farklı kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Kurumun getirilme amacına bakıldığında müvekkil, acentenin portföyü sayesinde önemli menfaatler elde etmektedir. Bu sebeple biz çalışmamızda portföy hakkı kavramını kullanacağız.

denkleştirme talebine işaret etmiş, daha sonra içtihadına yerleştirmiştir⁴⁷. Öğretide de, acentelik hangi nedenle sona ererse ersin, acentenin oluşturduğu müşteri kitlesinden tacir yararlanmaya devam edecektir görüşünden acenteye portföy tazminatı ödenmesi gerektiği kabul edilmektedir (BAHTİYAR, 2011: s. 152). TEOMAN'a göre bir memurun emekli olması sonucunda kendisine "emekli ikramiyesi" ya da yine belirli bir işyerinden işverenince çıkarılan kişiye "kıdem tazminatı" ödenmesi örneklerinde olduğu gibi acenteye de "portföy tazminatı" denen bir ayrılma tazminatının ödenmesi hakkaniyet gereğidir (TEOMAN, 2010: s. 116). KARAYALÇIN'a göre acentenin emeği ile bir kıymet artışı yaratması ve onun emeğinden müvekkilin ileride yararlanacak olması, buna mukabil acentenin bu menfaatlere iştirak edememesi hallerinde bir de acentenin kusuru olmaksızın sözleşmenin sona ermesi durumunda müşteri tazminatının verilmesini kabul etmek gerekir. İMREGÜN de, ETK döneminde portföy hakkının öngörülmediğini; ancak hakkaniyet ilkesi ile aynı sonuca ulaşmanın mümkün olduğunu ileri sürmüştü (İMREGÜN, 2001: s. 137). TTK'nın 122 . maddesinin asıl dayanağı ise 86/653 sayılı AB Yönergesidir⁴⁸. Bu hüküm AB Yönergesini esas alan, ancak bir taraftan da Alman (HGB§ 89b) ve İsviçre (OR 418u) hükümlerine benzer şekilde düzenlenmiştir.

Sürekli borç ilişkilerinin sona ermesi durumunda, tarafların hak ve yükümlülükleri de sona erer. Sona ermenin etkisi, kural olarak ileriye doğrudur. Taraflardan biri sözleşmeden kaynaklanan bir menfaat elde etmişse, bu menfaat için sözleşmedeki bedel dışında ayrıca bir karşılık ödemez. İşte acentenin denkleştirme talebi hakkı, bu genel kuralın bir istisnasıdır (AYAN, 2008: s. 100).

Acentenin, müvekkilden portföy tazminatı talep edebilmesi için dört şartın kümülatif şekilde gerçekleşmesi aranır:

1. Taraflar arasındaki acentelik ilişkisi sona ermiş olmalı, (Ancak taraflar arasındaki bu sözleşme ilişkisi fesih yoluyla sona erdiriliyorsa, denkleştirme isteminde bulunulabilmesi için

---

⁴⁷Yargıtay 11. HD 20.06.1996 tarih ve 1996/2084 E. 1996/4544 K. sayılı kararında portföy tazminatı konusundaki ETK m.134/2 hükmü doldurularak, bilirkişilerce saptanacak hakkaniyete uygun bir tazminatına hükmedilebileceğini ifade etmiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 20.06.1996 tarih ve 1996/2189 E. 1996/3335 K. sayılı Bozma kararında da , bir acentenin kusuru bulunmadığı takdirde kendi döneminde oluşturulan ve uzun süren sigorta sözleşmelerinden dolayı sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenene primler bakımından acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra mahrum kaldığı prim komisyon ücretlerinden dolayı muhik bir tazminat isteyebileceğinin kabulünün gerektiğini ve uzman bilirkişilerce uygun portföy tazminatının belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. **Aktaran : REVA, agm, s. 229**

⁴⁸ COUNCIL DIRECTIVE of 18 December 1986 on the coordination of the laws of the Member State relating to self-employed commercial agents (86/653/EEC) Article 17 and Article 18, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>, erişim tarihi: 10.02.15

acentenin haklı feshi veya müvekkilin haksız feshi söz konusu olmalıdır; aksi takdirde denkleştirme talebinde bulunulabilmesi mümkün değildir. Bir başka deyişle sözleşmenin sona erme şekli denkleştirme talebinin ileri sürülmesi bakımından önem arz etmektedir. Acentenin bu tazminatı talep edebilmesi için kusurlu olmaması gerekmektedir⁴⁹. Tarafların hukuka aykırı davranışları, kimin kusurlu olduğu gibi hususlar denkleştirme talebinin hakkaniyete uygun olup olmadığının araştırılmasında dikkate alınır.)

Bu şart aynı zamanda diğer şartların da ön şartı niteliğindedir. Sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulması ve acentenin bu sözleşme ilişkisi içerisinde kendisine denkleştirme hakkını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuş olması ve daha sonra bu sözleşmenin sona ermesi gerekmektedir.

Tarafların her ikisinin de sözleşmenin feshine neden olacak kusurlu davranışları yani ortak kusurları bulunabilir. Böyle bir durumda dahi acente, denkleştirme talep edebilmelidir.

2.Müvekkil, acentenin oluşturduğu müşteri çevresi sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde etmeye devam ediyor olmalı; acentenin sağladığı yeni müşteriler acente sözleşmesinin sona ermesinden sonra da işletmeye önemli çıkarlar sağlamalıdır.

Acentenin işletmeye katkısı öncelikle kendi çabası ve irtibatlarıyla yeni müşteriler kazandırarak olabilir. Bununla birlikte acentenin katkısı eski müşteriler üzerinden iki şekilde olabilir: İlk olarak acente müvekkilinin ticari ilişkisinin sona erdiği eski müşterileri ile irtibatı yeniden sağlayıp müvekkile yeniden kazandırabilir. Bu durum müvekkilin ticari ilişkisinin artık bulunmaması nedeniyle yeni müşteri kazanılması kapsamında da değerlendirilebilir. İkinci olarak acente, mevcut, ancak düşük seviyedeki ticari ilişkilerin geliştirilmesini sağlayarak var olan müşterileri işletmeye kazandırabilir (AKIN, 2013: s. 620). Yani, müvekkilin müşteri çevresinin esaslı olarak genişlemesi olumlu şartlardandır⁵⁰. Acentenin sadece yeni müşteriler kazandırması yeterli olmayıp, bununla birlikte müvekkilin bu imkanlardan faydalanarak önemli menfaatler elde etmesi gereklidir. Acente müvekkiline yeni

---

⁴⁹ Yargıtay 11. HD 20.06.1996 tarih, 2084E. / 4544K. "...Ticaret Kanunu'nda sözleşmenin feshine kusurlu davranışlarıyla neden olan acentenin tazminat adı altında komisyon alacağını tahsil edebileceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Bu hak ancak fesihle kusuru bulunmayan acente veya haleflerine tanınmıştır. Bir acentenin sözleşmenin feshinde bir kusuru bulunmadığı takdirde kendi döneminde oluşturulan ve uzun süren sigorta sözleşmelerinden dolayı sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenen primler bakımından acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra mahrum kaldığı prim komisyon ücretlerinden dolayı muhik bir tazminat isteyebileceğinin kabulü gerekir." <http://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, erişim tarihi: 27.04.15

⁵⁰ Bkz. HGB § 89b, "...mit neuen kunden/ yeni müşteriler vesilesi ile...", http://www.gesetze-im-internet.de/hgb/_89b.html, erişim tarihi: 25.03.15

müşteriler kazandırarak görevini yerine getirirse de müvekkil bundan menfaat elde edemediyse denkleştirme talebinin şartlarının oluşmadığı kabul edilmelidir.

Acentenin denkleştirme talep edebilmesi için müvekkilin menfaatinin önemli (erheblichen vorteile) olması gerekir (HOFFMANN, 1966: s.51). Acentenin kazandırdığı müşteri çevresiyle kurulan ilişkiler sonucunda, müvekkilin toplam cirosu artmışsa, müvekkilin menfaatinin gerçekleştiği ve gelecekte müvekkilin önemli bir menfaat elde edeceği kabul edilir.

Müvekkilin pazarda tanınmış olması, acentenin hiçbir katkısı olmadığı sonucuna götürmeyecektir. Rekabetin olduğu pazar koşullarında tanınmış markaların dahi tanıtıma ihtiyacı vardır. Markanın tanınmış olması veya müşterilerin o ürün için fazla alternatife sahip olmaması ancak acentenin denkleştirme talebinde bir indirim sebebi olabilir.

Sözleşme sonrası rekabet yasağı kabul edilmemişse, acente başka bir müvekkil ile ticari ilişkiler kurarak oluşturduğu müşteri çevresinden kısmen de olsa yararlanabilir. Bu nedenle böyle bir durum, denkleştirme miktarının belirlenmesinde dikkate alınır ve denkleştirme talebinde indirim sebebiyet verebilir.

3. Acente, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla, aralarındaki acentelik ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret hakkını kaybediyor olmalı

Acente, acentelik sözleşmesi süresince ticari işletmeye yeni müşteriler kazandırmışsa, işletmeye kazandırdığı bu “yeni” müşteriler dolayısıyla ücret alacaktır. Ancak acentelik sözleşmesi sona ererse acente bu ücret alacağını kaybeder. Sözleşme sona erdikten sonra müvekkil tarafından kurulan ticari ilişkiler, acente bakımından eksi, müvekkil için ise artı değer niteliğindedir. Müvekkil, acenteye herhangi bir ücret ödemeksizin bu ticari ilişkilerden menfaat elde etmektedir. Acente ise kazandırdığı bu müşterilerden dolayı bir ücret hak etmesine rağmen, acentelik sözleşmesi sona erdiği için ücret talep edememektedir, işte bu noktada denkleştirme talebi gündeme gelecektir.

İşletmeye “yeni” müşteriler kazandırıldığını ispat yükü, lehine haklar çıkararak acenteye aittir. Uygulamada oluşturulan yeni müşteri çevresi ile acente arasındaki bağlantı çok net olmayabilir (HOFFMANN, 1966: s. 17). Eğer müşteri çevresinin oluşumu çekişmeli ise, başka bir ifade ile acentenin müvekkile kaç müşteri kazandırdığı, kazandırılan bu müşterilerin yeni müşteri olup olmadığı uyuşmazlık konusu ise, mahkeme acentenin kazandırdığı müşteri çevresini tespit etmeye çalışır. Bu tespit acentelik sözleşmesinin başlangıcında ve sona erdiği zamandaki müşteri sayılarına bakılacaktır (AYAN, 2008: s.194).

Kanaatimizce, eğer acente çabasıyla bir müşteriyle iş bağlantısını genişletmişse (If an agent has significantly increased the volume of business with existing customers⁵¹), bu genişletme de “yeni müşteri” kavramı kapsamında değerlendirilmelidir.

4. Somut olayın şartları dikkate alındığında bu tazminatın ödenmesi hakkaniyete uygun düşmeli.

Hakkaniyet ilkesi, hem denkleştirme talebinin miktarının hesaplanmasında hem de denkleştirme talep edebilmenin şartları aranırken göz önünde bulundurulur.

Acentenin göstermiş olduğu gayretleri, kazandırdığı müşteri çevresi, müvekkilinin marka değerine katkıları, sözleşmenin ne şekilde sona erdiği ve bunun karşısında müvekkilin bu müşteri çevresinden menfaat elde etmeye devam etmesi gibi hususların her somut olayda değerlendirilip, sözleşme sonrası ortaya çıkan menfaat dengesizlikleri hakkaniyet temelinde tanınan denkleştirme talebi ile giderilmeye çalışılacaktır (AKIN, 2013: s. 626).

Acentenin markayı tanıtmada konusunda gayreti olmalıdır. Madde gerekçesi tanınmış marka altında satış yapılması durumunda da acentenin gayretlerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir anlatımla, ürünün, markanın tanınmış olması acentenin gayretlerinin göz ardı edilmesini haklı göstermez. Öyle ki, rekabet piyasası günümüzde zaten markalar piyasasıdır. Tanınmış bir markanın da yeni müşterilerle buluşması için gayret gereklidir (AKIN, 2013: s. 626; KARAHAN, 2014: s. 381).

Acenteye ödenecek tazminatın hesaplanmasında TTK m.122/2 genel esasları belirleme yoluna gitmeyip, bir üst sınır getirmektedir. Bu hükme göre, tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Acentelik sözleşmesi beş yıldan daha kısa sürmüşse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalamanın esas alınarak üst sınır hesap edilir. Hükümdeki formülün emredici olup olmadığı açık değildir. Ancak belirtilen formülün acente yönünden asgari olduğu, acentenin aleyhine olan başka bir hesaplamanın hükmün amacı ile bağdaşmayacağı düşünülmelidir (AKIN, 2013: s. 627; KARAHAN, 2014: s. 381). Kanunda öngörülen formül bir üst sınırı ortaya koymaktadır. Bu formül sonucu bulunan rakam, acentenin talep edebileceği en yüksek rakamdır.

Denkleştirme miktarı üç aşamalı bir işlem ile tespit edilir. İlk aşamada müvekkilin menfaati ve acentenin kaybı hesaplanır. Acentenin kazandırdığı müşteri çevresiyle kurulan

---

⁵¹ 86/653 sayılı AB Yönergesi Article 17/2 (a) ...the agent is, after termination of his agency agreement, entitled to a goodwill indemnity if he has brought new customers or has significantly increased the volume of business with existing customers and the principal continues to derive substantial benefits from the business with such customers. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653> erişim tarihi: 10.07.2015

ilişkiler sonucunda, müvekkilin toplam cirosu artmışsa, müvekkilin menfaatinin gerçekleştiği kabul edilir. Acentenin uğrayacağı kaybın miktarının tespiti ise, sözleşmenin devamında yapılacak sözleşmelerden kaynaklanan ücret gelirlerinin tahminine dayanır. Bulunan rakam denkleştirme miktarının ham karşılığıdır. Bu rakam ikinci aşamada hakkaniyet değerlendirmesine tabi tutulur⁵². Son aşamada ise hakkaniyete uygun olarak elde edilen rakamın kanununda öngörülen üst sınıra uygunluğu denetlenir ve rakam bu üst sınıra göre uyarlanır. Bulunan bu ham karşılık üst sınırı aşıyorsa, rakam üst sınır düzeyine indirilir (AKIN, 2013: s. 629; AYAN, 2008: s. 220).

Müvekkilin feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, acente sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusurlu davranışı ile sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeple feshedilmişse, acente denkleştirme talebinde bulunamaz (TTK m.122/3). Hükmün bu fıkrası, talebin hakkaniyet ile yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Denkleştirme talebinden önceden vazgeçilemeyeceği emredici olarak düzenlenmiştir. Ancak acentelik sözleşmesinin yapılmasından sonra feragat edilmesi, hile düzeyinde olmamak ve kanunu dolanmak anlamı taşımamak şartı ile geçerlidir (KARAHAN, 2014: s. 382). Tazminat istemini ortadan kaldıran veya hakkın kullanılmasını önemli ölçüde kısıtlayan sözleşmeler geçersizdir. Getirilen bu kısıtlama ile, müvekkilin karşısında zayıf konumda bulunan acentenin, müvekkilin baskısı sonucu denkleştirme hakkını kaybetmesi engellenmeye çalışılmıştır.

Denkleştirme isteminin sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra 1 yıl içinde ileri sürülmesi gerekir (TTK m.122/4)⁵³. Söz konusu süre hak düşürücü süredir. Diğer yandan TBK m.147/b.5 acentelik sözleşmesinden doğan alacakların beş yıllık zamanaşımına tabi olduğunu düzenlemektedir. Bu sebeple denkleştirme istemi bir yıl içinde ileri sürülme kaydı ile beş yıl içinde dava açılabilir⁵⁴ (ÜLGEN vd. , 2015: s. 823). Bu beş yıllık zamanaşımı süresi TTK m. 122/4'teki bir yıllık hak düşürücü süreyi kaldırmamaktadır (M. KAYA, 2014: s. 381). Bir yıllık hak düşürücü süre acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile başlayacaktır.

⁵² TEOMAN'a göre (2003) burada iki yönlü hesaplama yapılabilir: Birincisi sorunu hakkaniyet kuralı çerçevesinde çözmektir. İkincisi, denkleştirmenin tutarını acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucunda aldığı ücret ve diğer ödemelerin ortalamasına göre belirlemektir (s. 82). Teoman ayrıca, uygun tazminatın hakkaniyet çerçevesinde belirlenmesinin güçlükler arzettiğini, bunun yerine son beş yıllık karın ortalamasının hesaplanmada tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

⁵³ Yargıtay 11. HD 02.05.2014 tarih 209/8256 sayılı kararında süreyi şu şekilde çözüme kavuşturmuştur : "6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce işlemeye başlamış bulunan zamanaşımı süreleri ile hak düşürücü sürelerin eski hukuka tâbi olacağı belirtilmiştir. Buna göre, somut olaya eski hukukun uygulanması gerekmekte olup, acentelik sözleşmesinden doğan taleplerin 6762 sayılı TTK'ya göre beş yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu gözetilmelidir." <http://www.sinerjimevzuat.com.tr>, erişim tarihi: 27.04.15

⁵⁴ Aksi görüş için bkz. BOZKURT, 2012: s. 242. Bu bir yıllık süre sadece hakkın talebi için değil, aynı zamanda dava hakkı için de geçerlidir. Burada denkleştirme talebi ile ilgili özel bir hak düşürücü süre getirilmiştir.

7.5. Tekel Hakkı

Acente, sözleşme ile sınırları belirlenmiş olan belirli yer veya bölgede, aynı zaman sürecinde müvekkilinin kendisine tanınmış olan işlerini görme hususunda tekel (inhisar) hakkına sahiptir. Bir başka deyişle, müvekkil, aynı zaman ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı için ancak bir acente tayin edebilir. Kanun koyucu, inhisar hakkını emredici bir kural olarak düzenlememiştir. Bu sebeple bu hususun aksi sözleşme ile yazılı olarak kararlaştırılabilir. Yazılı şekil geçerlilik şartıdır. Bu takdirde, acente sözleşme ile aksi kararlaştırılmış olan esaslar dahilinde bu tekel hakkından feragat etmiş sayılır (KARAHAN, 1998: s. 278). Müvekkil bizzat veya başka acente aracılığı ile hukuki işlem yaparsa acentenin talebi üzerine acenteye uygun bir ücret ödemek zorundadır (TTK m.113/2). Bununla birlikte, böyle bir davranış acentelik sözleşmesine aykırılık teşkil edeceğinden acente, varsa zararı bunun da tazminini talep edebilecektir.

TTK m.104, acentenin inhisar hakkının kapsamını aynı ticaret dalı ile sınırlandırmıştır. Bu nedenle, müvekkil farklı ticaret dalları için, aynı yer veya bölge içerisinde başka acentelik oluşturabileceği gibi, acente de farklı ticaret dallarında başka ticari işletmelere aracılık yapabilir.

Türk hukukunda acentenin tekel hakkına sahip olması kural, bunun aksinin kararlaştırılması istisna olarak düzenlenmişken; Alman ve İsviçre hukukunda, acentenin tekel hakkına sahip olmaması kural, bu hakka sahip olması ise istisna olarak düzenlenmiştir (HOLLING, 1966: s. 47). Yani Türk hukukunda aksi kararlaştırılmadıkça acente tekel hakkına sahip olup taraflar aksini kararlaştırarak bu hakkı kaldırabilirlerken; Alman ve İsviçre hukukunda acente kural olarak tekel hakkına sahip değildir, ancak taraflar açık veya örtülü bir sözleşme yaparak acenteye bu hakkı tanıyabilirler (Aktaran: SARAÇ, 2012: s. 715).

8.ACENTELİĞİN SONA ERMESİ

8.1.Sözleşmenin Süresi ile İlgili Sona Erme Nedenleri

Acentelik sözleşmesi kural olarak belirsiz süreli olarak akdedilir. Bu sebeple sürenin belirli mi yoksa belirsiz mi olduğu konusunda şüpheye düşülürse, sözleşmenin belirsiz süreli akdedildiği kabul edilir (Aktaran: KAYIHAN, 2011: s. 216). Ancak taraflar acentelik sözleşmesini belirli süreli olarak da akdedebilirler.

Belirli süreli acentelik sözleşmesinde sürenin dolması ile taraflar arasındaki ilişki herhangi bir feshi ihbara gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer. TTK m.121'e göre; "Belirsiz bir süre için yapılmış olan acentelik sözleşmesini, taraflardan her biri üç ay önceden

ihbarda bulunmak şartıyla feshedebilir.” Bu hüküm esasen belirsiz süreli acentelik sözleşmesinin ne şekilde sona ereceğini düzenlemiştir. KAYIHAN’a göre bunun karşıt anlamından belirli süreli acentelik sözleşmesinin ne şekilde sona ereceğini çıkarmak mümkündür. Yani, belirsiz süreli acentelik sözleşmeleri üç ay önceden feshi ihbar yapılmak suretiyle sona erdirilebildiğine göre, belirli süreli acentelik sözleşmelerinin sona ermesinde bu üç aylık fesih ihbar süresine de gerek kalmayacak, sürenin bitmesiyle acentelik sözleşmesi sona erecektir (KAYIHAN, 2011: s. 216). Ancak, acaba belirli süreli acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra taraflar bu ilişkiye devam etmek isterlerse, sözleşmenin akıbeti nasıl olacaktır? Belirli süreli acentelik sözleşmesinin süresinin dolmasından önce bunu yine belirli süreli bir sözleşme ile sürdürebilecekleri gibi, işlere devam etmek sureti ile sözleşme zımnen de uzatılabilirler. Son halde artık sözleşme belirsiz süreli bir acentelik sözleşmesi olacaktır (TTK m.121/2)⁵⁵.

Belirsiz süreli acentelik sözleşmeleri TTK m.121/1 uyarınca taraflardan her hangi birisince 3 ay önceden ihbar edilmek koşuluyla feshedilebilir. 3 aylık feshi ihbar süresi kısaltılamazsa da sözleşme ile uzatılabilir. Bu fesih bildirimini bozucu yenilik doğuran bir irade açıklaması niteliğinde olup, karşı tarafa ulaşmasından 3 ay sonra hüküm ifade eder. Gerek müvekkil gerek acente tacir sıfatına sahip oldukları için ve bir ticari sözleşmenin feshi amacı güdüldüğü için TTK m.18/3’de sayılan yöntemlerle fesih bildiriminde bulunmalıdırlar⁵⁶. Bu üç aylık süre içinde acentelik sözleşmesinden kaynaklanan hak ve borçlar varlığını korur. Üç aylık ihbar süresine uymaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır (TTK m.121/4).

Görüldüğü üzere TTK belirsiz süreli acentelik sözleşmelerinin feshi için üç aylık ihbar süresi öngörmüşken, HGB ve OR. acentelik sözleşmesinin devam ettiği süreye göre ihbar sürelerini farklı şekillerde düzenlemiştir. HGB. § 89/1’in konuyla ilgili getirdiği düzenleme şu şekildedir: *“Belirsiz süreli acentelik sözleşmesi, sözleşmenin ilk yılında bir aylık, ikinci yılında iki aylık ve üçüncü yıldan beşinci yıla kadar üç aylık feshi ihbar*

⁵⁵ ETK’da sözleşmenin süresinin dolmasına rağmen, tarafların sözleşmeye devam etmesinin hukuki sonuçları tartışılmalıydı. Bazı yazarlar sözleşmenin artık belirsiz süreli sözleşme haline geleceğini savunurken; aksi görüşteki yazarlar ise sözleşmenin aynı süre ile yenileceğini savunuyorlardı. KAYIHAN, 2011: s.217

⁵⁶ **TTK m. 18/3:** Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır. Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Eski metinde yer alan “müteber olması için” ibaresine yeni kanunda yer verilmemiştir. Ancak **KENDİGELEN**’e göre, kanunda öngörülen bu şekil ilkesel olarak geçerlilik şartıdır (**KARAHAN**, 2014: s. 106). **Ayrıntılı bilgi için bkz. DİRİKKAN**, 2002: s. 52

süreleriyle feshedilebilir. Beş yıldan fazla süren acentelik sözleşmeleri altı aylık feshi ihbar süresiyle feshedilebilir.”⁵⁷

Fesih hakkını kullanmak için sebep gösterme zorunluluğu yoktur. Ancak bu fesih hakkının keyfi şekilde kullanılabilmesi anlamına gelmez. Hakkın kötüye kullanılmayacağına ilişkin genel kural burada uygulama alanı bulacaktır.

8.2.Haklı Nedenlerle Fesih

Haklı nedenlerinin varlığı durumunda, bu nedenlere sebep olmamış diğer tarafça, sürenin dolması beklenmeden, sözleşme derhal fesholunabilir⁵⁸. Bu olağanüstü bir sona erme yoludur. Haklı neden sürekli borç ilişkisini sürdürmeyi bundan sonra olanaksız kılan, artık karşı taraftan sözleşme ilişkisi ile bağlı kalmasını beklememizi imkansız kılan nedendir. Haklı sebebin kusura dayanması gerekmez. Şu kadar ki, taraflar sözleşme serbestisi ilkesi çerçevesinde, sözleşme ile acentelik ilişkisini sona erdirebilecek haklı nedenleri belirleyebilirler. Ancak böyle bir hükmün geçerli olup olmadığına karar verirken, yapılan düzenlemenin fesih hakkının özüne zarar verip vermediğine bakılmalıdır (Aktaran: KAYIHAN, 2011: s. 220). Bir nedenin haklı neden olarak nitelendirilmesi için:

- a) Haklı nedenin yasada açıkça öngörülen bir sona erme nedeni olmaması,
- b) Haklı nedenin “objektif” olması, yani bu haklı nedenin benzer durumdaki tüm hallere uygulanabilir olması,
- c) Haklı nedenin edimlerin ihlali olmaması gerekir. Çünkü bu halde haklı nedenden değil, sözleşmeye aykırılıktan bahsedilecektir.

Kanun haklı sebeplerin neler olduğunu saymamıştır. Kanun genel olarak haklı sebep kavramını kullandığına göre, her somut olaydaki özellikler dikkate alınarak haklı sebebin mevcut olup olmadığına bakılacaktır. Haklı sebeplere, acente olarak faaliyette bulunmak için gereken resmi izinin alınmamış olması⁵⁹, sözleşme yapma yetkisi verilen acentenin bu yetkisini tescil ve ilan ettirmemesi ve acentenin uzun süre devam eden hastalığı, ithalat yasağı, acentenin iflas etmesi ve işletme türünü değiştirmesi, bir ticaret şirketi ise hisselerinin belirli bir oranının satılması, yönetimin el değiştirmesi örnek gösterilebilir (KAYIHAN, 2011: s. 223). Acentenin müvekkilinin itibarını sarsıcı söylentiler yayması, kısa süreli de olsa

⁵⁷ <http://www.gesetze-im-internet.de/hgb/>, erişim tarihi: 25.03.15

⁵⁸ Yargıtay 11.HD 27.03.1979 tarihli, 981E. /1537 K. , <http://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, erişim tarihi: 27.04.15

⁵⁹ “...acente olarak faaliyette bulunabilmek için gereken iznin alınmamış olması, tacire acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme imkanı verir.” Yargıtay 11. HD., E.1995/8833, K. 1996/1888 sayılı kararı; **KAYIHAN**, 2011: s. 223

faaliyetlerine ara vermesi de haklı sebep olarak gösterilebilir (ÜLGEN vd., 2015: s. 813). Acente açısından ise haklı sebeple feshe zemin hazırlayan sebepler şunlardır: Müvekkilin sürekli olarak hiç bir haklı neden göstermeksizin acentenin aracılıkta bulunduğu sözleşmeleri akdetmemesi, bizzat akdettiği sözleşmeleri icra etmemesi, acenteye sürekli ayıplı mal göndermesi örnek olarak gösterilebilir (ÜLGEN vd., 2015: s. 813).

Haklı sebeple sözleşmeyi feshetme olanağına sahip olan taraf, bu hakkını uygun bir zaman diliminde kullanmalıdır. Acentelik sözleşmesi gibi sürekli borç doğuran sözleşmelerde bu hakkın uzun bir süre geçtikten sonra kullanılması fikrimce hakkın kötüye kullanılması kapsamında değerlendirilebilir.

Fesih ihbarının şekli konusunda TTK m.18/3'te önemli değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle bu hükmün uygulanabilmesi için her iki tarafın da tacir olması gerekir ve ihtarla ilgili işin her iki tarafın ticari işletmesiyle ilgili olması da zorunludur. TTK ile getirilen ilk önemli yenilik ihbarların şekli bakımındandır. Buna göre ihbarlar taahhütlü mektupla, noterden, telgrafla ve güvenli elektronik imza kullanılarak yapılmalıdır. TTK 18/3' e göre sadece sözleşmeden dönme, fesih ve temerrüt ihtarları bu düzenlemeye tabidir. Feshin mutlaka temerrüde dayanması gerekmez. Burada acentelik sözleşmesi kanuni bir hakka dayanılarak feshedilmektedir. TTK m.18/3 düzenlemesinin bir önemli yeniliği de artık kesin olarak bu düzenlemede öngörülen şekli koşullar geçerlilik değil, ispat şekli olarak kabul edilmektedir. TTK m.18/3'te öngörülen şekillerin ispat şekli olmasının özelliği şu noktada bulunmaktadır: TTK 18/3 ile ilgili ihtar ve ihbarlar, artık sadece m.18/3'te öngörülen yollarla değil, farklı usullerle de yapılabilir. Ancak bu noktada TBK m. 12/2 hatırlanmalıdır: *“Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz.”* Dolayısıyla, kanunda bir şekil şartı öngörülmüşse, bu ilke olarak “geçerlilik şartıdır”. Eğer ispata ilişkin bir şart öngörülmek isteniyorsa, kanunda “ispat şartı” olduğu açıkça yazılmalıdır. Bizim de katıldığımız görüşe göre TTK m. 18/3'te öngörülen şekil ilkesel olarak geçerlilik şartıdır.

Haklı bir sebep olmadan sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır (TTK m.121/4).

Son olarak, bir sebebin haklı sebep olup olmadığı, buna hakkı olan tarafın hakkını uygun süre içinde kullanıp kullanmadığı, haklı sebepler sözleşmede düzenlenmişse bu sebeplerin fesih hakkının özünü zedeleyip zedelediği hususlarında anlaşmazlık vuku bulursa, bunun tayininde hakimin takdir yetkisi geniş rol oynayacaktır.

8.3.Sözleşmedeki Edimlerden Birinin İhlali Nedeni ile Fesih

Taraflardan birinin edimlerini yerine getirmemesi durumunda borca aykırılık sebebi ile acentelik sözleşmesi fesholunabilir (TBK m. 126⁶⁰). Haklı sebepten farklı olarak, bu halde sözleşmeyi fesheden tarafın sözleşmenin kendisi için çekilmez hale geldiğini kanıtlaması gerekli olmayıp, diğer tarafın edimini yerine getirmediğini ispatlaması yeterlidir. Örneğin, acente tahsil ettiği parayı müvekkile vermezse, müvekkilinin talimatına uymazsa, rehabet yasağını ihlal ederse borca aykırılık sebebi ile acentelik sözleşmesi fesholunabilir.

8.4. Müvekkil veya Acentenin Kişisel Durumlarında Ortaya Çıkan Değişiklikler

Müvekkilin veya acentenin iflası, ölümü veya kısıtlanması hâlinde, TBK 513 üncü maddesi hükmü uygulanacaktır. Anılan hüküm gereğince, sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça vekalet, vekilin veya vekâlet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile kendiliğinden (ipso jure) kural olarak sona ermiş olur⁶¹. Ancak vekaletin sona ermesi vekâlet verenin menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa, vekâlet veren veya mirasçısı ya da temsilcisi, işleri kendi başına görebilecek duruma gelinceye kadar, vekil veya mirasçısı ya da temsilcisi, vekâleti ifaya devam etmekle yükümlüdür. Örneğin, müvekkilin ölümünün kesin bir şekilde sona erme sebebi olarak kabul edilmesi, özellikle faaliyetleri sürdürmek isteyen mirasçıların menfaatlerini zedeleyeceğinden, kanun koyucu böyle bir düzenleme getirmiştir. Bu halde acentenin işlere devamı zorunludur (TEOMAN, 2010: s. 115).

Müvekkilin iflası, ölümü, kısıtlanması halinde acentelik sözleşmesi sona erecektir (TTK m.121/3, TBK m.513). Bu durumda, işlerin tamamlanması halinde acenteye verilmesi gereken ücret miktarına oranlanarak belirlenecek uygun bir tazminat acenteye verilir. Müvekkilin iflası halinde, acenteye, işlerin tamamen görülmesi halinde verilmesi gereken ücret miktarı iflas alacağı olarak acenteye verilir. Acentenin iflası halinde ise, acentenin ücret alacağı, iflas masasına ait olur.

TBK m.513/1 hükmü “sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça” demek sureti ile bu hükmün emredici olmadığını ifade etmektedir. Gerçekten, acentelik sözleşmesine, taraflardan birinin ölümü, ehliyetsizliği veya iflası halinde acentelik sözleşmesinin kendiliğinden sona ermeyeceğine dair bir hüküm konursa bu hüküm geçerli olacaktır. Bundan başka, örneğin, müvekkilin ithal ettiği arabaları satmak üzere hukuki işlem

⁶⁰ **TBK Madde 126:** İflasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir.

⁶¹ Ancak TBK m.513'e dayalı olarak 22.02.1941 tarih ve 20/87 sayılı İBK'da açıklandığı üzere, aksine sözleşme de yapılması mümkündür. **DOMANIÇ ve ULUSOY**, 2007: s.408

yapma yetkisi verilen acentenin, müvekkilinin ölümü halinde işin niteliği gereği en azından bir süre işe devam etmesi gerekebilir. Arabanın satım işlemlerine başlanmışsa, ve bu esnada müvekkil ölmüşse, bu arabanın satım ve devrine ilişkin resmi prosedür sonlanana kadar acentelik ilişkisinin devam ettiği kabul edilmelidir (KAYIHAN, 2011: s. 228).

8.5. Anlaşmayla Sona Erme (İkale Anlaşması)

Acentelik sözleşmesi, sürekli borç doğuran bir sözleşme ilişkisidir. Sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince acentelik sözleşmesinde de, taraflar sözleşmeye devam etmeme hususunda anlaşabilirler. Acentelik sözleşmesinin anlaşma yolu ile sona erdirilmesi için tarafların herhangi bir süre beklemelerine gerek yoktur.

8.6. Diğer Sona Erme Nedenleri

Acentelik sözleşmesinin kurulması sırasında tarafların iradeleri yanılma, aldatma veya korkutma ile sakatlanmışsa, bu sözleşme iptal yaptırımına tabi olur (TBK 30-39). Yine acentelik sözleşmesinin kurulması sırasında bir kesin hükümsüzlük nedeni mevcutsa, sözleşme kesin hükümsüzlük nedeniyle geçersiz olur (TBK 26, 27).

II.BÖLÜM: ACENTENİN ÜCRET HAKKI VE ÜCRET HAKKI DOĞURAN İŞLEMLER

1.GENEL OLARAK

Acentelik sözleşmesi ivazlı bir iş görme sözleşmesi olduğundan, acentenin gördüğü iş karşılığı bir ücret talep etme hakkı bulunmaktadır. Ücret, acentenin aracılık veya müvekkili nam ve hesabına sözleşme yapması faaliyetinin ve bu süreçte acentelik sözleşmesine bağlı (olağan masraflar gibi) yükümlülüklerinin mali karşılığıdır (A. KAYA, 2013: s. 129). Ücret hakkının varlığı, acentelik sözleşmesinde ücret hakkına ilişkin hüküm bulunmasına bağlı değildir. Acentenin temel hakkı olan ücret, aynı zamanda müvekkilin de ana borcu durumundadır. Acente fiilen aracılıkta bulunduğu veya akdettiği muamelelerden dolayı ücret isteme hakkına sahip olduğu gibi aracılıkta bulunmama ile beraber faaliyet bölgesi içindeki şahıslarla müvekkili arasında doğrudan doğruya yapılan ve acentenin tekel dalı içine giren işlemlerden dolayı da ücret isteme hakkına sahiptir⁶². Bunlara ek olarak, acentenin tekel bölgesi içerisinde, müvekkil adına herhangi bir üçüncü şahsın da acentenin inhisar dalına giren bir hususta sözleşme akdetmesi yahut aracılık yapması halinde, acentenin ücret isteme hakkı bulunmaktadır. Son iki ihtimalde talep edebileceği ücret, normal faaliyeti ile hak ettiği ücretten daha az olacaktır (DOĞANAY, 1990: s. 518; DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s. 405). Müvekkilin, acentenin tekel hakkını ihlal ederek onun bölgesindeki bir müşteri ile doğrudan sözleşme yapması ihtimalinde, acentenin bu işlem dolayısıyla ücrete hak kazanmasının yanı sıra ücreti aşacak şekilde zarara uğradığını kanıtlaması durumunda tazminata da hak kazanabilir. TTK tüm bunlara ek olarak ücrete hak kazandıran işlemler bakımından acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra kurulan ticari ilişkiler ve akdedilen sözleşmeler için de ücret talep etme hakkı tanınmıştır. Yani TTK m.113/3 a ve b bentleri yenidir. TTK m.113/3'e göre, acente,

a. İşleme aracılık etmişse veya işlemin yapılmasının kendi çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış ve işlem de acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa,

b. Ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin önerisi, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, acente yine müvekkilinden ücret isteyebilecektir.

⁶² Bkz. YTD. 13.06.1968, E.66/3917, K.68/3689; DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s.404

Acentenin gayreti, çabalarının yoğunluğu ne olursa olsun, müvekkil sözleşmeyi kurup kurmamakta serbesttir. Acente, müvekkilini sözleşme kurmaya zorlayamaz, ancak şartları varsa tazminat isteminde bulunabilir (KARAHAN, 2014: s. 367).

Acentenin, acentelik faaliyeti sebebiyle talep etme hakkını haiz olduğu ücret sözleşmede kararlaştırılabilecektir. Sözleşmede kararlaştırılmamışsa ücret, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüllere, teamül yoksa da mevcut şartlara göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesince tayin edilecektir (TTK md. 115). Acentenin ücret hakkı, yaptığı işin değerine göre belirlenmektedir. Ücret acentenin akdettiği yahut aracı olduğu sözleşme sayısına göre takdir edilebileceği gibi acentenin müvekkile kazandırdığı para oranında da belirlenebilecektir. Ancak acenteye, acentelik faaliyeti karşılığı yalnızca maktu aylık, sabit bir ücret ödenmesi mümkün değildir. Zira daha önce de değindiğimiz üzere acentenin belli sabit bir ücrete hak kazanması, acenteyi müvekkile tabi kulacak ve söz konusu sözleşmeyi acentelik sözleşmesi olmaktan çıkarabilecektir⁶³ (DOĞANAY, 1990: s. 517; KAYIHAN ve YASAN, 2013: s. 212). Ancak belli bir miktarda sabit ücreti hak kazansa dahi faaliyet düzenini ve mesai saatlerini kendi belirlemesi halinde söz konusu ilişkinin hala acentelik sözleşmesi sayılacağını savunan görüş de mevcuttur (ARKAN, 2001: s. 196; ASLAN ve ERGÜN, 2005: s. 98).

Acente, kurulan sözleşme yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır (TTK m.114/1). Üçüncü kişinin işlemini yerine getirmeyeceği kesinleşirse, acentenin ücret hakkı da düşer, ödenmiş tutarlar geri verilir. Müvekkile yüklenemeyen sebeplerle sözleşmenin yerine getirilemeyeceği anlaşılırsa acentenin ücret hakkı yine düşer.

Ücret hakkının muacceliyetine ilişkin olarak TTK m.116 hükmü şöyle kaleme alınmıştır: “Acentenin ücret talep edebileceği an, acentenin hak kazandığı ücretin doğumu tarihinden itibaren en çok 3 ay ve her halde acentelik sözleşmesinin sona erdiği tarihtir.” Taraflar acentelik sözleşmesinde acentenin ücretinin muaccel olacağı tarihi belirleyebilir. Yani bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok 3 ay olarak öngörülebilir. Acente ücretini talep edebilmek için sözleşmede yazılı olan süreyi beklemek zorundadır. Ancak acentelik sözleşmesinde böyle bir süre öngörülmemişse acente ücret hakkı doğduğu anda ücretini talep edebilecektir. Ayrıca acentelik sözleşmesinin sona erdiği tarihte, acentenin hak ettiği tüm ücretler muaccel olur.

Ücret hakkının istenmesi ile ilgili olarak müvekkile yükletilen bazı yükümlülükler vardır. TTK m.116/2’ye göre ücretin muacceliyeti, hesaplanması bakımından önemli olan

---

⁶³ Bkz. s. 12

konularda acente bilgi istediği takdirde müvekkil bu bilgileri vermekle yükümlüdür. Müvekkil açısından bu bir zorunluluktur. Ayrıca acente, defter kayıtlarının suretlerinin de kendisine gönderilmesini müvekkilden isteyebilir. Müvekkil defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir. Müvekkil buna izin vermek zorundadır. Müvekkil buna izin vermezse sorun mahkeme tarafından çözüme kavuşturulur.

Ücretin ödenme zamanına ilişkin olarak TTK m. 116'da öngörülen hükümlerin aksi kararlaştırılabilir. Ancak söz konusu hükümlerin aksinin kararlaştırılması acentenin aleyhine olduğu takdirde geçersizdir. Yani, söz konusu hükümlerin aksi, acente lehine değişiklikler getiriyorsa ya da lehte-aleyhte bir değerlendirme yapılmasına imkan vermiyorsa, acentenin durumunu daha da ağırlaştırmıyorsa kararlaştırılabilecektir (KAYIHAN ve YASAN, 2013: s. 213).

2. ÜCRET HAKKININ DAYANAĞI

Ücret hakkının doğmasının ilk koşulu, acente ile müvekkili arasında bir acentelik sözleşmesinin bulunmasıdır. Sözleşme tarafların hak ve borçlarının da en önemli kaynağı durumundadır. Sözleşme ilişkisi en azından acentenin sözleşmeyi akdettiği veya aracılık faaliyetini gerçekleştirdiği dönemde var olmalıdır. Bununla birlikte, müvekkil ile üçüncü kişi arasında hukuken geçerli bir sözleşmenin kurulmuş olması gerekir. Geçerli bir sözleşmenin bulunmaması acentenin ücret isteminin hukuki dayanağını da ortadan kaldırır. Sözleşmenin kurulup kurulmayacağı geciktirici şarta bağlanmışsa, şartın gerçekleşmesi ile acente ücrete hak kazanır. Gerek müvekkilin gerekse üçüncü kişinin şartın gerçekleşmesine engel olacak davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir. Aksi halde şartın gerçekleşmiş olduğunun ve acentenin ücret hakkının doğduğunun kabulü gerekecektir⁶⁴. Bozucu şart kararlaştırılmışsa, şartın gerçekleşmesi ile acente müvekkilinden aldığı ücreti geri ödemekle yükümlü olur.

Acentelik sözleşmesinin devamı boyunca acentenin faaliyetine, gayret ve çabasına bağlanabilen hukuki işlemler için acentenin ücret isteme hakkı vardır. İlk olarak, acentenin ücrete hak kazanabilmesi için, aracılık ettiği veya akdettiği sözleşmelerin kural olarak sözleşme devam ederken gerçekleşmesi gerekir. İkinci olarak, acentenin faaliyeti ve çabası ile işlemin kurulması arasında nedenselliğin bulunması gerekir. Her ne kadar TTK'da nedensellik ilkesine yer verilmemişse de acentelik sözleşmesinin niteliğinden nedensellik ilkesine ulaşılabilir (KAYIHAN, 2011: s. 125). Acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra ücret

⁶⁴TBK m. 175'e göre taraflardan biri, koşulun gerçekleşmesine dürüstlük kurallarına aykırı olarak engel olursa, koşul gerçekleşmiş sayılır.

hakkının acenteyi takip etmesinde nedensellik bağının varlığı daha net görülmektedir. Sözleşme yapma yetkisine sahip acente bakımından nedensellik ilkesinin tespitinde tereddüt yaşanmamaktadır. Ancak aracı acente bakımından bunun tespiti nispeten daha zordur. Ücret ödemekten kaçınan müvekkil nedensellik bağının bulunmadığını ispatla yükümlüdür.

Nedensellik bağı incelenirken, acentenin faaliyet ve çabalarının sözleşmenin kurulmasında etkin rol oynaması aranmaz; acentenin faaliyetlerinin kısmen de olsa sözleşmenin kurulmasına katkı sağlaması yeterli görülmektedir (Aktaran: KAYIHAN, 2011: s. 125). Acentenin faaliyetinin işlemin kurulmasına yol açan tek sebep veya en önemli sebep olması gerekmez (M. KAYA, 2014: s. 198). Bazı ihtimallerde ise nedensellik bağı aranmaz. TTK m. 113/2'de nedensellik bağının varlığının araştırılmasının gerekmediği durumu ortaya koyar. Buna göre; acenteye belli bir bölge veya müşteri çevresi bırakılmışsa, acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgedeki veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilecektir.

Bir yer veya bölgede birden fazla acente görevlendirilmişse (örneğin, acentenin tekel hakkından feragat ettiği ihtimalinde), sözleşmenin kurulmasında etkin olan acenteye ücret hakkının tanınması doğru olacaktır⁶⁵. Bundan başka, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra atanan acente bakımından, önceki acentenin işlemin kurulmasında etkin rol oynaması, bu acentenin ücret hakkını ortadan kaldıracaktır.

3. ÜCRET ÇEŞİTLERİ

3.1. Sözleşmenin Kurulmasındaki Başarıdan Dolayı Ödenen Ücret

Acente kendi çabasıyla müvekkili adına sözleşme yapabilir ya da işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında sadece aracılık edebilir. Acentenin bunu sağlamak için göstermiş olduğu çaba, ücretin kazanılması için yetmez. Bu çabanın sonucunda üçüncü kişi ile müvekkil tacir arasında bir sözleşmenin kurulmuş olması gerekir. Esas olan ücret türü de budur (M. KAYA, 2014: s. 187).

3.2. Yönetimsel Ücret

Acenteye sözleşmelere aracılık etmesinde veya bunları akdetmesinden dolayı alacağı ücret dışında diğer işlemler için ayrıca ücret ödenmesi kararlaştırılabilir. Yönetimsel ücrete örnek olarak, acentenin müvekkile ait parayı tahsil etmesinden ötürü kararlaştırılan tahsil ücreti, depo ve ambarların işletilmesinden dolayı verilen ücret gösterilebilir.

---

⁶⁵ M.KAYA'ya göre (2014), işlemin kurulmasına etki eden acentelerden herbirine ücretin tamamının ödenmesi gerekir (s. 204).

Yönetimsel ücretin ödenmesinin ilk şartı, bunun taraflarca sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olmasıdır. Acentenin bu tür yönetimsel görevlerinin sözleşmede belirtilmesinin yanında bunlar için ek bir ücretin ödenmesinin kararlaştırılması lazımdır (M. KAYA, 2014: s. 188).

3.3. Acentenin Faaliyetine Dayanan ve Faaliyete Dayanmayan Ücret

TTK m. 113/1, acentenin, acentelik ilişkisinin devamı süresince kendi çabasıyla kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemler için ücret istemesinden söz ederken, TTK m. 113/2'ye göre ise, acenteye belli bir bölge ve yer bırakılmışsa, acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgedeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilir.

3.4. Sözleşme Süresince ve Sözleşme Bittikten Sonra Ödenen Ücret

Kurulan işlemin acentenin faaliyetinin sonucu olması veya kendisine bir yer ya da bölge bırakılmışsa, bu yer ya da bölgede kendi katkısı olmadan işlemin kurulmuş olması durumunda acentelik sözleşmesi sürerken acente ücrete hak kazanır. Esas olan budur, ancak bazı hallerde, acentelik sözleşmesi sona ermesine rağmen acentenin ücret hakkı devam eder. Bu haller TTK m. 113/3'de sayılmıştır. Buna göre, acente işleme aracılık etmişse veya işlemin yapılmasına zemin hazırlamışsa ve işlem de uygun süre içinde kurulmuşsa acente ücrete hak kazanacaktır. Buna ek olarak, ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin önerisi, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa acente yine ücrete hak kazanacaktır.

3.5. Ücretin Hesaplanma Şekline Göre Ücret Çeşitleri

Tarafların acentenin göreceği tüm işler için önceden tam olarak belirlenmiş para tutarının ödenmesini kararlaştırmaları halinde *götürü ücretten* bahsedilir. Götürü ücret kararlaştırılan hallerde müvekkil kararlaştırılan götürü ücretten ne az ne de fazla bir ücreti borçlanır. Ancak çalışmamızda daha önceden de bahsettiğimiz üzere böyle sabit bir ücret acentelik ilişkisinin esası ve unsurları ile bağdaşmaz. Ücret hakkı acentelik sözleşmesinde başarıya bağlandığı için, soyut, sabit bir ücret tayini acentelik hükümleri ile bağdaşmayacaktır. Çünkü götürü ücrette, acentenin harcadığı emek, faaliyetlerinin kapsamı ve boyutu ya da harcadığı zaman dikkate alınmaz.

Taraflar belirli bir oranı esas alarak ücreti belirleyebilirler. Acente ve müvekkilin belirli bir yüzde ile ücreti belirlemeleri halinde *oransal ücretten* bahsedilir. Müvekkilin elde ettiği menfaat değerinin belirli bir yüzdesi alınır. Menfaat değeri müvekkil açısından ifade edilen değerdir. Uygulamada acentelik ilişkilerinde sıklıkla karşılaşılan ücret türü budur.

Acente ve müvekkilin birden fazla ücret tipini bir araya getirerek *karma ücret* kararlaştırmaları da mümkündür. Karma ücret hesaplanırken münferit ücret çeşitleri biraraya getirilmekte ve bu münferit ücretler toplanmaktadır. Götürü ücret ve oransal/ yüzdesel ücret biraraya getirilerek bir karma ücret oluşturulabilir.

4.ACENTENİN ÜCRET HAKKI İLE DİĞER İŞ GÖRME SÖZLEŞMELERİNDEKİ ÜCRET HAKKININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Hizmet Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi

Acentelik sözleşmesinde, acentenin müvekkile sürekli olarak ticari hizmet vermesi, acentenin müvekkilin talimatlarına uyma zorunluluğunun olması acentelik sözleşmesini hizmet sözleşmesine yakınlaştırır. Ancak acentenin ücret alacağına başarı esasına bağlı olması, acentenin bağımsız bir tacir olması, iş saatlerini ve yanında çalışan kişileri belirleme özgürlüğünün bulunması, acentelik sözleşmesini, iş sözleşmesinden uzaklaştırır. İşçi acenteden farklı olarak tacire bağımlı çalışan ve taciri temsil etmeye yetkili olmayan tacir yardımcısıdır.

İşçinin iş görme borcunun karşısında işverenin hizmet sözleşmesinden doğan başlıca borcu, ücret ödeme borcudur. TBK m. 401 bu hususu şöyle kaleme almıştır: “İşveren, işçiye sözleşmede veya toplu iş sözleşmesinde belirlenen; sözleşmede hüküm bulunmayan hâllerde ise, asgari ücretten az olmamak üzere emsal ücreti ödemekle yükümlüdür.”

Ücretin ödenme zamanına ilişkin olarak ise TBK m. 406, ücretin en geç bir ay içinde ödenmesini öngörmüştür. Ancak, hizmet sözleşmesi veya toplu iş sözleşmesiyle daha kısa ödeme süreleri belirlenebilir. Acentelik sözleşmesinde, ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde ve her halde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir (TTK m.116).

Ücretin miktarına ilişkin olarak, taraflar asgari ücretin altında kalmamak şartıyla hizmet sözleşmesi veya toplu iş sözleşmesinde ücreti diledikleri gibi belirleyebilirler. Acentenin ücreti de, acente ile müvekkili arasında akdedilen sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilir. Ücret, acentelik sözleşmesinde kararlaştırılmamışsa (ayrıca bir ücret sözleşmesi de yoksa) ücretin miktarı, acentenin bulunduğu bölgedeki ticari teamüle göre, teamül de yoksa halin icabına göre acentenin bulunduğu yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesince belirlenir. Ancak görüldüğü üzere, acentelik sözleşmesinde, asgari bir ücret yoktur; eğer sözleşmede ücretin miktarı öngörülmemişse, tamamlayıcı bir hüküm olarak teamüle bakılacaktır.

TBK’da, hizmet sözleşmesinin düzenlendiği hükümlerde, ücretin hesaplanmasına ilişkin ücret şekillerinin düzenlendiği görülmektedir. Bunlar: Zamana göre, parça başına (akort ücret), götürü ve yüzdeye göre ödenen ücretlerdir. Ek ücretler ise; prim, ikramiye, komisyon ücreti, kardan pay almadır. Ücretin çalışma süresinin uzunluğuna göre hesaplanması durumunda *zamana göre ücret* söz konusudur. Bu anlamda saat ücreti, günlük ücret, haftalık ve aylık ücret karşımıza çıkacaktır. Burada önemli olan, belirtilen zaman karşılığında belirtilen paranın ödenmesi olup, belirli bir işin elde edilmiş olması değildir (YAVUZ, 2010, s. 326). Yapılan işin sonucuna göre götürü ücret ya da akort ücret kararlaştırılabilir. Tarafların işçinin göreceği tüm işler için önceden tam olarak belirlenmiş para tutarının ödenmesini kararlaştırmaları halinde *götürü ücretten* bahsedilir. Götürü ücret kararlaştırılan hallerde işveren kararlaştırılan götürü ücretten ne az ne de fazla bir ücreti borçlanır. *Akort ücret* ise parça sayısı, büyüklük, ağırlık, uzunluk gibi birimlere göre saptanır. Her birim için tespit olunan ücretin birim sayısı toplamı ile çarpılması sonucu ücret alacağı tespit olunur. İşçi, sözleşme gereğince yalnız bir işveren için sadece parça başına veya götürü iş yapmayı üstlenmişse işveren, ona yeterli iş vermekle yükümlüdür. İşçi ve işverenin belirli bir yüzde ile ücreti belirlemeleri halinde *oransal/ yüzdeye göre ücretten* bahsedilir. Acentelik ilişkisinde götürü ücretten bahsetme imkanı yoktur çünkü böyle sabit bir ücret acentelik ilişkisinin esası ve unsurları ile bağdaşmaz. Ayrıca acentenin ücreti zaman esasına göre de tespit edilemez. Bu itibarla acentenin ücreti maktu aylık şeklinde verilmeyip, kural olarak, komisyon şeklinde, yani acentenin yaptığı veya aracılık ettiği her hukuki işlem başına hesap edilerek belirli bir yüzde ile ifade olunur. Acentenin gerçekleştirmiş olduğu işlerin çokluğu ve maddi değerleri hesaplamada dikkate alınacaktır.

Ücret parayla ödenebileceği gibi, bazen para yerine ya da paranın yanında verilen mal ve sağlanan olanaklar da ücret kavramına girecektir. İşçiye oturacağı evin sağlanması; yiyecek, yakacak verilmesi de ücret kavramı içinde yer alır. Acentenin ücret hakkı deyince, ilk bakışta, acenteye ücretin “para” olarak ödenmesinin zorunlu olduğu izlenimi doğsa da, tarafların acentenin emeğinin karşılığı olarak ticari işletmeye ait belirli malları almak sureti ile tahsil etmiş sayılacağını kararlaştırmaları da mümkündür. Yani bu açıdan iki sözleşme benzerlik arz etmektedir.

4.2.Eser Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi

İş sahibinin bedel ödeme taahhüdü eser sözleşmesinin asli unsurlarındandır. Harcanan emek karşılığı bir ücret ödenmesi lazım gelir.

TBK m. 480-482 hükümleri, eser sözleşmesinde iş sahibinin bedel ödeme borcunu düzenleme konusu yapmıştır. İş sahibinin bedel ödeme borcu, “bedelin muacceliyeti” ve “bedel” başlıkları etrafında düzenlenmiştir.

Eser sözleşmesinde, taraflar sözleşme ile bedelin miktarını götürü olarak ya da yaklaşık olarak tespit edebilirler. Bedel götürü olarak belirlenmişse yüklenici, eseri o bedelle meydana getirmekle yükümlüdür. Eser, öngörülenden fazla emek ve masrafı gerektirmiş olsa bile yüklenici, belirlenen bedelin artırılmasını isteyemez (TBK m. 480/1). Bedel yaklaşık olarak belirlenmişse, yapılan şeyin kıymetine ve yüklenicinin masrafına bakılır. Yaklaşık bedelde, bedelin aşırı olmayan derecede üstüne çıkılmasının rizikosuna işsahibi katlanacaktır. Bedelin miktarının sözleşmede belirlenmemesi halinde bedel, yapıldığı yer ve zamanda eserin değerine ve yüklenicinin giderine⁶⁶ bakılarak belirlenir (TBK m. 481). Yani bedelin hiç belirlenmemiş olması sözleşmenin kurulmasına engel değildir. Kararlaşırılmamış olsa bile bedel verilmesi karene olarak kabul edilebilir. Acentelik ilişkisinde eser sözleşmesindeki bedel terimi, ücret olarak ifade olunur. Acentenin ücreti de, acente ile müvekkili arasında akdedilen sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilir. Ücret, acentelik sözleşmesinde kararlaştırılmamışsa (ayrıca bir ücret sözleşmesi de yoksa) ücretin miktarı, acentenin bulunduğu bölgedeki ticari teamüle göre, teamül de yoksa halin icabına göre acentenin bulunduğu yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesince belirlenir. Ortada bir eser olmadığından eserin değerine bakma gibi bir olanak da mevcut değildir, bu sebeple acentelik ilişkisinde teamül varsa teamül uygulama alanı bulacaktır. Bir ticari teamül mevcut değilse, ücretin miktarı asliye ticaret mahkemesince tayin edilecektir.

Bedelin muacceliyet anı TBK m. 479’da düzenlenmiştir: “İşsahibinin bedel ödeme borcu, eserin teslimi anında muaccel olur.” Bu sebeple bedel alacağının muacceliyeti için eserin tamamlanması yeterli olmayıp, eserin tesliminin de gerçekleşmesi lazımdır⁶⁷. Eser kısım kısım ifa edilebiliyorsa, kısmi teslimler için kısmi ödemeler yapılabilir. Acentelik sözleşmesinde ise, ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde ve her halde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir. Acentelik sözleşmesi sona erdiği tarihte, acentenin hak ettiği tüm ücretler muaccel olur. Taraflar elbette ki, acentenin ücretinin ne

⁶⁶ Yüklenici giderleri şu kalemlerden oluşur:

Personel giderleri, eseri meydana getirmek üzere kullanılan makinelere ilişkin masraflar, yüklenicinin genel işletme ve yönetim masrafları, yüklenici tarafından ödenen mali yükümlülükler ve yüklenici için uygun kar payı. **Ayrıntılı bilgi için bkz: GÜMÜŞ, 2014: s. 87.** Masrafların hesaplanmasında masrafların fiilen yapıldığı an esas alınacaktır. Yargıtay 15. HD., 31.10.2007 tarih, 4007/6824 sayılı Karar, www.kazanci.com, erişim tarihi: 23.03.2015

⁶⁷ Eserin yapılp teslim edildiğini ve bedelin hak edildiğini ispat yükü yüklenicidedir. Yargıtay 15.HD.,2.11.2004 tarih, 1850/5542 sayılı Karar, **Aktaran: GÜMÜŞ, 2014: s. 88**

zaman muaccel olacağını, örneğin her işlemin tamamlanmasından sonra mı yoksa dönemsel aralıklarla mı ödeneceğini serbestçe belirleyebilirler. Ancak bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok üç ay olarak öngörülebilir. Ancak ikisinde de tüm işgörme sözleşmelerinde olduğu gibi, önce işin yapılması sonra paranın alınması söz konusudur.

4.3. Vekalet sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi

Acentelik sözleşmesinde vekalet sözleşmesine ilişkin unsurlara da rastlanır. Vekalet sözleşmesinde olduğu gibi acente de sözleşme çerçevesinde kendine yüklenen işin idaresini veya yapmayı taahhüt ettiği hizmeti yerine getirmeyi borçlanır. Ancak aralarında önemli bir fark mevcuttur: Vekalet sözleşmesinde vekil ile müvekkili arasındaki hukuki ilişki belirlidir ve yapılacak işin bitirileceği zamanla sınırlıdır. Acentelik sözleşmesinde acente ve müvekkil arasındaki ilişki belirsiz ve süreklidir. Acente ile müvekkili arasındaki sözleşme ister belirli ister belirsiz süreli olsun, kural olarak nisbeten uzunca bir dönem için yapılmasını gerektirir. Acente, müvekkiline ait işleri daimi surette yapmaktadır.

Ücret vekalet sözleşmesinin zorunlu unsuru değildir⁶⁸. TBK m. 502/3’de bu husus zikredilmiştir: “Sözleşme veya teamül varsa vekil, ücrete hak kazanır.” Acentelik ilişkisinde ise, acentenin müvekkiline karşı sahip olduğu en önemli hakkı ücret isteme hakkıdır. Vekalet sözleşmesinde taraflar ücret ödenmesi üzerinde anlaşmış fakat ücret tutarı üzerinde anlaşmamışlarsa ne olacaktır: TBK m. 502/3’ün atfı ile teamüle mi bakılacaktır, yoksa bu kanun boşluğu hakim tarafından TMK m.1/2 uyarınca mı doldurulacaktır? Bu noktada TTK m. 115’in ücretin teamüle göre, teamül yoksa asliye ticaret mahkemesince belirlenmesini öngören düzenleme kıyasen mi uygulanacaktır? GÜMÜŞ’e göre (2014) diğer kanunlardaki bu tür hükümlerin ücret hükümleri saklı olmak üzere ücret tutarına ilişkin kanun boşluğu hakim tarafından doldurulacaktır (s. 179).

Ücret alacağının doğması için geçerli bir vekalet sözleşmesi bulunmalı ve vekalet gereği gibi ifa edilmelidir (BECKER, 1993: s.689; ZEVKLİLER, 2010: s. 500). Ücret alacağının doğumu anında da iki sözleşme arasında farklılıklar vardır: Vekalet sözleşmesinde ücret alacağı ancak vekaletin ifası ile ortaya çıkar. Acentelik sözleşmesinde ise müvekkil ya da müşterinin ifası ile ücret alacağı doğar, acentenin edimini ifa etmesi ücret alacağının doğumu bakımından yeterli değildir.

Vekalet sözleşmesinde taraflar vekilin göreceği iş karşılığında tam olarak ne kadar alacağını kararlaştırabilecekleri gibi (götürü ücret), vekilin harcadığı zamana göre ücret

⁶⁸ GÜMÜŞ’e göre (2014), “Vekalet dayalı iş görmenin mesleki bir faaliyet olarak yürütülmesinin vekalet sözleşmesinin ivazlılığı konusunda fiili karine yarattığı açıktır.”(s. 178)

ödenmesi de mümkündür. Ayrıca taraflar belli bir yüzde oranından yararlanarak da vekalet ücretini hesaplayabilirler. Acentelik ilişkisinde götürü ücretten bahsetme imkanı yoktur çünkü böyle sabit bir ücret acentelik ilişkisinin esası ve unsurları ile bağdaşmaz. Yaptığı işlerin sonucunda sabit bir ücret alacağını bilen acente, daha fazla çabalamayacak, aracılık ettiği işlemleri ve kurduğu sözleşmeleri arttırma yolunda gayret içinde olmayacaktır. Ayrıca acentenin ücreti zaman esasına göre de tespit edilemez. Bu itibarla acentenin ücreti maktu aylık şeklinde verilmeyip, kural olarak, komisyon şeklinde, yani acentenin yaptığı veya aracılık ettiği her hukuki işlem başına hesap edilerek belirli bir yüzde ile ifade olunur. Acentenin gerçekleştirmiş olduğu işlerin çokluğu ve maddi değerleri hesaplamada dikkate alınacaktır. Bununla birlikte acenteye aylık ücretle birlikte belirli bir miktar komisyonun ödeneceği de (karma ücret) kararlaştırılabilir (DOĞANAY, 1990: s. 519).

Vekalet sözleşmesinde muacceliyete ilişkin özel bir düzenleme bulunmaması karşısında TBK m. 90'a bakmak gerekecektir: "İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur." Aksine sözleşme yoksa veya işin mahiyetinden borcun muacceliyeti anlaşılmıyorsa, vekalet konusu iş gereği gibi ifa edilmesi ile ücret alacağı muaccel olur⁶⁹. Acentelik sözleşmesinde ise , ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde ve her halde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir. Taraflar ücretin muaccel olacağı tarihi serbestçe belirleyebilir ancak bu süre en çok üç ay olarak öngörülebilecektir. Acente ücretini talep etmek için sözleşmede kararlaştırılan bir süre varsa, o süreyi beklemek zorundadır. Böyle bir süre öngörülmemişse, acente ücrete hak kazandığı anda, ücretini talep edebilecektir.

Vekalet sözleşmesinde vekil bir sonuç ortaya koymak zorunda olmadığından asıl olan ücretin başarıya bağlı olmamasıdır. Acentelik sözleşmesinde ise, müvekkil acenteye aracılık faaliyetinde ve sözleşmelerin kurulmasında çabaladığı için ücret ödemez. Burada vekalet ve iş sözleşmelerinde olduğu gibi başarılı sonuç elde edilmese de yoğun çabalarından ötürü ücret ödenmesi söz konusu değildir. Ücret hizmetin, çabanın karşılığı değil; başarının karşılığı olarak verilir.

4.4. Komisyon Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi

Komisyoncu, hukuki işlemleri kendi adına müvekkili hesabına yapar. Komisyoncu bu sebeple dolaylı temsilci durumundadır. Acente (sözleşme yapma yetkisine sahip acente) ise, hukuki işlemleri müvekkili nam ve hesabına yapar. Bu kapsamda, acentenin yapmış olduğu

---

⁶⁹ Bir diğer görüşe göre, vekaletin gereği gibi ifası ile ücret alacağının muacceliyeti arasında bir bağlantı yoktur. Gereği gibi ifa etmeme, sadece ücret talebinden indirim yapılması yönünden önem taşır. **Aksi görüş için bkz. GÜMÜŞ, 2014: s. 180**

hukuki işlemlerin sonuçları doğrudan müvekkili üzerinde doğar. Acentelik ilişkisi bu anlamda doğrudan temsil ilişkisini içinde barındırmaktadır⁷⁰.

TBK m. 539 “komisyon ücreti-isteme hakkı” başlığı altında şu şekilde düzenlenmiştir: “Komisyoncu, ücretinin ödenmesini kendisine verilen işi yapınca isteyebileceği gibi, işin yapılmaması vekâlet verene yükletilebilen bir sebepten kaynaklanması hâlinde de isteyebilir.” Komisyoncunun komisyonculuk işlerinden olan hakkı komisyon adıyla anılan bir ücret olmaktadır. Komisyonculuk sözleşmesi de acentelik sözleşmesi gibi işin niteliği gereği ücretlidir. Ücret, komisyon sözleşmesinin zorunlu unsurudur. Sözleşme ücretsiz ise komisyonculuk değil, aksine adi vekalettir. Ücret kural olarak işin tamamlanması üzerine ödenir. Örneğin, satım komisyoncusunun satılmak üzere kendisine bırakılan taşınırı satıp teslim etmesi ve bedelini tahsil etmesi; imalat komisyoncusunun bir şeyi imal ettirmesi sözleşmenin ifa edildiğini yani işin tamamlandığını gösterir (ÜLGEN vd., 2015, s. 754). Tüm bu hallerde komisyoncu ücrete hak kazanır. Acentelik sözleşmesinde ücrete hak kazanma anı TTK m. 114’de düzenlenmiştir. TTK m. 114’e göre acente, aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Yani, acenteye ücret kazandıran hukuki olgu, acentenin edimini ifa etmiş olması değil, üçüncü kişiyle sözleşme yapılması ve üçüncü kişinin edimini ifa etmesidir.

TBK m. 539/1’in devamı şöyle düzenlenmiştir: İşin yapılmaması vekâlet verene yükletilebilen bir sebepten kaynaklanması hâlinde de isteyebilir. Acentelik sözleşmesinde de benzer düzenleme mevcuttur: Müvekkilden kaynaklanan bir sebeple sözleşme yerine getirilemiyorsa acentenin ücret hakkı devam edecektir.

Ücretin miktarının tayini bakımından iki sözleşme birbirine benzemektedir. Acentenin ücreti, kural olarak komisyonculuk sözleşmesinde olduğu gibi “komisyon” şeklinde yani acentenin aracılık ettiği ya da kurduğu her hukuki işlem başına hesap edilerek bulunur.

TBK m. 540’da komisyoncunun ücret hakkını kaybetmesine dair bir düzenleme getirilmiştir. Bu hükme göre, “komisyoncu, vekâlet verene karşı dürüstlük kurallarına aykırı davranır, özellikle ona satın aldığından fazla veya sattığından eksik bir bedel bildirirse, ücret alma hakkını kaybeder.” Burada komisyoncunun, dürüstlük kuralına aykırı hareket ederek

---

⁷⁰ Yargıtay 11. HD, 14.03.2002 tarih 1320 E. / 2317 K. Kararında “...Acenteler, yasanın özel bir hükmünden doğan temsil yetkisini kullanan durumunda bulduklarından, müvekkil adına akdettikleri veya akdine aracılık ettikleri mukavelelerden doğan uyumsuzluklar dolayısıyla bu sıfatla aleyhine açılan davalarda acente hakkında değil, müvekkil hakkında karar verilmesi zorunludur...” <http://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, erişim tarihi: 27.04.15

alım-satım bedellerini vekalet verenin zararına fazla veya eksik göstermesi durumunda ücret hakkını kaybedeceği hüküm altına alınmıştır.

4.5. Sımsarlık (Tellallık) Sözleşmesi ve Acentelik Sözleşmesi

TBK m. 520’de sımsarlık sözleşmesi tanımlanmıştır: “Sımsarlık sözleşmesi, sımsarın taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması hâlinde ücrete hak kazandığı sözleşmedir.” Tanıma baktığımızda aracı acente ile sımsarın benzeştiğini görmekteyiz. Fakat iki kurum arasında temel bir fark vardır: Sımsar ile tacir arasındaki ilişki geçici iken, acente ile müvekkili arasındaki ilişki süreklidir. Sımsar sınırlı sayıda sözleşmelerde aracılık yapmak üzere atanır; aracı acente ise önceden sayısı belirtilmemiş, sınırsız sayıda sözleşmenin kurulmasında aracılık yapmak üzere atanır.

İki kurum arasındaki benzerlik kendini ücret hakkının doğumu anında gösterir. Sımsarlıkta da acentelikteki gibi, ancak yaptığı faaliyet sonucunda sözleşme kurulursa ücret hakkı doğacaktır TBK m. 521/1)^{71 72}. İki kurumda da eğer kurulan sözleşme geciktirici koşula bağlanmışsa ücret, koşulun gerçekleşmesi hâlinde ödenir. İki kurum arasındaki temel farklılık ise kendini ücrete hak kazanma anında gösterir: Sımsarlık sözleşmesinde ücrete hak kazanma için, bu sözleşmenin ifa edilmesi gerekli değildir. Ancak acentelik sözleşmesinde, acentenin ücrete hak kazanabilmesi için taraflardan (müvekkil veya müşteri) birinin edimini ifa etmesi gerekecektir (TOKSAL, 1991: s. 1173) .

TBK m.521/3’e göre, sımsarın yapacağı giderlerin ödeneceği taraflarca kararlaştırılmışsa, sımsarın faaliyeti sözleşmenin kurulmasıyla sonuçlanmamış olsa bile giderleri ödenir. Ancak bu konuda bir düzenleme yapılmamışsa, sımsar yapmış olduğu giderlerin ödenmesini kural olarak isteyemez. TTK m.117 uyarınca acente, yükümlülüklerini yerine getirmek için yaptıklarından ancak olağanüstü giderlerin ödenmesini isteyebilir. Kanun koyucunun sadece olağanüstü masrafların istenmesine izin vermesinin sebebi, acentenin zaten bağımsız bir ticari işletmeye sahip bir tacir olarak olağan masraflara kendisinin katlanacağı varsayımdır. Ancak sımsarlık sözleşmesinde olduğu gibi, sözleşme ile müvekkil, acentenin olağan sayılan masraflarını karşılamayı da üstlenebilir.

⁷¹ Tellallık ücretini talep hakkı, tellallık sözleşmesinin kurulması ile değil, esas sözleşmenin kurulması ile doğar. **Ayrıntılı bilgi için bkz. BECKER**, 1993: s. 753. Dolayısıyla kural olarak ücret hakkı başarıya bağlıdır.

⁷² Sımsarın ücret alacağı, vekalet verenin akdedilmesini istediği sözleşmenin arzusuna uygun olarak kurulması ile doğar. Buna göre ücret alacağının doğumu, sözleşmenin geçerli olarak kurulmasına, kurulan bu sözleşmenin vekalet verenin arzusuna uygun olmasına, kurulan sözleşme ile sımsarlık faaliyeti arasında illiyet bağı bulunmasına bağlıdır. **Ayrıntılı bilgi için bkz: GÜMÜŞ**, 2014: s. 216 vd.

Simsarlık sözleşmesinde ücret, belirlenmemişse tarifeye (resmi tarife)⁷³, tarife yoksa teamüle göre ödenir. Eğer bir teamül de yoksa ücretin miktarını hakim takdir edecektir (GÜMÜŞ, 2014: s. 221). Yani taraflar simsara ücret ödenmesi üzerinde anlaşmışlarsa, ödenecek ücretin tutarı konusunda uzlaşmamış olsalar bile simsarlık sözleşmesi kurulmuş olur. Simsarlık ücreti belirli bir miktar para olarak belirlenebileceği gibi, kurulan sözleşmede öngörülen edimin belirli bir oranı olarak da belirlenebilir. Son ihtimalde, müvekkilin elde ettiği edimin değeri önem kazanacaktır. Acentelik sözleşmesinde acentenin ücreti, acente ile müvekkili arasında akdedilen sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilir. Ücret, acentelik sözleşmesinde kararlaştırılmamışsa (ayrıca bir ücret sözleşmesi de yoksa) ücretin miktarı, acentenin bulunduğu bölgedeki ticari teamüle göre, teamül de yoksa halin icabına göre acentenin bulunduğu yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesince belirlenir.

5. ÜCRETE HAK KAZANDIRAN İŞLEMLER

5.1. Genel Olarak

Acentenin hangi şartların varlığında ücret isteyebileceği TTK m. 113'de açıklanmıştır. Ancak TTK m. 113 hükmü mutlak emredici olmadığından tarafların buradaki düzenleme ile bağlı olmaksızın ücrete hak kazandıran işlemler konusunda kendi aralarında sözleşme serbestisi çerçevesinde düzenleme yapmaları mümkündür. Ancak bundan yola çıkarak, acentenin ücret hakkının ileriye dönük olarak kaldırılabilmesi sonucuna varılamaz (KAYA, 2013: s. 129). Başka bir deyişle emredici olan husus ücretin ödeneceğidir; ücret koşullarının belirlenmesi hususunda değildir.

Ücrete hak kazanma açısından biri objektif diğeri subjektif iki unsur vardır. Objektif unsur, acentelik sözleşmesi süresince ve belli şartlarda bu ilişkinin bitiminden sonra müşteri ile sözleşmenin kurulmasıdır. Subjektif unsur ise, ücret hakkının acenteye bağlılığıdır (A. KAYA, 2013: s. 131). Bu anlamda;

- i.** Acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince iki tür işlem dolayısıyla ücrete hak kazanır: Birincisi, acente, kendi çabasıyla müvekkili adına sözleşme yapabilir ya da işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında aracılık edebilir. Belirtmek gerekir ki, ücrete hak kazanma açısından aracı ve sözleşme yapan acente arasında fark yoktur. İkinci olarak, acentenin bir kısım katkısı sonucu müvekkili veya müvekkilin yetkilendirdiği kişiler işlemlerde bulunabilirler. İlk durumda, ücret hakkı , acentenin çabasının

⁷³ Bundan ücreti tespit eden yönetsel organların çıkardığı yönetmelikler anlaşılır. Bir simsarlar derneğince çıkarılan tarifeler ancak sözleşme eki yapıldıkları takdirde hukuken önem taşır (BECKER, 1993: s. 754).

sonuca ulaşmasından doğmaktadır. İkinci durumda ise, işlem acentenin aracılık faaliyetine ya da sözleşme yapmasına dayanmaz; acente, müşterinin müvekkile kazandırılmasında sadece etkin rol oynar, katkıda bulunur.

- ii. Acenteye müvekkili tarafından belli bir bölge bırakılmışsa, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgede kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de TTK m.104'te öngörülen "tekel" hakkının sonucu olarak ücret isteyebilir. Ancak, acentenin müvekkilinin yaptığı işlemler nedeni ile ücret talep edebilmesi için, bunun acentenin görev sınırları içinde gerçekleşmiş olması gerekliliğinin yanı sıra işlemin ayrıca acentenin tekel hakkının kapsamına da girmesi gerekecektir (TEOMAN, 2010, s. 106).

TTK m.113 fıkra 1 ve fıkra 2 beraber değerlendirildiğinde acente gerek fiilen aracılıkta bulunduğu ya da müvekkili adına ve hesabına bizzat gerçekleştirdiği sözleşmeler gerek bizzat aracılıkta bulunmamakla beraber müvekkilinin kendi bölgesi içinde doğrudan doğruya üçüncü kişilerle yaptığı işlemler nedeni ile ücrete hak kazanır. Acentenin müvekkilinin bizzat yaptığı işlemler nedeni ile de ücret isteyebilmesinin gerekçesi, geçimini bu ücretten karşılayacağı ve işletmesine ilişkin harcamaları müvekkilinden elde edeceği ücretten karşılayacağı gerçeğidir. ETK'da müvekkilin, doğrudan doğruya yaptığı işlemleri acenteye bildirme yükümü vardı. Fakat bu cümle TTK'na aktarılmamıştır. Ancak bu esasın şimdi de kabul edilmesi gerektiğini kabul eden yazarlar mevcuttur (BOZKURT, 2012: s. 234).

- iii. Kural, acentenin sözleşme ilişkisi devamı süresi içinde gerek kendi çabası veya katkısı sonucunda gerçekleşen gerek tekel hakkı nedeniyle ücrete hak kazanması olsa da acentelik ilişkisi bittikten sonra da acente bazı durumlarda ücrete hak kazanır. Acente eğer sözleşmeye aracılık etmiş ya da sözleşmenin kurulmasının alt yapısını hazırlamışsa ve sözleşme de acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa; ikinci olarak, acentenin çabası veya katkısı sebebiyle ya da tekel hakkı nedeniyle ücret isteyebileceği bir işleme ilişkin olarak, üçüncü kişinin önerisi, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkiline ulaşmışsa sözleşme sonradan kurulsa bile acente ücrete hak kazanacaktır.

5.2.Acentelik Faaliyetlerine Dayanan Sözleşmeler Nedeni İle Doğan Ücret Hakkı

Acente kendi çabasıyla müvekkili nam ve hesabına sözleşme yapabilir ya da işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında aracılık edebilir⁷⁴. Bu iki halde

⁷⁴ Acentenin aracılık faaliyeti, sözleşmenin taraflar nezdinde düşünülmesinden hukuken tamamlanmasına kadar devam eden sürecin herhangi bir noktasında gerçekleşebilir (TOKSAL, 1991: s.1172).

de akdedilen sözleşme müvekkilin hesabında olumlu bir sonuç doğuruyorsa, acente ücrete hak kazanacaktır. Ancak aracı acenteler bakımından, müvekkilin hesabında doğan sonuç ile acentenin faaliyeti arasında nedensellik bağı daha dikkatle aranacaktır. Öyle ki, sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin müvekkili nam ve hesabına akdettiği sözleşmeden dolayı ücret talep edebilmesinde tereddüt yoktur. Müvekkilin hesabında sonuç doğuran sözleşme ile acentenin müvekkili namına yaptığı sözleşme aynı sözleşme olduğundan bir nedensellik bağının olup olmadığını tartışmaya gerek yoktur. Aracı acenteler içinse aracılık faaliyetlerinin, müvekkilin akdettiği sözleşmeye neden olup olmadığı konusu uyuşmazlığa neden olabilecektir. Müvekkil üçüncü kişi ile akdettiği sözleşmenin acentenin aracılık faaliyetlerine dayanmadığını ispatlayarak, acentenin ücret talebini geri çevirebilecektir.

Her iki halde de acentenin ücrete hak kazanabilmesi için müşteri ile yapılan sözleşmenin hukuken geçerli şekilde kurulması gereklidir. Yokluk ve butlan ile sakat bir sözleşme ücrete hak kazandırmaz. İptale tabi bir sözleşmenin varlığı halinde ise sözleşme iptal edildiği takdirde müvekkil ücret ödemekten kaçınabilir.

5.3. Acentenin Müvekkiline Kazandırdığı Üçüncü Kişilerle Kurulan İşlemler Nedeni İle Doğan Ücret Hakkı

TTK m. 113/1'in ikinci kısmında ücret hakkını doğuran başka bir işlemde bahsetmektedir. Acente, müvekkilinin işletmesine herhangi bir şekilde müşteri olarak kazandırdığı üçüncü kişilerle müvekkilinin yaptığı işlemler karşılığında ücrete hak kazanmaktadır. Bu fıkranın birinci kısmında acente aracılık yapmış ve sözleşme akdetmiştir. İkincisi kısımda ise, acente işlemin yapılmasına aracılık etmemiş, sözleşmeyi kurmamış, fakat işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında acente rol oynamıştır. Meselâ, acente kendi bölgesinde bulunsun bulunmasın bir grubu veya kişiyi müvekkili ile (belli bir sözleşme temelinde değil, genel olarak) iş yapmaya ikna edebilir veya onun bu konudaki olumsuz kanaatini değiştirmesinde, direncinin kırılmasında rol oynayabilir⁷⁵. Taraflar bu hükme aykırı düzenleme yapabilir yani acentenin kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemler için hiç ücret talep edemeyeceği kararlaştırılabilir. Aynı biçimde bu tür durumlarda daha düşük ücret miktarının ödenmesini de kararlaştırabilirler.

TTK m. 113/1'in ikinci kısmında ifade olunan ücret hakkı ile TTK m. 122'de ifade olunan denkleştirme talebi bazı yönlerden benzerlik arz etmektedir. Denkleştirme talebinde de acentenin işletmeye kazandırdığı müşteriler söz konusudur. Birinci halde, acentelik sözleşmesinin süresi boyunca, acente, müşterinin müvekkiline kazandırılmasında rol oynar ve

⁷⁵ Gerekçe TTK m. 113/1

müvekkil bundan önemli menfaatler elde eder. İkinci halde, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde önemli menfaatler elde etmeye devam eder. Yani birinde müvekkil bu menfaatleri acentelik ilişkisi süresi boyunca elde ediyorken, diğerinde sözleşme ilişkisinin bitiminden sonra elde eder. Bu sebeple, TTK m. 122’de bir ücret hakkı talebi değil de bir zarar ziyanın tazmini söz konusudur. Bu hükme göre, acente sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından müvekkile kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir sürede yapılacak olan işlemler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını kaybetmiştir, bunun tazmini söz konusudur.

5.4.Acentenin Tekel Hakkı Nedeni ile Doğan Ücret Hakkı

Acentenin tekel hakkı TTK m.104’te düzenlenmiştir. Aksi yazılı olarak kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi, acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz. TTK m.113 ise, acentenin, aracılıkta bulunmamakla beraber bölgesi içindeki şahıslarla müvekkili arasında doğrudan doğruya yapılan ve tekel dalı içine giren muamelelerden dolayı ücret isteme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. TTK m.113, f. 2 hükmü acenteyi korumaya yöneliktir ve acentenin kendisine bırakılan bölge içindeki işlemleri, müvekkil ya da başkası yapmamış olsa bile, elbette ki acentenin gerçekleştireceği düşüncesine dayanmaktadır (BİLGİLİ, 2002: s. 84). Kuşkusuz bu ihtimalde, acentenin tekel hakkının yazılı sözleşme ile kaldırılmamış olması gerekmektedir. Bu hüküm çerçevesinde müvekkil acenteye tahsis edilmiş bölge dışında bir hukuki işlem yapmışsa acentenin bölgesi dışındaki bu işlemlerden ötürü ücret talep etme hakkı bulunmayacaktır.

TTK m. 113/2 hükmü emredici değildir. Bu sebeple tekel hakkına dayanan ücret hakkı kaldırılabilir. Bundan başka, TTK m. 113/1 uyarınca ödenecek ücret ile TTK m. 113/2 kapsamında ödenecek ücretin miktarında veya oranının belirlenmesinde farklılık yaratılabilir (A. KAYA, 2013: s. 135; ÜLGEN vd. , 2015: s. 799).

Acentenin tekel bölgesi içinde kalan tüm kişilerin müvekkil ile işlem yapması halinde acentenin çabası olmaksızın bir ücrete hak kazanıp kazanmayacağı konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre acentenin TTK m. 113 gereğince ücrete hak kazanabilmesi için müvekkilin yaptığı sözleşmenin karşı tarafının ikametgâhının acenteye tanınan tekel bölgesinde olması gerekmektedir. Fiili olarak acentenin tekel bölgesi içinde bulunan üçüncü bir şahsın müvekkil ile sözleşme yapması halinde acente ücrete hak kazanamayacaktır. Bir diğer görüşe göre ise

üçüncü şahısların acentenin tekel bölgesinde ikametgâha sahip olmaları gerektiği sonucu TTK m. 113'ün lafzından çıkartılamayacaktır (CENGİZ, 2011: s. 158; KAYIHAN, 2011: s. 129). Gerçekten “... bu bölgedeki veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için...” denilmektedir. Bundan üçüncü şahsın acentenin tekel bölgesinde ikametgaha sahip olması gereği çıkarılamaz, bu hükümde ifade edilen üçüncü şahsın o bölgede fiilen bulunmasıdır. Bu bağlamda, acenteye bırakılan bölgede müvekkil ya da onun temsilcileri, fiili olarak o bölgede yaşayan ya da o bölgede ticaretle uğraşan kişilerle sözleşme akdedersen, acente ücrete hak kazanacaktır.

TTK m.104'e göre acenteye tekel hakkının tanınması kuraldır. Buna göre aksi yazılı olarak kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacaktır. Bu halde, acentenin tekel bölgesinde, aksi kararlaştırılmamışsa, müvekkil ya da temsilcisi doğrudan müşterilerle işlem yaparlarsa acentenin ücret hakkı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, müvekkil, acenteyi saf dışı bırakarak acentenin tekeline terk ettiği bölge içinde üçüncü kişilerle yapmış olduğu işlemlerden ötürü, acenteye bir ücret ödemekle yükümlü olacaktır. Ayrıca acentenin tekel hakkının söz konusu olduğu hallerde, doğrudan doğruya müvekkilin kendisi tarafından veya acenteden başka bir temsilcisi tarafından üçüncü kişilerle gerçekleştirilen işlemlerde illiyet bağı aranmayacaktır. Müvekkilin tekel hakkına uymaması halinde acente, bir taraftan diğer acenteler veya müvekkil tarafından yapılan işlemlerden dolayı *ücrete* hak kazanırken diğer taraftan *müspet zararının* tazminini isteyebilir. Tekel hakkına sahip acentenin tazminat talep edebilmesi için somut olayda ücret miktarını aşan zararını ispat etmesi gerekir (ARKAN, 2001: s. 197). Ayrıca, müvekkilin acenteye tahsis edilen bölgede müşterilerle doğrudan ilişkiye girmesi, ücret ödememesi sözleşmeyi fesih için haklı sebep sayılacaktır. Acente sözleşmeyi *fesih* ederek bunun yanında *menfi zararının* tazminini de isteyebilir. Müvekkilin, acentenin tekel hakkına uymayarak ödemek zorunda kalacağı ücretin, acentenin bizzat yapmış olduğu faaliyetler neticesinde kendisine ödenen ücretten daha az miktarda olması hakkaniyet gereğidir. TTK m.117, acentenin müvekkilinden sadece olağanüstü masrafları isteyebileceğini, olağan masrafların acente tarafından karşılanacağını kabul ettiğinden, tekel hakkına dayanılarak istenecek ücreti de belirlerken bu olağan masrafları düşmek gerekir (DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s. 405; KAYIHAN, 2011: s. 129). Zira, bu işlemleri müvekkil ya da temsilcisi yapmayıp, acente yapmış bulunsaydı, bu işlemler için zaten bazı zorunlu masrafları kendisi karşılayacaktı. Örneğin, büro kirası, personel masrafları gibi olağan masrafların ücretten düşülmesi gerekecektir. Bu sebeple DOMANIÇ'e göre, acentenin tekel hakkının müvekkil tarafından çignenmesi üzerine

acentenin “bir ücret” isteyebileceği hükmünü “uygun bir ücret” şeklinde anlamak gerekir (Aktaran: MEYVECİ, 2006: s. 58).

5.5. Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesinden Sonra TTK m.113/3 Nedeni İle İstenebilecek Ücret Hakkı

Acente kural olarak, acentelik sözleşmesi devamı boyunca kurulan sözleşmeler için ücrete hak kazanır. Ancak bu kuralın mutlak olarak uygulanması bazı hallerde hakkaniyet ilkesine aykırı düşecektir. Ücret hakkı, acenteyi takip eder kuralı dolayısı ile, acente, bazı durumlarda acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulan işlemler için de müvekkilinden ücret isteyebilir. TTK m.113/3 acentenin kural olarak acentelik sözleşmesi süresince kurulan işlemlerden dolayı ücret isteyebileceğine ilişkin düzenlemenin istisnasını oluşturur. TTK m.113/3'e göre, acente,

1. İşleme aracılık etmişse veya işlemin yapılmasının kendi çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış ve işlem de acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa,

2. Ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin önerisi, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, acente yine müvekkilinden ücret isteyebilecektir.

Bu hususta 86/653/EEC sayılı AB Yönergesi'nin 8. maddesinde “Acente, aşağıdaki hallerde acentelik sözleşmesinin sona erdirilmesinden sonra sonuçlandırılan ticari işlemler üzerinde ücret hakkına sahip olacaktır: (a) işlem çoğunlukla acentenin, acentelik sözleşmesi kapsamındaki süre boyunca sarf ettiği çabalarına atfedilebiliyorsa ve işlem söz konusu sözleşme sona erdikten sonraki makul bir dönem içinde yapılmışsa veya, (b) üçüncü şahsın siparişi müvekkile veya acenteye acentelik sözleşmesi sona erdirilmeden önce ulaşmışsa.” biçiminde hüküm öngörülmektedir ⁷⁶.

Bu hüküm TTK ile gelen bir düzenlemedir. Fıkranın a bendinde acente, acentelik ilişkisi sona erse bile kurulan ticari ilişkiler, akdedilen sözleşmeler için ücret isteyebilecektir. Ancak acentenin, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra ücret talep edebilmesi bazı koşullara bağlanmıştır. Bunlar, acentenin çabası ile kurulan ilişki arasında bir nedensellik

⁷⁶ A commercial agent shall be entitled to commission on commercial transactions concluded after the agency contract has terminated:

(a) if the transaction is mainly attributable to the commercial agent's efforts during the period covered by the agency contract and if the transaction was entered into within a reasonable period after that contract terminated; or (b) if, in accordance with the conditions mentioned in Article 7, the order of the third party reached the principal or the commercial agent before the agency contract terminated. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>, erişim tarihi: 16.03.15

bağının bulunması ve sözleşmenin uygun süre içinde gerçekleşmesidir (AYAN, 2012: s. 93). Nedensellik bağının bulunup bulunmadığı ve işlemin uygun süre içinde gerçekleşip gerçekleşmediği her somut olayın özellikleri dikkate alınarak tespit edilir. Nedensellik bağı incelenirken, işlemi başlatma, yapılması için gerekli şartları hazırlama gibi fiiller dikkate alınabilir. Öğretide, işlemin diğer tarafına modeller, broşürler, taksit olanaklarının yollanması; numunelerin gönderilmesi ve denenmesinin sağlanması gerekli şartların hazırlanmasına örnek olarak gösterilmektedir (ÜLGEN vd. , 2015: s. 799) . Uygun süre incelenirken ise, acentenin gösterdiği çaba ne kadar büyük ve yoğunsa uygun süre de uzun kabul edilecektir (AYAN, 2012: s. 93). İşlemin yapılmasındaki katkının ölçüsünü ispat yükü acentededir. Fıkranın b bendinde müşterinin önerisi acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa acente yine ücret talep edebilecektir⁷⁷. Acentenin TTK m. 113/3-b bakımından ücrete hak kazanabilmesi için sözleşmenin esaslı unsurlarını içeren bir önerinin varlığı şarttır. Hükümün devamında ücretin paylaşılması hakkaniyet gereği ise sonraki acente de uygun bir ücret alacaktır. Hakim somut olayın özelliklerini değerlendirerek uygun bir ücrete hükmedecektir. Uygun ücretin üst sınırı acentelik ilişkisi sürseydi, elde edilecek ücret olmalıdır. Acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra müvekkil yeni bir acente ile acentelik sözleşmesi akdetmişse ve hakkaniyet gereği bu yeni acenteye de ücret ödenmesi gerekiyorsa eski acente ile yeni acente arasında ücret orantılı şekilde pay edilir. Kanun, böylelikle yeni acentenin de katkısının bulunabileceği hallerde ona da oransallık ilkesine göre pay verilmesini de hükme bağlamıştır. Bir başka açıdan kanun, bir işlemde dolayı ayrı iki acente için çifte ücretlendirmenin yapılamayacağını da hükme bağlamıştır. Ücretin önceki acente ile sonraki acente arasında paylaşılması hakkaniyet gereğidir⁷⁸.

Müvekkil ve sonraki acente, önceki acentenin ücret hakkını doğuran şartların gerçekleşmesine engel olurlarsa da şartın gerçekleşmesine engel olunmasına dair TBK m. 175 hükmü kıyas yolu ile uygulanır (ÜLGEN vd. , 2015: s. 800). Bu halde şart gerçekleşmiş sayılır ve acente ücret talebinde bulunabilir. Örneğin, müvekkil veya sonraki acente, önceki acenteye ulaşan icabı sonuçsuz bırakmak için sözleşmede değişiklikler yapsalar da TTK m113/3-b bakımından ücret hakkı doğmuştur (KAYA, 2013: s.138). Acentenin tazminat talebi ayrıca saklıdır.

---

⁷⁷ Hükümün getirilme amacı, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden önce müşterilerin icapta bulunmaları durumunda, müvekkilin acenteye ücret ödememek için kabul beyanını sözleşmenin sona ermesinden sonra göndermesini önlemektir.

⁷⁸ Arslan **KAYA**'ya göre (2013), "Buradaki hakkaniyet hükmünde yanlış bir şekilde ilave bir şart gibi ifade olunmuştur. Oysa buradaki hakkaniyet düzeltici bir işleve sahiptir. Ücretin önceki acente ile sonraki acente arasında paylaşılması hakkaniyet gereğidir ve bu oran hakkaniyet denetiminden geçirilir."(s. 139)

TTK m. 113/3 ve TTK m. 122 bazı yönlerden benzerlik göstermektedir. Her iki durumda da müvekkil sözleşmenin bitiminden sonra acentenin faaliyetinden fiili bir kazanç elde etmektedir. Ancak TTK m. 113/3, acentenin sözleşme devam ettiği süre içerisinde yapmış olduğu faaliyetlerin sonraki ücretine işaret etmekteyken; TTK m. 122 , sözleşmenin sona ermesinden sonra müvekkilin faydalanmaya devam ettiği ticari değerlerin sonucunda acenteye verilmesi gereken tazminatı işaret eder.

TTK m.113/4'te tahsil komisyonu düzenlenmiştir. Acente müvekkilinin talimatı doğrultusunda tahsil ettiği paralardan ücretinin yanı sıra bir komiyon (tahsil komisyonu) talep edebilir. *Kanuni tahsil komisyonu* Türk Hukukunda yenidir. Hükümün mehzazı HGB § 87/f.4 şu şekildedir: “Acentenin yaptığı işlemler için ücret isteme hakkı yanında, talimata uygun olarak tahsil ettiği miktarlar için tahsil ücreti isteme hakkı vardır.” Eski Ticaret Kanununda ise tahsil komisyonuna dair hüküm bulunmaması önemli bir eksiklik olarak görülüyordu (KAYIHAN, 2011: s. 124). Tahsil komisyonu acentenin tahsile ilişkin talimat alması halinde sözkonusu olur. Kural olarak sözleşmede öngörülen bedelin tahsili acentenin görevi değildir. Çünkü acentenin aracılık ettiği ya da akdettiği sözleşmelerin edimlerinin para şeklinde tahsili için ayrıca çaba gösterme borcu bulunmamaktadır. Acente görevlendirilmiş olup, tahsil ediminin parçası değilse tahsil ettiği bedelden bir komisyon alır. Bu yetkinin sözleşme yapılırken verilmesi zorunlu değildir. Acentelik ilişkisi devam ederken de tahsil yetkisi verilebilir. Yetkilendirme başlangıçta ve ileriye dönük olabileceği gibi işlem başına da yetkilendirme olabilir. Tahsil yetkisinin verilmesi açık olabileceği gibi, örtülü de olabilir. Örneğin, müşterilerin devamlı olarak acenteye paraları ödemesine ses çıkarmayan müvekkilin tahsil yetkisini örtülü bir şekilde verdiği kabul edilmelidir. Hüküm emredici olmadığından taraflar acenteye tahsile rağmen ayrıca bir tahsil komisyonunun verilmeyeceğini kararlaştırabilirler. Tahsilin konusu ya bir malın bedelidir ya da bir hizmetin karşılığıdır. Acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile acentenin tahsil yetkisi ve tahsiller üzerindeki komisyon talep hakkı da sona erecektir. Ancak tarafların aksine bir düzenleme yaparak sözleşme ilişkisi bittikten sonra da geriye kalan, tahsili gereken paralar için de tahsil yetkisinin devam ettiğini ve bunun için kendisine ücret ödeneceğini kararlaştırmaları mümkündür (M. KAYA, 2014: s. 222).

Tekeffül komisyonu ise TTK'da düzenlenmemiştir. Tekeffül komisyonunda, acente üçüncü kişinin edim yükümlülüğünü yerine getireceğini müvekkile ayrıca garanti eder. Bu kapsamda da özel bir ödeme talep eder.

Belirtilmesi gereken son husus şudur: Müvekkil acenteye aracılık faaliyetinde ve sözleşmelerin kurulmasında çabaladığı için ücret ödemez. Burada vekalet ve iş sözleşmelerinde olduğu gibi başarılı sonuç elde edilmese de yoğun çabalarından ötürü ücret

ödenmesi söz konusu değildir. Ücret hizmetin, çabanın karşılığı değil; başarının karşılığı olarak verilir. Ücretin başarıyla orantılı bir şekilde belirlenmesi acentenin faaliyette bulunurken daha azimli çalışması çalışması ve iyi sonuçlar almasına katkı sunar. Zira acente ancak başarılı sonuç alınırsa ücrete hak kazanacağını bileceğinden, çaba gösterme dışında, doğru strateji ile uygulanması konusunda da gerekenleri yapacaktır (M. KAYA, 2014: s. 183).

Sonuç olarak, ücrete hak kazandıran işlemler, acentelik sözleşmesi boyunca müşterisi ile müvekkili arasında geçerli şekilde kurulan sözleşmeler, acentelik sözleşmesinde tekel hakkı tanınmışsa tekel bölgesi içinde kurulan sözleşmelerdir. Acentelik sözleşmesi sona ermişse de, ücrete hak kazandıran işlemler, sözleşmenin son bulmasından sonra uygun süre içinde acentenin çabası ile kurulan sözleşmeler ve acentelik sözleşmesi sona ermeden önce acentenin müşterilerinden acenteye veya acentenin tekel bölgesi içinde bulunan bir müşteriden müvekkile yapılan bir öneri neticesinde kurulan sözleşmelerdir.

6. 6762 SAYILI TTK VE 6102 SAYILI TTK'YA GÖRE ÜCRET HAKKI

TTK, 6762 sayılı kanuna kıyasla, ücret hakkı ile ilgili daha kapsamlı hükümler öngörmektedir. Bu hak, ücrete hak kazandıran işlemler (m.113), ücrete hak kazanma zamanı (m.114), ücretin miktarı (m.115) ve ücretin ödenme zamanı (m.116) olmak üzere 4 ayrı başlıkta ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. TTK m.116/2, acenteye ücret hakkı ile bağlantılı, ancak ondan bağımsız sayılabilecek bağımsız bir hak daha tanımaktadır. Buna göre acente, ücrete bağlı işlemlere ilişkin belge ve bilgi isteme hakkına sahiptir.

Acentenin ücret hakkı, uygulamada en fazla uyuşmazlık çıkan konulardandır. Bu sebeple kanunkoyucu bu konuyu etraflıca düzenlemiş ve AB Yönergesi (86/653/AET), diğer ulusal kanunlarla uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

Ücret hakkına ilişkin bu değişiklikler, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin ücret talep edebileceği haller; ücrete hak kazanma anındaki ve ücretin muaccel olacağı andaki değişiklikler; ücret hakkında acentenin belge ve bilgi isteme hakkının emredici olarak düzenlenmesi olarak özetlenebilir.

6.1.TTK m.113 Ücrete Hak Kazandıran İşlemler

Acentenin en önemli ve bir anlamda tek hakkı olan ücret hakkını düzenleyen eTK'nun 128. maddesi bir çok yönden yetersizdir. Kanunun içerdiği boşluklar hem uygulamada güçlükler yaratmıştır, hem de yargı kararları her zaman bu boşlukları dolduramamıştır. Almanya, bir acenteler ülkesi olmamasına ve acenteyi özel bir şekilde korumak için ulusal bir sebebi bulunmamasına rağmen, bu ülke 1989 yılında ticaret hukuku reformu bağlamında

acenteyi ücret hakkı yönünden güçlü bir duruma getirmiştir. TTK 113. maddesi de bir çok yönden HGB 87 nci paragrafından esinlenilerek düzenlenmiştir ⁷⁹.

TTK m.113, acentenin, dört halde ücret talep etme hakkını haiz bulunduğunu belirtmektedir (CAN, 2012: s. 91). Bunlardan ilki fiilen aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler acentelik ilişkisi devamınca kurulmuş olmalıdırlar. İkincisinde, acentenin kendi çabasıyla müvekkiline kazandırdığı müşterilerle yapılan işlemlerden dolayı ücrete hak kazandığı belirtilmiştir. Üçüncüsü, acentenin tekel hakkından kaynaklanan kendisine tanınan bölge içindeki şahıslarla müvekkilinin yapmış olduğu sözleşmelerdir. Sonuncusu ise acentenin, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra bazı hallerde kurulan işlemler için de ücret isteyebilme hakkıdır. TTK m. 113 hükmü eTK m.128 ile büyük oranda benzerlik göstermesine karşın, acenteye acentelik ilişkisi sona ermesinden sonra kurulan ticari ilişkiler ve akdedilen sözleşmeler için de ücret talep etme hakkı tanınmıştır. Yani TTK m.113/3 a ve b bentleri yenidir. TTK m.113/3'e göre, acente,

a. İşleme aracılık etmişse veya işlemin yapılmasının kendi çabasına bağlanabileceği ölçüde işlemi hazırlamış ve işlem de acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa,

b. Ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin icabı, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, acente yine müvekkilinden ücret isteyebilecektir.

Ancak, acentenin acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra a bendi kapsamında ücret talep edebilmesi için acentenin faaliyetleri ve çabası ile sözleşme sonrası kurulan ticari ilişki arasında nedensellik bağı bulunmalı ve sözleşmenin kurulması uygun süre içinde gerçekleşmiş olmalıdır. Acentenin b bendi kapsamında ücret talep edebilmesi için acentelik sözleşmesi sona ermeden önce acentenin müşterilerinden veya acentenin tekel bölgesinde bulunan müşteriden müvekkile yapılan bir önerinin neticesinde sözleşme kurulmalıdır.

Ayrıca, TTK'nin 113. maddesinin son fıkrasında, acentenin müvekkilinin talimatına uygun olarak tahsil ettiği paralar için de tahsil komisyonu isteyebileceği düzenlenmiştir. Bu haliyle hüküm, acente lehine olup, Türk hukuku için yenilik taşımaktadır. Zira kural olarak acentenin sözleşmeye aracı olması yahut sözleşmeyi müvekkili adına akdetmesi, ücrete hak kazanması için yeterlidir. Ancak, acenteye tahsil yetkisi verilmiş ise bu noktada acentenin olağan faaliyeti dışına çıkılan bu iş karşılığında ücret talep edebilmesi gerekmektedir. Tahsil

---

⁷⁹ Gerekçe TTK m. 113, <http://www.ticaretkanunu.net/konu/ttk-gerekce/>, erişim tarihi: 02.02.2015

komisyonu, acentenin müvekkil yararına tahsilat yapması halinde kazanacağı komisyon türüdür.

Sonuç olarak, eTK m. 128/1, acentenin, iki halde ücret talep etme hakkını haiz bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki fiilen aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler kural olarak acentelik ilişkisi devamınca kurulmuş olmalıdırlar. İkincisi ise acentenin tekel hakkından kaynaklanan kendisine tanınan bölge içindeki şahıslarla müvekkilinin yapmış olduğu sözleşmelerdir. Burada müvekkilin yapmış olduğu sözleşmenin acentenin acentelik faaliyetlerine dayanması gerekmektedir. TTK m. 113 iki ücret sebebi daha belirlemiştir. İlk sebep, acentenin kural olarak acentelik sözleşmesi süresince kurulan işlemlerden dolayı ücret isteyebileceğine ilişkin düzenlemenin istisnasını oluşturur (TTK m. 113/3). Buna göre acente, acentelik ilişkisi sona erdikten sonra acentenin çabası sonucunda akdedilen sözleşmelere ilişkin ücret hakkıdır. İkinci ise acentenin müvekkilin talimatına uygun olarak tahsil ettiği para sebebiyle ücrete hak kazanmasıdır.

6.2.TTK m. 114 Ücrete Hak Kazanma Zamanı

ETK'nun 129 . maddesi hem yetersizdir hem de acentenin ücrete hak kazanmasının ilkesi belli değildir. ETK'nun bu hükmü, üçüncü kişi ile yapılan sözleşmenin konusuna göre bir ayırım yapmış, konusu bir malın satın alınması, üretilmesi veya satılması olan sözleşmeler ile bunlar dışında kalan konularda yapılan sözleşmeleri ayırmıştır. ETK'nun 129 .maddesi sadece birinci kategori ile kısım kısım icra edilecek sözleşmeler hakkında kural koymuştur⁸⁰.

Alman TK.'nın 87a paragrafından alınan TTK 114. maddesi, üçüncü kişi ile yapılan sözleşmenin ifasını esas almıştır. 113 ile 114 . madde arasındaki fark şuradadır: 113. madde hangi işlemler için ücrete hak kazanıldığını gösterir, 114. madde ise ücreti istem hakkının doğması hakkındadır. Bu maddede 113 üncü maddede yer alan ilke etkisini sürdürmektedir. Acenteye ücret kazandıran hukukî olgu, acentenin edimini ifa etmiş olması değil, üçüncü kişiyle sözleşmenin yapılmasıdır; ücret hakkını doğmasında da esas söz konusu sözleşmenin ifasıdır. Duruma göre bir tarafın ifası yeterli olabilir. Acente, müvekkili ile üçüncü kişinin yaptıkları sözleşmenin taraflardan birince ifa edilmesine, ifa edilmemesine veya ifa edilmeyeceğinin anlaşılmasına göre ücrete hak kazanacaktır. İlkeler şunlardır: sözleşmeyi taraflardan biri ifa etmişse acente ücrete hak kazanır. Kural olarak sözleşmenin müvekkil veya müşteri tarafından ifa edilmesi ücrete hak kazanma açısından yeterlidir. Buradaki sorun,

⁸⁰ Gerekçe TTK m.114 , **Aktaran: M. KAYA**, 2014: s. 437

müşteri (üçüncü kişi) tarafından sözleşmenin ifa edilmesi halinde acente ücrete şartsız bir şekilde hak kazanırken; müvekkilin işlemini ifa etmesi halinde acente, müşterinin işlemini yerine getirip getirmemesi bozucu şartına bağlı olarak ücrete hak kazanacaktır. İfa etmeyen müvekkil ise acente yine ücretini alacaktır. Madde hükmündeki “sözleşme” sözcüğü ile müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki sözleşme kastedilmiştir⁸¹.

ETK’na göre, acentenin ücrete hak kazanma zamanı oldukça tartışmalı bir konuydu. Bunun nedeni de hükmün yeterince açık düzenlenmemiş olmasıydı. eTK m.129’a göre; “*Acente mukavele yapıldığı tarihte, mukavele mevzuu bir malın satın alınması, imal edilmesi veya satılması ise, müvekkilin malı veya bedeli yahut onun yerine diğer bir karşılığı aldığı tarihte ücrete hak kazanır.*”

Burada tartışılan husus şuydu: Acaba, acentenin ücrete hak kazanabilmesi için müşteri ile müvekkil arasında kurulan işlem müvekkil lehine bir menfaat yaratmalı mı yoksa kurulmuş olan işlem henüz ekonomik bakımdan menfaat yaratmamış olsa bile acente ücret talep edebilecek mi? Birinci fikre göre, acentenin ücret talep etme hakkı, kural olarak müvekkille müşteri arasındaki sözleşmenin kurulduğu anda doğar. Fakat TTK m.129 aynı zamanda bu kuralın istisnalarını da öngörmektedir. “*mevzuu bir malın satın alınması, imal edilmesi veya satılması ise*” yani “*satış ve istisna*” akitlerinde acentenin ücret hakkı müvekkilin karşı edayı aldığı tarihte doğar. Diğer fikre göre, acentenin ücret hakkı, aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmeden dolayı müvekkilin ekonomik yarar elde ettiği anda doğar.

TTK m.114 acentenin ücrete hak kazanma anını açıklığa kavuşturmuştur. Bu hükme göre acente aksi kararlaştırılmadıkça kurulan işlem yerine getirildiği anda ve oranda ücrete hak kazanacaktır. Hak kazanma anını taraflar sözleşme ile değiştirebilirler. Ancak her halde acentenin ücrete hak kazanacağı son tarih, üçüncü kişinin edimini yerine getirdiği tarihtir. Yani acente başarılı olacak ki ücrete hak kazansın. Nitekim, TTK m.114/2 üçüncü kişinin edimini yerine getirmeyeceği kesinleşirse, acentenin ücret hakkının düşeceğini ve ödenmiş tutarlar varsa bunların müvekkile iadesini öngörmüştür.

TTK m. 114/3 ise eTK m. 129’da da yer alan bir düzenlemedir. Acentenin aracılık ettiği sözleşme müvekkil tarafından kısmen veya tamamen yahut öngörüldüğü şekliyle yerine getirilmese de bu durumda dahi acente ücret isteyebilecektir. Sözleşme müvekkilden kaynaklanan bir sebeple yerine getirilemezse de acentenin ücret hakkı devam edecektir.

---

⁸¹ Gerekçe TTK m. 114, **Aktaran: M. KAYA**, 2014: s. 437

Sonuç olarak, TTK m.113 ve 114 beraber değerlendirildiğinde acentenin ücret hakkı, müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmenin geçerli şekilde kurulması ile doğar, fakat acente ücretini, aksi kararlaştırılmadıkça, sözleşmedeki edim ifa edildiği an talep edecektir.

6.3. TTK m.115 Ücret Miktarı

ETK m. 130 şu şekilde düzenlenmiştir : “ *Mukavelede hüküm bulunmadıkça ücretin miktarı acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle göre , teamül yoksa halin icabına göre mahkemece tayin olunur.*” TTK m. 115 de eTK m.130 ile aynı doğrultudadır. Görüldüğü gibi taraflar acentelik sözleşmesinde ücretin miktarını sözleşme serbestisi ilkesine göre diledikleri gibi belirleyebilirler. Eğer ücret konusunda taraflar arasında bir ihtilaf çıkarsa, hakim somut olayı araştırarak eğer bu konuda bir sözleşme hükmü yoksa, o yerde bir ticari teamül varsa teamülün gösterdiği bu ücretin ödenmesi hususunda karar verecektir. Hakim teamülü re’sen uygulamakla yükümlüdür. Ancak o yerde bu hususta bir ticari teamül de yoksa hakim, TMK m. 4’ün kendisine tanıdığı takdir hakkından da faydalanmak sureti ile TMK m.1’in gösterdiği şekilde hareket etmelidir. Yani kendisi kanun koyucu olsaydı bu konuya nasıl bir hüküm getirecek idiyse ona göre bir hüküm getirmeli ve bu şekilde ücreti belirlemelidir.

6.4.TTK m.116 Ücretin Ödenme Zamanı

ETK m.131/2’de ücretin ödenme zamanı şu şekilde kaleme alınmıştır: “ *Acenteye ait alacakların, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, her üç ayda bir defa ve her halde takvim yılının sonunda veya acentelik mukavelesi sona erdiği zaman, tespit edilerek ödenmesi lazımdır.*” Bu şekliyle ücretin muacceliyetine ilişkin üç ihtimal vardır. Öncelikle belirtilmelidir ki taraflar ücretin ödenme zamanını sözleşme ile serbestçe belirleyebilirler. Ancak eTK m.131/2 tarafların irade serbestisine de sınırlama getirmektedir. Taraflar sözleşme hükmü ile ücretin ödenme zamanını acentenin ücreti istemeye hak kazandığı tarihten itibaren üç ay geçmeden ödenmesini kararlaştırabilirler. İkinci olarak taraflar sözleşme hükmü ile ücretin ödenme zamanını takvim yılının sonundan sonraki bir zamanda ödenmesini kararlaştıramazlar. Son olarak, acentelik sözleşmesinin bitiminde, her halukarda acentenin ücreti tespit edilip ödenmelidir.

Konuya ilişkin TTK m.116 hükmü daha açık ve nettir. Acentenin ücret talep edebileceği an, acentenin hak kazandığı ücretin doğumu tarihinden itibaren en çok 3 ay ve her halde acentelik sözleşmesinin sona erdiği tarihtir. Taraflar acentelik sözleşmesinde acentenin ücretinin muaccel olacağı tarihi belirleyebilir. Bu husutaki sınırlama ise eTK’daki gibidir.

Yani bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok 3 ay olarak öngörülebilecektir. Acente ücretini talep edebilmek için sözleşmede yazılı olan süreyi beklemek zorundadır. Ancak acentelik sözleşmesinde böyle bir süre öngörülmemişse acente ücret hakkı doğduğu anda ücretini talep edebilecektir. Ayrıca acentelik sözleşmesinin sona erdiği tarihte, acentenin hak ettiği tüm ücretler muaccel olur. Son olarak farklılıkları şöyle ifade edebiliriz: İlk olarak, eTK'da acentenin *tüm alacakları* bakımından ödenme zamanı düzenlenirken, TTK'da ödeme zamanı ile ilgili düzenleme *ücret alacağına* özgülenmiştir. İkinci olarak, eTK'da üç aylık dönem yanında her halde takvim yılının sonu işaret edilmişken, TTK'da takvim yılı ibaresi çıkarılarak her halde sözleşmenin sona erdiği tarih kuralına yer verilmiştir.

ETK'nun 131. maddesi ücretin hesaplanabilmesi için gerekli olan bilgilerin acente tarafından elde edilmesi açısından yetersizdir. Çünkü eTK'daki metin hükmünün birinci fıkrası sadece ücrete hak kazanılan işlemlere ilişkin *defter kayıtlarının* verilmesini öngörmüştür. Kayıtların yetersizliği bir yana, acentenin defterleri ile uyuşmaması halinde belirsizlik doğuyordu. Öngörülen yükümlülüğün hiç veya eksik ifasının yaptırımına hiç değinilmemişti. Ayrıca, yapılan işlerin tespiti defterlerin dışındaki bilgi ve belgelere de dayanabilir. TTK'nun 116. maddesi kaleme alınırken hem gereksinimler gözönünde tutulmuş hem de AET'nin 86/153 sayılı 18/12/1986 tarihli Yönergesi gözönüne alınmıştır. Bu sebeple birinci fıkrada ücretin ödeme zamanına, yani muacceliyetine ilişkin kural konulmuş, ikinci fıkrada da ücretin hesaplanmasında önemli olan tüm bilgilerin müvekkil tarafından acenteye verilmesi gereği öngörülmüştür⁸².

Acentenin, yapmış olduğu muameleler karşılığında takdir edilen ücretin doğruluğunu tespit edebilmesi için, müvekkilden, hak kazandığı ücrete ilişkin kayıtların suretini ve hesap cetvellerini isteme hakkına sahiptir. Nitekim eTK m. 131/1 uyarınca da, müvekkil, acentenin ücrete hak kazandığı muamelelere ait defter kayıtlarının bir suretini, hesap cetveli ile acenteye vermeye mecburdur⁸³. TTK md. 131/1, müvekkilin defter ve belgelerinin eksik yahut olmayışı halinde ise ne yapılacağına ilişkin bir düzenleme içermemektedir. TTK m. 116/ 2' de bu eksiklik giderilmiş ve acentenin defterleri doğruluğundan kuşkuya düşmeleri halinde, kendisi yahut bir uzmanın inceleyebileceğini öngörmektedir. Acentenin kontrol hakkı şu şekilde kaleme alınmıştır: "*Müvekkil, defter*

---

⁸² Gerekçe TTK m. 116

⁸³ DOĞANAY'a göre (1990), acenteye ticari işletmeye ait defter kayıt suretlerinin ve hesap cetvelinin verilmesi müvekkile ağır ve lüzumsuz bir külfet olarak yüklenmiştir (s. 520). TTK ise defter kayıtlarının yanı sıra, bilgi ve belgelerin de istenebileceğini, yani ücret hakkı ile bağlantılı olmak kaydıyla üçüncü kişilerle yapılan yazışmalar, sözleşmeler, faturaların da bu kapsamda incelenebileceğini düzenlemiştir.

suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir.” Başka bir ifade ile, eTK’da düzenlenen ücrete hak kazanılan işlemlere ilişkin defter kayıtlarının bir örneğinin verilmesi esasının yanı sıra, bu maddeyle birlikte, ücret istemi, muacceliyeti ve hesaplanması bakımından önemli olan herhangi bir konu hakkında acentenin bilgi istemesi halinde müvekkil bu bilgileri vermekle yükümlü kılınmıştır. Müvekkil, acentenin bu taleplerini karşılamadığı takdirde veya defterlerin doğruluğuna dair kuşku duyulmasını haklı gösteren nedenler bulunduğu takdirde acente gerek bizzat gerekse bir uzman aracılığıyla ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını incelemeyi talep edebilecektir. TTK m. 116 ayrıca, müvekkilin buna rağmen izin vermemesi durumunda, halin mahkeme tarafından en uygun şekilde karara bağlanacağını da hükme bağlamıştır. Bu durumun acente lehine sonuçlar doğuracağı açıktır.

III.BÖLÜM: ÜCRET HAKKI İLE İLGİLİ DİĞER HÜKÜMLER

1.ÜCRETE HAK KAZANMA ZAMANI

1.1.Genel Olarak

Aksi kararlaştırılmamışsa, acente, aracılık yaptığı işlemin yerine getirildiği ya da müvekkili adına yaptığı sözleşmenin yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. İki durumda da sözleşme yapılmış olmalıdır. Yani, acenteye ücret kazandıran hukuki olgu, acentenin edimini ifa etmiş olması değil, üçüncü kişiyle sözleşme yapılmasıdır (KARAHAN, 2014: s. 369). Acentenin ücrete hak kazanmasını sağlayan işlem, acentenin acentelik sözleşmesi boyunca, aracılık faaliyetleri sonucunda müşteri ile müvekkili arasında geçerli şekilde sözleşme kurulmasıdır. Ön sözleşme yapılması ya da sözleşme vaadi ücreti doğurmaz⁸⁴ (BOZER ve GÖLE, 2013: s. 107; KARAHAN, 2014: s. 366). Geciktirici şarta bağlı olan sözleşmelerde şartın gerçekleşmesi ile sözleşme kurulmuş olacağı için bu andan itibaren ücret hakkı doğar.

ETK'na göre, acentenin ücrete hak kazanma zamanı doktrinde tartışmalı bir konuydu, çünkü ilgili hüküm açık ve anlaşılır değildi. Bazı yazarlar, ücret hakkının 3. kişinin edimini ifa ettiği anda doğacağını savunmuşlardır (ARKAN, 2001: s. 197; BAHTİYAR, 2011: s. 149; DOMANIÇ ve ULUSOY, 2007: s. 405; İMREGÜN, 2001: s. 135; KARAHAN, 1998: s. 278; KAYAR, 2008: s. 338; KAYIHAN, 2011: s. 132). Diğer bir görüşteki yazarlara göre ise, acentenin ücret hakkının kural olarak müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulduğu anda doğacağını, ancak satış, istisna gibi sözleşmelerin bu kuralın istisnasını oluşturduğunu savunmaktadır. Bu halde acente, malı, bedeli ya da onun yerine geçen bir karşılığı aldığı tarihte ücrete hak kazanmış olacaktır⁸⁵. Başka bir görüşe göre ise, aracılık eden acentenin ücrete hak kazanma zamanı sözleşmenin yapıldığı tarih iken; sözleşme yapma yetkisine sahip acentenin ise müvekkilin söz konusu sözleşmeden doğan menfaati fiilen elde ettiği tarihtir (AYAN, 2008: s. 55). Türk Ticaret Kanununda ise ücrete hak kazanma anı açıkça düzenlenmiştir. TTK m.114'e göre acente, aksi sözleşmede kararlaştırılmadıkça, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Zira acentelik sözleşmesi bir sonuç sözleşmesidir. Tarafların bunun aksini kararlaştırmaları mümkündür. Müşterinin

⁸⁴ Arslan KAYA'ya göre (2013), "Ücrete hak kazanma açısından sözleşmenin "hukuken geçerli bir şekilde" kurulması şartı vardır. Bu sebeple de önsözleşme ve sözleşme yapma vaadi "doğrudan" ücrete hak kazandırmayacaktır. Ancak pek tabii, önsözleşme ve sözleşme yapma vaadi TTK 113 kapsamında ücrete hak kazandırabilecek işlemlerdendir." (s. 133)

⁸⁵ ASLAN ve ERGÜN, 2005: s. 98; DOĞANAY, 1990: s. 518; TEOMAN, 2010: s.107; TEKİNALP, *Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İhtilafı Kuralı*, İstanbul, 1972: s.31, Aktaran: AYAN, 2012: s. 95; KARAYALÇIN, *Ticaret Hukuku Dersleri, Ticari İşletme*, Ankara, 1968, Aktaran: CENGİZ, 2011: s. 159

işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse ve müvekkile yüklenemeyen bir sebeple sözleşmenin yerine getirilemediği hallerde acentenin ücret hakkı da düşecektir. Ancak müvekkilden kaynaklanan bir sebeple sözleşme yerine getirilemiyorsa acentenin ücret hakkı devam edecektir. Müvekkilin kusursuz olması da durumu değiştirmeyecektir. Bir başka ifade ile, müvekkilin edimini hiç ya da gereği gibi ifa etmemesinden kaynaklanan nedenlerden ötürü sözleşmenin sonuç doğurmaması halinde, müvekkil kusursuz dahi olsa acente ücret hakkına sahip olacaktır. Bu hükmün uygulanabilmesinin ön şartı vardır. O da öncelikle müvekkilin bir ifa borcu doğmalıdır. Dolayısıyla herhangi bir nedenle müşteri ile kurulan sözleşmenin geçersiz olması durumunda bu hükmün uygulanması zaten mümkün değildir.

Müvekkil ücret ödeme borcundan ancak edimini ifa edememesinin kendisine isnat edilemeyecek bir sebebe dayandığını (doğal afet, malın ihraç ya da ithal edilmesinde yaşanan sorunlar grev, yangın gibi kendisinden beklenemeyen başkaca haller) ispatlayarak kurtulabilecektir. Her somut olayda ifanın gerçekleştirilmesinin müvekkile yüklenemeyen sebeplere dayanıp dayanmadığının araştırılması gerekir. Siparişlerin çoğalmış olması, işletmeye yeni finans kaynaklarının bulunmasında çekilen zorluklar, sürüm ve satışla ilgili yanlış hesaplamaların yapılmış olması gibi sebeplerden dolayı ifada bulunulmamış olması, müvekkilin ücret ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır (M. KAYA, 2014: s. 236).

Son olarak, TTK m. 114'deki koşullar acentenin ücret hakkı ile ilgilidir; yoksa tahsil komisyonu ya da depo, taşıma gibi faaliyetleri için hak kazanılan alacaklar için değildir.

1.2.Kısmi ifa

Sözleşme kısmen ifa edilirse, acentenin ücret hakkı da ifa edilen kısım ile orantılı olarak doğar. Zaten, acentenin kurulan işlem yerine getirildiği ölçüde ücrete hak kazanacağı ifadesinden bu anlaşılmalıdır. Sözleşmenin tamamının değil, kısmen ifa edilmesi de ücret hakkının doğumuna yol açmaktadır. İfa edilmeyen kısma ilişkin ücret hakkı, bu kısımların da ifasına bağlıdır.

1.3.Müvekkilin İfası

TTK m. 114'e göre acente, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Kural olarak sözleşmenin müvekkil veya müşteri tarafından ifa edilmesi ücrete hak kazanma açısından yeterlidir. Buradaki sorun, müşteri (üçüncü kişi) tarafından sözleşmenin ifa edilmesi halinde acente ücrete şartsız bir şekilde hak kazanırken; müvekkilin işlemi ifa etmesi halinde acente, müşterinin işlemi yerine getirip getirmemesi bozucu şartına bağlı olarak ücrete hak kazanacaktır. Hüküm, kurulan işlemin üçüncü kişi tarafından yerine getirilmesi durumunda acentenin mutlaka ücrete hak kazanacağını öngörmektedir. Bu hususta

sözleşme ile farklı, ayrık bir düzenleme yapılamayacaktır. Müvekkilin edimini ifa ettiği anda ücrete hak kazanılacağı kuralı ise sözleşme ile değiştirilebilir.

1.4.Müşterinin İfası

Müşteri edimini ifa etmişse, acente şartsız olarak “her halde” ücrete hak kazanır. Acentenin her halde üçüncü kişi kurulan işlemi yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanacağı esas emredicidir. Üçüncü kişinin ifasının ücrete hak kazanma açısından yeterli olmasının nedeni, müşterinin edimini ifa etmesi ile kurulan işlemde beklenen ekonomik yararın elde edilmesidir. İfa ile anlatılan, fikrimizce tam ve gereği gibi ifadır. Ancak kanun gerekçesine bakıldığında ifa ile anlatılmak istenenin, edime yönelik hareketlerin başlaması olduğu ifade edilir⁸⁶. Örneğin, acente bir inşaat sözleşmesine aracılık etmişse, inşaat faaliyetlerinin başlamış olması ücret hakkının doğması için yeterlidir (BOZKURT, 2012: s. 235).

Üçüncü kişinin sözleşmeyi bizzat ifa etmek zorunda olmadığı durumlarda, başkasının kurulan işlemi yerine getirmesi de geçerli bir ifadır ve ücret hakkının doğumuna yol açar. Edimin üçüncü kişinin şahsına bağlılığı buna istisna teşkil eder.

İfa sürecinde tarafların anlaşarak kısmi veya eksik ifayı kabul etmeleri mümkündür. Bu da acentenin ücret hakkını engellemez (A. KAYA, 2013: s. 149).

Üçüncü kişinin ifa talebinin müvekkil tarafından haksız şekilde reddedilmesi durumunda acentenin ücret hakkı devam edecektir.

Aracı acente bakımından ise özel bir durum söz konusudur: Aracı acente kendisine gelen önerileri müvekkiline iletir. Müvekkil ise sözleşme kurup kurmamakta serbesttir. Şayet müvekkil öneriyi kabul ederse ücret hakkı doğacak, üçüncü kişi müvekkile edimini ifa ettiği takdirde aracı acente ücrete hak kazanacaktır. Ancak iletilen öneriler müvekkil tarafından red edilirse, aracı acente TTK m.109’da ifade edilen müvekkilin menfaatlerini koruma borcu kapsamında bu red kararını uygun süre içinde üçüncü kişiye bildirmelidir. Aksi halde, uygun süre içinde bildirmemesi ihtimalinde, doğacak zararlara katlanması gündeme gelecektir (KAYIHAN, 2011: s. 134).

1.5.Ücret Hakkının Düşmesi

Müvekkilin kendi edimini ifa etmesinden sonra, üçüncü kişinin edimini ifa etmeyeceği kesinleşirse acentenin ücret hakkı düşer. Ödenmiş tutarlar varsa (ücret veya avans) geri verilmelidir.

---

⁸⁶ Gerekçe TTK m. 114. Ancak Arslan KAYA’ya (2013) göre “ifaya yönelik hareketlerin başlaması” genellemesi yanlış bir genelleme olur. Örneğin, eser sözleşmesinde eserin teslimi ile değil, eserin vücuda getirilmeye başlanması ile ifa gerçekleşmiş olur (s. 148).

TTK m. 114/2 hükmü emredici değildir. Örneğin, üçüncü kişinin edimini ifa etmeyeceği kesinleşse dahi ücretin ödeneceği kararlaştırılabilir (A. KAYA, 2013: s. 153).

Müvekkilin kendi edimini ifa etmesinden sonra, üçüncü kişinin edimini ifa etmeyi reddetmesi durumunda, müvekkilin kural olarak dava açması ve üçüncü kişiyi ifaya zorlaması lazımdır. Bu davanın sonucunda müvekkil, müşterinin sözleşmeyi yerine getirmeyeceğinin kesinleştiğini ve bundan ötürü acenteye ücret ödeme yükümlülüğünün olmadığını beyan edebilir. Ancak dava açmanın sonuç vermeyeceğinin anlaşılması durumunda, örneğin üçüncü kişinin borç ödemediği aczinin uzun bir süre devam edeceğinin anlaşılması halinde olduğu gibi, müvekkili dava açması yönünde mecbur kılmanın anlamı yoktur (M. KAYA, 2014: s. 230).

Sonuç olarak, acentenin ücret hakkı aracılık ettiği sözleşmenin müvekkil ile 3. kişi arasında geçerli olarak kurulması ile doğar; ücrete hak kazanacağı an ise aksi kararlaştırılmamışsa sözleşmede kararlaştırılan edimin ifa edildiği andır. Acentenin sözleşmenin kurulması ile doğan ücret hakkı geciktirici şarta bağlanmış durumdadır. Geciktirici şart ise 3. kişinin edimini ifa etmesi durumudur (M. KAYA, 2014: s. 225; KAYIHAN, 2011: s. 132). Üçüncü kişi edimini ifa etmesine rağmen, müvekkil edimini kendisine isnat edilmeyen sebeplerden ötürü ifa edemezse, üçüncü kişi *sözleşmeden dönebilir* ve yapmış olduğu ifayı sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre isteyebilir. Bu durumda, acente, kurulan işlemin yerine getirilmesi geciktirici şartına bağlı olarak ücrete hak kazanmakta ve üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceğinin kesinleşmesi bozucu şartına bağlı olarak ücret hakkından yoksun kalmaktadır⁸⁷. Bu halde acentenin ücret hakkı düşer ve ödenmiş tutarlar (ücret veya avans olarak ödenmiş tutarlar ve işleyen faizleri ile) varsa geri verilir. İade yükümü, acentelik sözleşmesinden kaynaklanır, sebepsiz zenginleşme hükümleri bu halde uygulanmaz. Üçüncü kişinin edimini ifa etmeyeceğinin kesinleşmesi hali başkaca hallerde de ortaya çıkabilir: *Müşterinin bedeli ödemekten kaçınması, cayma hakkını kullanması, taraflar arasında ikale anlaşmasının yapılması* ifa etmeme halinin örneklerindedir. Sözleşme müvekkilden kaynaklanan bir sebeple yerine getirilemezse ya da üçüncü kişinin ifa talebi müvekkil tarafından haksız bir şekilde reddedilirse bozucu şart gerçekleşmemiş sayılır. Bu halde acentenin ücret hakkı devam edecektir. Çünkü acente, müvekkilin kusuruna katlanmak zorunda değildir. Müvekkilin gönderdiği malların ayıplı çıkması müvekkilin kusuruna örnek olarak gösterilebilir (AYAN, 2012: s. 97).

---

⁸⁷ Arslan KAYA'ya göre (2013), acentenin ücret hakkı ilkesel olarak, "müvekkilin ücrete hak kazandıran sözleşme konusu edimini ifa etmesi geciktirici şartına ve üçüncü kişinin edimini ifa etmeyeceğinin kesinleşmesi bozucu şartına" bağlıdır (s. 152).

2.ÜCRETİN MİKTARI

Acentenin ücreti, acente ile müvekkili arasında akdedilen sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilir. Ücret, acentelik sözleşmesinde kararlaştırılmamışsa (ayrıca bir ücret sözleşmesi de yoksa) ücretin miktarı, acentenin bulunduğu bölgedeki ticari teamüle göre, teamül de yoksa halin icabına göre acentenin bulunduğu yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesince belirlenir. Görüldüğü üzere tamamlayıcı bir hüküm olan TTK m.115 taraflar ücretin miktarı konusunu kararlaştırmadıkları takdirde uygulanır. Aynı şekilde bu hüküm, müvekkilin talimatı ile acentenin tahsil ettiği paralar için kazandığı tahsil komisyonunun belirlenmesinde de uygulanır.

Taraflar, ücreti acentelik sözleşmesindeki “mali konular” başlığı⁸⁸ altında düzenleyebilecekleri gibi, ayrıca yapacakları bir ücret sözleşmesinde de belirleyebilirler. Bu sözleşme acentelik sözleşmesini tamamlayan bir sözleşmedir. Acente ve müvekkil ücretin hangi esasa göre hesaplanacağını, ne zaman ödeneceğini, nasıl ödeneceğini bu sözleşmede kararlaştırabilir. Ücret sözleşmesi yazılı olmalıdır. Ücrete ilişkin yapılan anlaşmanın yazılı olması ücretin miktarının ispatı bakımından kolaylık sağlayacaktır. Buradaki şekil ispat şeklidir. Hukuki işlemin ispatını mümkün kılmak ve kolaylaştırmak amacı güdülmüştür⁸⁹. Ücret sözleşmesi acentelik sözleşmesi ile birlikte yapılabileceği gibi (Acentelik sözleşmesinin bir hükmünü de oluşturabilir.) acentelik ilişkisi sona erene kadar da yapılabilir.

Acentenin talep edeceği ücret genelde komisyon olarak tayin edilmektedir (FOSTER, 2011: s. 540). Komisyon, yapılan işe karşılık alınan yüzdendir (YILMAZ, 2001: s. 512). Acentenin ücreti, komisyonculuk sözleşmesinde olduğu gibi aracılık edilen hukuki işlem başına hesap edilerek veya gerçekleştirilmiş işlerin hacmi ve niteliği dikkate alınarak belirlenebilir veya bu işlemlerden belirli bir yüzde acenteye ücret olarak tahsis edilebilir. Başka bir ifade ile, acentenin ücreti, müşteri ile yapılan sözleşmenin ifa değeri baz alınarak hesaplanmaktadır (DOĞANAY, 1990: s. 519). Uygulamada acentenin ücreti genellikle yapılan işin değerine göre belirli bir yüzde olarak tespit edilmektedir (DOĞANAY, 1990: s. 519; KAYIHAN, 2011: s. 135). Bazen belirli bir yüzde esas alınarak hesaplanan ücrete ilaveten, acenteye ücret olarak bir aylık da verilebileceği kararlaştırılabilir. Ancak İMREGÜN’e göre yalnızca aylık ücret öngörülmüş ise acentelikten söz edilemeyecektir. Bu görüşe göre sadece bir aylığın tespit edilmesi acentenin en önemli unsuru olan müvekkilden

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. RUHİ, 2013: s. 25 vd.

⁸⁹ İspat şartı olarak şekil, kanundan doğabileceği gibi taraf iradelerinden de doğabilir. Taraflar işlemin yazılı olarak yapılmasını kararlaştırabilirler. İspat şartı olarak şekil HMK m. 200’de düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. DELİDUMAN, 2000: s. 430

bağımsız olma unsuruna gölge düşürecektir (DOĞANAY, 1990: s. 519; İMREGÜN, 2001: s. 134; ÜLGEN vd. , 2015: s. 804).

Taraflar arasındaki edimlerin karşılığının para ile ödenmesi esastır. Özellikle iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde (trampa hariç) karşılıklı edimlerden birinin konusu daima paradır. Tarafların paradan başka bir edimi acentenin ücreti olarak kararlaştırıp kararlaştırmayacakları hususu incelenmelidir. TTK m.115'in kenar başlığında "Ücretin miktarı"ndan söz edildiği için, ilk bakışta acenteye ücretin "para" olarak ödenmesinin zorunlu olduğu izlenimi verse de TEOMAN'a göre tarafların acentenin emeğinin karşılığı olarak ticari işleme ait belirli malları almak sureti ile tahsil etmiş sayılacağını kararlaştırmaları da mümkündür (TEOMAN, 2010: s. 108). Ücretin özellikleri düşünüldüğünde ücret, ilk olarak parasal bir kıymete sahip olmalıdır. İkinci olarak dava edilebilir parasal bir talep hakkına dönüşebilir olmalıdır (YALÇINDURAN, 2007: s.113).

Ücret belirlenirken, brüt bedel esas alınır. Örneğin, taşıma, ambalaj, gümrük, vergi gibi masraflar acentenin ücret hakkında düşüşe yol açmamalıdır (ÜLGEN vd. , 2015: s.805). Bununla birlikte, sözleşmenin kurulmasından sonra müvekkilin üçüncü kişiye yaptığı rızai indirimler de acentenin ücret hakkını etkilemeyecektir (TOKSAL, 1991: s. 1178).

TTK, acentenin ücret hakkını kendisinden önce belirtilen bölgede çalışan acentenin ücret hakkı ile sınırlandırmıştır. Örneğin bir müşteri önceki acente tarafından bulunmuşsa, önceki acentenin hakkı bulunduğu ölçüde, yeni acentenin ücret hakkı bulunmayacaktır (BİLGİLİ ve DEMİRKAPI, 2013: s. 136; KARAHAN, 2014: s. 366).

Sonuç olarak, taraflar arasında ücret konusunda ihtilaf çıkarsa, acentelik sözleşmesinde ücrete dair bir hüküm bulunmamakta ise, hakim somut olayı araştırarak, bu konuda ticari örf ve adet varsa ona göre karar verir (TTK m. 1/2). Ticari örf ve adet tamamlayıcı kaynaklardandır. Ticari örf ve adet hukuk kuralı olarak kabul edilince hakim tarafından re'sen araştırılır ve uygulanır. Ücret konusunda bir ticari örf ve adet kuralı da yoksa, bu hususta ticari teamül⁹⁰ varsa teamülün gösterdiği ücretin ödenmesi gerektiği hususunda karar verecektir. Ticaret kanununda, bunun gibi bazı hükümlerde, teamüle tamamlayıcı hüküm değeri verildiği görülür. Yani o yerde ücrete ilişkin olarak ticari teamül varsa hakim bu konuda takdir yetkisine sahip değildir, teamülü uygulamakla yükümlüdür. Başka bir deyişle, ticari teamülün bulunması hâkimin ücret tespitine karar verme yetkisini bertaraf eder. Ticari teamül belirlenirken, acentenin bulunduğu yerde, aynı ticaret dalında

⁹⁰ Teamül eylemsel bir alışkanlıktır ve irade beyanlarının yorumlanmasında işlev görür. Kanunda açık hüküm olmak veya örf ve adet kuralı olarak kabul edilmek şartıyla teamül de hükme esas olabilir. ÜLGEN vd. , 2015: s. 106

bulunan diğer acentelere ödenen ücretler (piyasa fiyatı) esas alınır. Bu acentelere hangi tür işlemler için ne kadar ücret ödendiği gözetilerek bir karara varılacaktır. Piyasa fiyatı, acentenin gördüğü hizmetlerin değerinin objektif olarak belirlenmesinde esas alınacaktır. Ücrete ilişkin teamülün taraflarca bilinip bilinmemesi ya da onların arzularına uyup uymadığına bakılmaksızın teamül devreye girecektir (YALÇINDURAN, 2007: s.142). Ancak bu hususta ticari teamül de yoksa, hakim TMK m.4'deki takdir yetkisine dayanarak kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl hüküm getirecek idiyse o şekilde bir kural getirmeli ve ihtilafı çözüme kavuşturmalıdır (TMK m.1). Acentenin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi ödenecek ücreti belirlerken yapılan işlemin büyüklüğünü, acentenin işlemin kurulmasındaki etkisini, acentenin harcadığı zamanı gözeterek hakkaniyet ilkesi gereğince karar vermelidir.

Fikrimizce, hakim ücreti takdir ederken acentenin olağan giderlerini (acente işletmesinin kapasitesi) ve acenteye ödenecek uygun bir kar payını da hesaplamada dikkate almalıdır. Hesaplamada dikkate alınacak kalemler şunlardır:

- Personel giderleri: Çalıştırılan işçilerin ücretleri, alt acente varsa ona ödenen ücret
- Genel giderler: Büro kirası, kırtasiye, telefon, internet, elektrik masrafları vs.
- Acente için uygun bir kar payı

Son olarak şunu belirtmeliyiz ki, kanun bir çok konunun mahkeme huzurunda çözümlenmesini tertipler. Ancak bu durum tarafların, aynı esası uygulamalarını engellemez. Taraflar uyuşmazlığın çözümünü hakemlere de bırakabilirler (TOKSAL, 1991: s. 1183).

3.ÜCRETİN ÖDEME ZAMANI

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçların hangi sıraya göre ifa edileceği çözülmesi gerek önemli meselelerdendir. Taraflardan hangisinin borcunu önce ifa edeceği taraflar arasında kararlaştırılmış olabilir. Bunun dışında, kanun, taraflardan birinin borcunu daha önce ifa etmesi hususunda bilgi verebilir. Acentelik sözleşmesinde önce acentenin kendi çabasıyla müvekkili adına sözleşme yapması ya da işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında aracılık etmesi kanunda öngörülmüştür (TTK m. 113/1). Bundan sonra müvekkilin ücret ödeme borcu doğacaktır.

Acentenin hak kazandığı bu ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde ve her halde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir (TTK m.116). Acentelik sözleşmesi sona erdiği tarihte, acentenin hak ettiği tüm ücretler muaccel olur. Hiç kuşkusuz, taraflar acentenin ücretinin ne zaman muaccel olacağını, örneğin her işlemin tamamlanmasından sonra mı yoksa dönemsel aralıklarla mı ödeneceğini serbestçe

belirleyebilirler. Ancak bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok üç ay olarak öngörülebilir. Acente ücretini talep etmek için sözleşmede kararlaştırılan bir süre varsa, o süreyi beklemek zorundadır. Böyle bir süre öngörülmemişse, acente ücrete hak kazandığı anda, ücretini talep edebilecektir (AYAN, 2012: s. 99).

TTK m. 116/ 3, acentenin ücretinin ödeneceği zamanla ilgili yapılacak anlaşmaların, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersiz olacağını öngörmüştür. TTK m. 116 nisbi emredici bir hükümdür. Bu durumda kanunda öngörülen ücret ödeme zamanı sadece acente lehine değiştirilebilir. Bu kapsamda, taraflar acentenin ücretinin üç aydan daha kısa vadelerle ödenmesini kararlaştırabilecekleri halde, daha uzun vadeler belirlemeleri mümkün değildir. Başka bir anlatımla söz konusu hüküm tarafların irade serbestisine sınırlama getirmiştir ve tarafların yapacakları sözleşmeyle, ücretin, acentenin ücreti istemeye hak kazandığı andan itibaren üç ay geçmeden ödenmesi gerektiğini, tarafların ancak söz konusu süreyi kısaltabileceklerini kabul etmektedir.

Müvekkilin ödeme zamanına uymayıp temerrüde düşmesi durumunda ayrıca temerrüt faizi ödemesi lazımdır. Acentenin tacir sıfatına sahip olmadığı durumlarda bile müvekkil tacir olduğundan ve bir ticari iş söz konusu olduğundan, müvekkil ticari faiz ödeyecektir⁹¹. TBK m. 117/1'e göre müvekkilin temerrüde düşmesi için acente ihtar çekmelidir. TBK m.117/2'e göre ise, ücretin ödeneceği gün birlikte belirlenmişse bu günün geçmesi ile müvekkil temerrüde düşmüş olur.

ETK ise şu şekilde kaleme alınmıştır: “*Acenteye ait alacakların, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, her üç ayda bir defa ve her halde takvim yılının sonunda veya acentelik mukavelesi sona erdiği zaman, tespit edilerek ödenmesi lazımdır.*” Öncelikle, taraflar ücretin ödenme zamanını sözleşmeyle serbestçe belirleyebilirler. Ancak bu hüküm “ acentenin ücreti istemeye hak kazandığı andan itibaren üç ay geçmeden ödenmesi gerekir” diyerek tarafların irade serbestisine sınırlama getirmiştir. Başka bir ifade ile bu üç aylık süre kısaltılabilirse de, süreyi en fazla takvim yılının sonuna kadar uzatabileceklerdir. Örneğin, acentenin ücret hakkı 3.6.2014 tarihinde doğmuşsa, taraflar acentelik sözleşmesinde bu süreyi en geç takvim yılının sonu olan 31.12.2014'e kadar uzatabileceklerdir. Başka bir örnek vermek gerekirse, acentenin ücret talep etme hakkı 3.6.2014 tarihinde doğmuş olursa, bu ücret en geç 3.9.2014 tarihinde ödenmelidir. 3.10.2014'de doğan ücret hakkı ise en geç takvim yılının sonunda, yani 31.12.2014 tarihinde acenteye ödenmesi gerekir. Ve nihayet, acentelik sözleşmesi, 3.10.2014

⁹¹ **Bkz.** 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun m2/2

tarihinde sona ermiş olursa, acentenin tüm alacakları da bu tarihte muaccel olacak ve istenebilecektir.

ETK'nun 131. maddesi "ücretin ödenme zamanı" başlığını taşımasına karşın, metninde "*acenteye ait alacakların*" ibaresine yer vererek ücrete göre daha geniş kapsamlı bir düzenleme getirmişti. Acentenin yaptığı olağanüstü masrafları da ücretin ödenme zamanını düzeleyen hükme bağlı kılmak, üç aylık dönem sonunda alabileceğini söylemek acentenin çıkarlarına uygun düşmeyecektir. Çünkü olağanüstü nitelikteki harcamalardan kaynaklanan alacağın müvekkil tarafından acenteye derhal ödenmesi acentenin çıkarlarına daha uygundur. TTK metin ile başlıkta "ücret" terimini kullanarak bu karışıklığa son vermiştir. Ancak bu sefer de madde başlığı hatalıdır. Başlık "Ücretin Ödenmesi Zamanı" olmalıdır (A. KAYA, 2013: 161).

TTK 116. maddenin ikinci fıkrası acentenin ücretine ilişkin konularda müvekkilinden bilgi ve belge isteme hakkını düzenlemiştir. Acente ücretin muacceliyeti ve hesaplanması ile ilgili bilgi istediğinde, müvekkil buna ilişkin bilgi ve belgeleri acenteye vermek zorundadır. Acente ayrıca ücrete ilişkin defter kayıtlarını da müvekkilden isteyebilir. Müvekkil bu durumda acenteye defter kayıtlarını vermek zorundadır. Müvekkil, defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acentenin, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını inceleme veya bir uzmana inceletme hakkı doğar. Müvekkil buna izin vermezse sorunu mahkeme duruma en uygun şekilde karara bağlar. Bu hükümlerin aksi acentenin aleyhine olarak kararlaştırılmaz (TTK m.116/3).

Sonuç olarak, TTK 116, acentenin ücrete ilişkin haklarına daha kolay ve sağlıklı şekilde kavuşmasını amaçlamıştır. Kanun koyucu TTK m. 116 hükmü ile acentenin haklarını koruyan bir düzenleme öngörmüştür. Zira, çoğunlukla, müvekkilin ekonomik açıdan daha güçlü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, müvekkilin acenteyi oyalamak yahut ekonomik açıdan daha zayıf olan konumundan istifade etme suretiyle istismar etmesinin önüne geçilmek istenmiştir.

4.ÜCRETİN İFA YERİ

Edimin mahiyeti icabı ifası yalnız belirli bir yerde mümkünse, borç ancak o yerde ifa edilecektir. Şayet edimin mahiyeti icabı belirli bir yerde ifa zorunluluğu yoksa, bu takdirde ifa yeri aşağıdaki esaslara göre belirlenir:

- a) İfa yeri her şeyden önce tarafların anlaşmasına (acentelik sözleşmesinde kararlaştırılmışsa ona göre) göre tayin edilir.

- b) Bazı borçlar için ifa yerini kanunun bir hükmü belirtmiş olabilir.
- c) Tarafların anlaşması veya bir kanun hükmü ile tayin edilmemişse ifa yeri TBK m. 89'daki yedek hukuk kurallarına göre belirlenir.

Ücretin ödeme yeri ile ilgili TTK'da açık hüküm bulunmamaktadır. O halde TBK m. 89'a göre para borçlarının ifa yeri kural olarak alacaklının ifa zamanındaki ikametgâhı kuralından yola çıkarak bir sonuç elde edilebilecektir. Alacaklının ikametgahına yahut ifa yeri olarak tayin edilen yere borçlu tarafından götürülecek veya masrafı ve hasarı borçluya ait olarak nakledilecek şeylere ilişkin borçlara götürülecek borçlar denilmektedir (OĞUZMAN/ÖZ, 2010: s. 258). Para borçları götürülecek borçlardan olup ifa yeri aksi kararlaştırılmadıkça alacaklının ifa zamanındaki ikametgahıdır⁹². Acentenin hak kazandığı ücret, para borcu niteliği taşıdığından taraflar aksini kararlaştırmadıkça müvekkil ücreti alacaklının yani acentenin ikametgâhında ödemelidir.

5. ÜCRETİN HESAPLANMASI İÇİN MÜVEKKİLE GETİRİLEN YÜKÜMLÜLÜKLER

5.1. Genel Olarak

TTK'da acentenin, ücretin hesaplanmasına dair tüm hususlar hakkında bilgi istemeye hakkı olduğu, müvekkilin talep karşısında bundan kaçınamayacağı düzenlenmiştir. TTK m.116/2'ye göre ücretin muacceliyeti, hesaplanması bakımından önemli olan konularda acente bilgi istediği takdirde müvekkil bu bilgileri vermekle yükümlüdür. Müvekkil açısından bu bir zorunluluktur. Ayrıca acente, defter kayıtlarının suretlerinin de kendisine gönderilmesini müvekkilden isteyebilir. Müvekkil defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir. Müvekkil buna izin vermek zorundadır. Müvekkil buna izin vermezse sorun mahkeme tarafından çözüme kavuşturulur⁹³. Acente lehine getirilen bu hüküm çerçevesinde, acente ücretin hesaplanmasında esas defter kayıtlarını isteyebilecektir. Ticari defterlerin ticari sırları içermesi sebebiyle, tacirden ancak kanunda öngörülmesi halinde istenebilir. TTK m. 85'te mirasa, mal ortaklığına ve şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklarda, mahkemenin, ticari

⁹² "...ödenmesi gereken para borçlarının, alacaklının ikametgahında ödenmesi asıldır. Meğer ki ödeme yeri konusunda ayrıca bir şart konulmuş olsun..." Yargıtay 4.HD., E. 1972/6546, K. 1973/874 sayılı karar; **KAYIHAN**, 2011: s.139

⁹³ Arslan **KAYA**'ya göre (2013), "Mahkemeye müracaat hakkının etkin bir şekilde düzenlendiğini söyleme imkanı yoktur. Örneğin, acentenin makul süre içindeki başvurusunu takiben yargılamanın basit yargılama usulüne göre yapılacağı, mahkemenin bilgi alma ve incelemeyi sağlayacak etkin içerikli bir karar vermesi gereği gibi hususlara yer verilebilirdi." (s. 163)

defterlerin teslimini ve bütün içeriklerinin incelenmesini isteyebileceği hükme bağlanmıştır. TTK m. 116/2 hükmü de acentenin kendisine ücret verilmesi gereken işlemlerde ücret miktarını tespit edebilmesini temin etmek amacıyla öngörölmüş istisnai bir düzenlemedir. Müvekkil, acentenin bu taleplerini karşılamadığı takdirde veya defterlerin doğruluğuna dair kuşku duyulmasını haklı gösteren nedenler bulunduğu takdirde acente gerek bizzat gerekse bir uzman aracılığıyla ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını incelemeyi talep edebilecektir. TTK m. 116 ayrıca, müvekkilin buna rağmen izin vermemesi durumunda, halin mahkeme tarafından en uygun şekilde karara bağlanacağını da hükme bağlamıştır⁹⁴. Mahkeme ticari defterlerin ibrazını isterse, taraflar ellerinde bulunan belgeleri, defterleri mahkemeye ibraz etmek zorundadırlar. Müvekkil defterleri ve belgeleri ibrazdan kaçınırsa, karşı tarafın belgelerine dayanacak, kayıtlarını kabul edecek acente iddiasını ispat etmiş sayılır (HMK m. 222/5)⁹⁵.

TTK m.116/2 hükmünün dayanağı 86/653 Sayılı AB Yönergesi m. 12'dir⁹⁶. 86/653/EEC sayılı AB Yönergesi'nin m. 12/2'de şöyle bir hüküm vardır: “*Acente, kendisine ödenecek ücret miktarını kontrol etmek amacıyla ihtiyaç duyacağı müvekkile ait tüm bilgilerin, özellikle de defterlerin özetlerinin kendisine sağlanmasını talep etme hakkına sahip olacaktır.*”

5.2. Ticari Defterler

TTK m. 18/1'e göre, tacirler ticari defter tutmakla yükümlüdür. Böylelikle işletmelerinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacaklarını kayıt altına alınırlar.

TTK m. 64'te, ticari defterler bakımından işletmenin muhasebesi ile ilgili olan ve olmayan ayrımı yapılmıştır: İşletmenin muhasebesi ile ilgili defterler, yevmiye defteri, defteri

---

⁹⁴ Mahkeme, ticari davalarda tarafların ticari defterlerin ibrazına kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi üzerine karar verebilir (HMK m. 222/1). Ticari defterlerin delil olarak kabul edilebilmesi için eksiksiz ve usulüne uygun tutulmaları, onaylatılmış olmaları ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması şarttır (HMK m. 222/2).

⁹⁵ Uyuşmazlıkta taraflardan birisi karşı tarafın ticari defterlerinin içeriğini kabul edeceğini yani davadaki iddiasını onlarla ispat etmek istediğini beyan ederse, mahkeme karşı tarafa defterlerini ibraz etmesi için bir süre verir. Burada kendisine süre verilen karşı taraf (tacir) iki şekilde davranacaktır. Ya defterlerini ibraz edecek ya da etmeyecektir. Karşı taraf (tacir) defterlerini ibrazdan kaçınırsa, mahkeme defterlerin ibrazını istemiş olan taraf lehine karara verir.

⁹⁶ 86/653 sayılı AB Yönergesi

Article 12/2: A commercial agent shall be entitled to demand that he be provided with all the information, and in particular an extract from the books, which is available to his principal and which he needs in order to check the amount of the commission due to him.

Article 12/3: Agreements to derogate from paragraphs 1 and 2 to the detriment of the commercial agent shall not be permitted. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>, erişim tarihi: 16.03.15

kebir, envanter defteridir. İşletmenin muhasebesi ile ilgili olmayan ticari defterler ise, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri, genel kurul toplantı ve müzakere defteridir.

Defterler fiziki ve elektronik ortamda tutulabilir (TTK m. 64/3).

Ticari defterlerin ispat gücü, tacirler arasında çıkan uyuşmazlıklarda bu defterlerin sahibi lehine veya aleyhine delil olarak hükme temel alınmasıdır. Ticari defterlerin özel delil olarak işlev görmesine yönelik HMK m. 222 hükmüne bakılmalıdır: Ticari defterlerin, ticari davalarda delil olarak kabul edilebilmesi için, kanuna göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış ve defter kayıtlarının birbirini doğrulamış olması şarttır⁹⁷. Mahkeme hukuki uyuşmazlıklarda, ticari defterlerin *teslim* ya da *ibrazına* karar verebilir. Teslimde, ticari defterlerin bütün içeriklerinin incelenmesi söz konusudur. İbraza ise, ticari defterlerin bütün içeriklerinin değil, sadece uyuşmazlıkla ilgili kısımlarının incelenmesine karar verilir.

5.3. İsteğe Bağlı Defterler

Tacir, kendi isteğine bağlı olarak, kasa defteri, alacak ve borç defteri gibi defterler de tutabilir. Bu defterler, ticari defterlere ilişkin düzenlemelere tabi olmadığı gibi, ticari defterler gibi ispat işlevine de sahip değildir (ÜLGEN vd., 2015: s. 602).

5.4. Finansal Tablolar

Finansal tablolar, muhasebenin işlediği ve biriktirdiği bilgilerin bir özetinin belli dönemlerde ilgililere aktararak, bunların işletme hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmalarını sağlayan tablolar şeklinde tanımlanabilir. Finansal tablolar birer bilgi verme aracıdır. Bu özelliği ile finansal tablolar; kullanıcılarına işletme sonuçlarının anlaşılmasını kolaylaştıracak, zaman içinde karşılaştırmalar yapabilmelerine ve işletme hakkında bir yargıya varabilmelerine imkan sağlayacak çok yararlı bir muhasebe araçlarıdır. Tacir, ticari faaliyetinin başında ve her faaliyet döneminin sonunda, varlık ve borçlarının tutarlarının ilişkisini gösteren finansal tabloyu (sırasıyla açılış bilançosunu ve yıllık bilançoynu) çıkarmak zorundadır (TTK m. 68/1). Açılış bilançosuna yılsonu finansal tablolarının, yılsonu bilançosuna ilişkin hükümleri uygulanır (KARAHAN, 2014: s. 300). Finansal tablolar da ticari defterler içinde ele alınamaz. Bu sebeple ticari defterlerle ispat sürecinde finansal tablolarla ispat gündeme gelmez.

---

⁹⁷ YTD 12.10.1962 tarih, 5140 E. /3523 K. sayılı kararında sadece uyuşmazlık konusu olayla ilgili kayıtların değil, defterlerde yer alan tüm kayıtların birbirini doğrulaması gerektiğini belirtmiştir (ÜLGEN vd. 2015: s. 630).

5.5. Acentenin Bilgi ve Belge İsteme Hakkı

TTK 116/2'de acenteye üç hak tanınmıştır: Bilgilendirilmeyi isteme hakkı, defter kayıtlarının suretlerinin kendisine gönderilmesini isteme hakkı ve defter inceleme/incelettirme hakkı. Acenteye tanınan üç haktan ikincisi ve üçüncüsünden aynı anda yararlanılamaz. Bunlar birbirini takip eden haklardır. Dolayısıyla defter suretlerinin kendisine gönderilmesi hakkını kullanmadan defter kayıtlarını inceleme ve inceletme hakkını kullanamayacaktır (M. KAYA, 2014: s. 258).

Ücret ile ilgili bir hak olan defter suretlerini inceleme hakkı, ücret alacağıın olmadığı durumlarda sona erecektir. Acentenin kusurlu bir şekilde yükümlülüklerini yerine getirmemiş olması defter inceleme hakkını ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla acentelik sözleşmesinin haklı nedenle fesih edilmiş olması ihtimalinde dahi bu hak ortadan kalkmayacaktır (M. KAYA, 2014: s. 260).

Defterlerin bizzat acente tarafından incelenebileceği gibi, acentenin bunları bir uzmana incelettirebilmesinin de mümkün olduğu maddenin lafzından anlaşılmaktadır. Uzmandan kastedilenin, defter tutma ve inceleme konusunda uzmanlığı bulunan yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir olduğu düşünülmelidir⁹⁸.

Hükümde, ticari defterler ve belgeler konusunda bir kısıtlama söz konusu olmadığından ücret hakkına ait bilginin sadece ticari defterlerde olabileceği düşünülmemelidir. Ücret hakkı ile bağlantılı olmak kaydıyla üçüncü kişilerle yapılan yazışmalar, sözleşmeler, faturalar bu kapsamda incelenebilecektir (M. KAYA, 2014: s. 262). Aynı doğrultuda isteğe bağlı tutulan defterler ve mali tablolar da incelenebilir. Sonuç olarak ücretin tespitinde yararlı olabilecek tüm belge ve dokümanlar acente tarafından incelenebilecek veya incelettirebilecektir.

6. ACENTENİN ÜCRET HAKKI DOLAYISI İLE HAPİS HAKKI

TMK'da düzenlenen şekliyle hapis hakkı (ius retentionis- retentionsrecht), bir hak olarak sahibine (alacaklıya), borçlunun rızasıyla zilyedi olduğu taşınırı veya kıymetli evrakı üzerinde, bu eşya ile irtibatlı olan muaccel alacağını elde edinceye kadar eşyayı malik olan borçluya iadesini reddetme ve gerektiğinde borçluya ihbar ile eşyayı paraya çevirme yetkisi veren haktır. TMK 950. maddedeki düzenleme “Alacaklı borçluya ait olup onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması halinde borç ödeninceye kadar hapsedilir.” şeklindedir. OĞUZMAN ise hapis hakkını şöyle tanımlamaktadır: “*Kanuni şartların*

⁹⁸ Bkz. 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik Ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu m. 2

gerçekleşmesi halinde, alacaklıya zilyetliğinde bulunan ve geri verilmesi gerekli olan borçluya ait taşınır mallar veya kıymetli evrakı geri vermeyerek alacağının teminatı olarak alıkoyma ve paraya çevirme yetkisi veren aynı bir haktır.” (OĞUZMAN vd. , 2009: s. 830)

6.1. Hapis Hakkının Hukuki Niteliği

Hukuki niteliği itibariyle Türk Hukuk Sisteminde hapis hakkı bir tür *ayni hak* olarak kabul edilmektedir (AKİPEK ve AKINTÜRK, 2009: s.858). Medeni Kanunda taşınır rehni başlığı altında Sınırlı Ayni Hakların düzenlendiği bölümde düzenlenmiştir (TMK.m.939–953). Ayni haklar herkese karşı ileri sürülebilen mutlak haklardır. Ayni hak doktrinde, bir kimseye bir eşya üzerinde doğrudan doğruya hakimiyet sağlayan ve bu sebeple herkese karşı ileri sürülebilen hak olarak tanımlanmıştır (OĞUZMAN ve BARLAS, 2008: s. 126; OĞUZMAN vd. , 2009: s.3). Sınırlı ayni haklar ise ayni hakkın içeriğini oluşturan oluşturan yetkiler yani kullanma (usus), faydalanma (fructus) ve tasarrufta bulunma (abusus) yetkileri bakımından sınırlandırılmıştır.

Hapis hakkı aynı zamanda mülkiyet hakkına dayanan taleplere karşı, alacaklıya kanunen tanınmış olan ve ifadan kaçınma hakkını güvence altına alma amacı güden, ayni etkiye sahip bir def’idir. Bu sebeple de icrası için alacaklının bir irade beyanında bulunması mecburidir (Aktaran: ÇETİNER, 2010: s. 49). Ayni etkiye sahip def’i olması sebebiyle hapis hakkı diğer def’ilerden de ayrılmaktadır. Bir kere hapis hakkı, sahibine, mülkiyet veya sınırlı bir ayni hakkına dayanarak eşyanın iadesini talep eden herkese karşı ileri sürülebilecek bir alıkoyma hakkı tanımaktadır.

Hapis hakkı bir bakıma rehin hakkına benzemektedir. Her ikisi de alacağa bağlı fer’i haklardır. İkinci olarak, alacak ödenmediği takdirde, konularını oluşturan eşyayı paraya çevirme yetkisi verirler. Bu sebeple hapis hakkına “rehin benzeri ayni hak” diyenler de mevcuttur (HATEMİ/ SEROZAN/ ARPACI, 1991: s. 37). Ancak hapis hakkı teslim şartlı rehinden farklı olarak, tarafların karşılıklı iradeleri ile tesis ettikleri bir rehin türü değildir. Hapis hakkı kanuni şartların gerçekleşmesi ile kendiliğinden doğar. *Kanuni rehin hakkı* kavramı ile *akdi rehin* niteliğinde olmayan ve doğrudan kanundan doğan rehin hakları ifade olunmaktadır. Rehinden ayrıldığı bir başka nokta ise eşyanın alacaklıya teminat amacıyla verilmemiş olmasıdır.

Medeni Kanunda yer alan hapis hakkı ile ilgili genel düzenlemenin yanında diğer kanunlarda özel bazı durumlara ilişkin olarak düzenlenen hapis hakkı türleri mevcuttur: a) Borçlar Kanunun’da : m.68 (hayvan üzerindeki hapis hakkı), m.336–337 (adi kirada kiralayanın hapis hakkı), m.509 (vekilin hapis hakkı), m.541 (komisyoncunun hapis hakkı),

m.574 (ardıye sahibinin hapis hakkı), m.580 (otelci,hancı ve umumi ahır ve garaj sahibinin hapis hakkı)

b) Ticaret Kanunun'da : m.119 (acentenin hapis hakkı) m.913 (taşıyıcının hapis hakkı) m.1201 (Deniz Ticaretinde taşıyıcının hapis hakkı), m.923-925 (taşıma komisyoncusunun hapis hakkı)

Tüm bu özel düzenlemelerin yanında hapis hakkının TMK'daki düzenleme şekli diğer düzenlemelere nazaran genel niteliktedir. Şöyle ki; hapis hakkının Medeni Kanundaki genel düzenlemeleri, özel olarak düzenlenen hapis hakkında ayrı bir hüküm bulunmadığı takdirde uygulama alanı bulacaktır.

6.2.Hapis Hakkının Konusu

TMK m. 950'ye göre hapis hakkının konusunu, maddi varlığı olan ve paraya çevrilmeye elverişli olan menkul eşya ve kıymetli evrak oluşturur. Öncelikle hapis hakkının konusuna menkul eşya girmektedir. Yani bir başka ifade ile TMK m. 704 anlamında gayrimenkuller hapis hakkının konusunu oluşturmaz. Bunun sebebi de hapis hakkının basit el koyma işlemi ile gerçekleştirilebileceği şeylerle sınırlanması düşüncesidir (ÇETİNER, 2010: s. 62). İkinci olarak kıymetli evrak hapis hakkının konusunu teşkil eder. Böylelikle haklar hapis hakkına konu olamasa da senede bağlanmış hak hapsedilebilecektir. Bundan sonra bakılacak husus ise hangi kıymetli evrakların hapis hakkına konu olacağıdır. Bu noktada alacaklının elindeki kıymetli evrakın paraya çevrilmesini isteme imkanına sahip olup olmadığına bakılacaktır. Örneğin şu kıymetli evraklar hapis hakkına konu olacak ve paraya çevrilebilecektir: Kambiyo senetleri (Çek, poliçe, bono), nama yazılı hisse senetleri, emtiayı temsil eden senetler (konişmento, taşıma senedi, varant) ve tahviller.

Üzerinde hapis hakkı kullanılacak eşya, maddi bir varlığa da sahip olmalıdır. Bu sebeple ileride vücut bulacak olan eşya üzerinde hapis hakkı kurulamaz (Aktaran: AKİPEK ve AKINTÜRK, 2009: s. 858).

6.3.Hapis Hakkının Şartları

a.Muacceliyet

Hapis hakkının doğması için alacak muaccel olmalıdır. Bu şart kanunda da açıkça belirtilmiştir (MK m.950). Alacak talep edilebilir durumda olmalıdır. Yoksa borçlunun ayrıca temerrüt halinde olması gerekli değildir. TBK m.90'a göre vade belirlenmemişse veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmıyorsa borcun hemen ifası talep edilebilir. Bunun için borçlunun temerrüde düşürülmesi gerekmez. Bununla birlikte taraflar alacağın bir ihbarla muaccel

olacağını kararlaştırabilir. Bunların dışında işin mahiyetinden de muacceliyet anı tespit edilebilir. Borçlunun aczi halinde hapis hakkını kullanmak için muacceliyet şartının gerçekleşmesi beklenmez (TMK m.952). Alacaklı borçlunun borç ödemekten acze düşmesi halinde, alacağı muaccel olmasa bile hapis hakkını kullanabilir. “Ödemeden aciz” kavramı ile ifade edilmek istenen, borçlunun uzun bir süre için alacaklılarını tatmine yetecek ödeme imkanına sahip olmamasıdır. Alacaklı bu durumu borçlu hakkındaki iflas kararı, acze dair icra vesikası ile ispat edebilir (ÇETİNER, 2010: s. 81).

b.Zilyetlik

Alacaklının, borçlunun rızası ile taşınırına veya kıymetli evrakına zilyet olması gerekir. Zilyetlik şartı alacaklının şey üzerinde fiili hâkimiyeti haiz olması ve zilyetlik iradesine sahip olması anlamına gelir. Hapis hakkı sahibi alacaklı şeyin zilyetliğini alacağın doğumundan önce veya sonra kazanmış olabilir. Burada önemli olan alacaklının taşınır veya kıymetli evraka borçlunun rızası ile sahip olmasıdır. Rıza dışında ele geçirilen zilyetlik durumunda hapis hakkı söz konusu olmaz.

Alacaklı çoğu zaman vasıtasız (dolaysız) fer’i zilyet olmalıdır. Bununla birlikte, istisnai durumlarda dolaylı zilyetlik de hapis hakkının ileri sürülmesi için yeterlidir. Örneğin, eşyanın alacaklı tarafından üçüncü kişiye bırakıldığı durumlarda ve de bu kişinin borçluya eşyayı iade yetkisinin bulunmadığı durumlarda hapis hakkı varlığını korumaktadır. Bununla birlikte alacaklı alacağını temlik hükümlerine naklettiğinde artık hapis hakkı da fer’i hak olması niteliği gereği devralana geçer.

c.İrtibat

Alacakla, alacaklının zilyetliğinde bulunan, borçluya ait eşya arasında irtibat bulunmalıdır. Alacak hapis hakkına konu eşya sebebiyle doğmuş olmalıdır. İrtibat, eşya ile alacak arasındaki sıkı ilişkidir. Kanunun aradığı bu irtibat, alacak ile eşya arasında kendiliğinden var olan, yani tarafların böyle bir irtibatın bulunduğu yöneltik ayrıca anlaşmış olmalarını gerektirmeyen bir durumdur. Zira eşya ile irtibatlı alacak, ya alacaklının eşya ile ilgili yapmış olduğu masraflardan (eşyanın bakımı, korunması gibi) ya da eşya sebebiyle gördüğü zarardan veyahut eşyanın zilyetliğinin kazanımı ile alacağın doğuşu aynı hukuki işleme dayanmaktadır ki bu hukuki işlem veya işlemler bütününden kaynaklanmaktadır. Zilyetlik ve alacak ticari ilişkiden doğmuşsa tacirler arasında irtibat hukuki olarak var sayılır (TMK m.950/2). Kanun koyucu bu işlemlerde bağlantı şartını genişletmiştir (AKİPEK ve AKINTÜRK, 2009, s. 862). Nitekim, burada alacağın eşyaya yapılan masraflardan veya zarardan kaynaklanması gerekmez, alacağın tacirler arasındaki ticari ilişkilerden doğması,

alacaklının diğere tacire ait eşya üzerinde hapis hakkını kullanması için yeterlidir. Tarafların her ikisinin de tacir olması gerekir.

d.Hapsedilen Eşyanın Paraya Çevrilebilen Türde Eşya Olması Gerekliliği Şartı

Hapis olunan şeylerin nitelik itibariyle paraya çevrilebilir türde olmalıdır. Yani devri mümkün olan ve cüzi de olsa maddi değeri olan bir eşyanın hapsedilmiş olması gerekir. Kanun paraya çevrilmeye müsait olmayan şeyler üzerinde hapis hakkının kurulamayacağını açıkça belirtmiştir (m.951). Bu kuralın istisnası Avukatlık Kanununda görülür. Zira vekil vekâlet ücreti ödenmedikçe kendisine tevdi edilen para ve evrakı ücreti ödeninceye kadar iadede imtina edebilir (Avukatlık Kanunu m. 39/2⁹⁹).

e.Beyan

Alacaklı tarafından borçlunun eşyanın iadesini talebi karşısında hapis hakkını kullandığını beyan etmesi gerekir. Beyan şekle bağlı değildir. Alacaklı iki durumda beyanda bulunur: Alacaklı borçlunun iade talebini reddedebilir ya da yanında hapsedtiği şeylerin paraya çevrilmesi talebini de beyan edebilir.

6.4. Eşyanın Paraya Çevrilmesi

TMK m. 953'e göre "*Borç yerine getirilmez ve yeterli güvence de gösterilmezse alacaklı, borçluya daha önce bildirimde bulunarak, hapsedtiği şeylerin teslimine bağlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevrilmesini isteyebilir.*"

Eşyanın paraya çevrilmesinin önkoşulu alacaklının, hapis hakkının dayanağı alacağına ilişkin olarak tatmin edilmemiş olmasıdır. Borç ödenmemiştir ya da yeterli güvence gösterilmemiştir. Bir başka ifade ile alacak hala mevcut ve muacceldir. Ancak söz konusu madde eşyanın paraya çevrilmesine ilişkin olarak borçluya önceden bildirimde bulunulması koşulunu getirmiştir. Alacaklıya getirilen bu bildirim yükümlülüğünün amacı, borçluya yeterli güvence göstererek eşyanın paraya çevrilmesine engel olmasına imkan tanımaktır. Bildirim herhangi bir şekle şartına bağlanmamıştır, sözlü dahi olabilir. Yapılan bildirimde rağmen borç ödenmez ya da yeterli güvence gösterilmezse eşya, *icra yolu* paraya çevrilir. Alacaklı, İİK m. 145 vd. hükümlerine göre eşyanın paraya çevrilmesini isteyebilir ve bu şekilde alacağını tahsil edebilir.

6.5.Acentenin Hapis Hakkının Kapsamı

Acentenin hapis hakkı, acentelik sözleşmesinden doğan bütün alacaklarını kapsamaktadır. Bu alacakların en başında ücret alacağı gelmektedir. Ücret alacağının yanı sıra

⁹⁹ RG. Tarih: 07.04.1969, Sayı: 1136

olağanüstü masraf, avans ve tazminat alacakları dolayısıyla da hapis hakkını kullanabilir (DOĞANAY, 1990: s. 522). TTK m. 119 hükmü “Acente, müvekkilindeki bütün alacakları ödeninceye kadar...” ibaresi, hapis hakkının kapsamının geniş tutulduğunu bize göstermektedir.

Ücret muaccel olup da müvekkil ücreti ödemekten kaçınırsa, hapis hakkı acentenin ücret alacağına kavuşmasının teminatı olacaktır. Ücretin eksik ödendiği durumlarda da hapis hakkı acentenin alacağına tam ve eksiksiz kavuşmasını sağlayacaktır (M. KAYA, 2014: s. 268).

Acente hapis hakkını acentelik sözleşmesi gereği kendisine teslim edilen ve elinde bulunan ya da özel bir sebebe binaen üçüncü kişinin elinde olup da zilyetliği acente tarafından teslimsiz iktisap edilen müvekkile ait menkul şeyler ve kıymetli evrak üzerinde kullanabilir. Şu halde hapis hakkının kullanılabilmesi için acentenin doğrudan zilyet olması gerekmeyip, dolayısı ile zilyet olması da yeterlidir. Örneğin, müvekkile ait malın acente tarafından kiralanmış bir depoda tutulması durumunda acente bu mal üzerinde dolaylı zilyet olarak hapis hakkını kullanabilir.

6.6. Acentenin Hapis Hakkını Kullanması

Kural olarak acente sadece muaccel alacakları için hapis hakkını kullanabilir. Bununla birlikte TTK m.119/3 hükmü gereğince müvekkil borçlarını ödemekte aceze düşerse, acente müeccel alacakları için de hapis hakkını kullanabilir. Acente ayrıca müvekkil namına tahsil etmiş olduğu paralar üzerinde de hapis hakkını kullanabilir. Hükmün 2. fıkrasında “müvekkile ait mallar acente tarafından sözleşme veya kanun gereği satıldığı takdirde, acente bu malların bedelini ödemekten kaçınma yetkisine sahip olur” denilerek hapis hakkı başlığı altında bir *takas yetkisine* yer vermiştir (KAYIHAN, 2011: s. 147; TEOMAN, 2010: s. 111). Acente, hapis hakkını haiz olduğu sürece, bu paraları müvekkiline ödememesi dolayısı ile TTK m. 112’de belirtilen faiz ya da tazminat ödeme borcu altına da girmez. Zira burada acenteye malın bedelini ödemekten kaçınma yetkisi verilmekte olup, hapis hakkında olduğu gibi İcra ve İflas Kanunu hükümlerince rehlin paraya çevrilmesi yoluna gidilmesi söz konusu değildir (DOĞANAY, 1990: s. 522). Takasın ancak muaccel olmuş ücret alacağı dolayısıyla yapılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (TBK md.139).

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, acente sadece paraya çevrilebilen taşınırlar ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkını kullanabilir. Paraya çevrilemeyen şeyler üzerinde (örneğin, müşteri listeleri, fiyat tarifeleri, mallarla ilgili belgeler gibi) hapis hakkı kullanılamaz (M. KAYA, 2014: s.269; KAYIHAN, 2011: s. 147). Acentenin müvekkilin

menfaatlerini koruma borcu kapsamında paraya çevrilmeye müsait olmayan bu belgeleri en geç acentelik ilişkisinin bitiminde iade etmesi gerekmektedir. Acentenin hapis hakkını kullanamayacağı diğer haller TMK m.951/2’de belirtilmiştir: *“Alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeniyle bağdaşmayan hâllerde de hapis hakkı kullanılamaz.”*

Bu hükme göre, acente hapis hakkını kullanmamayı müvekkiline karşı taahhüt etmişse hapis hakkını kullanamaz. Buna göre hapis hakkından feragat sözleşmesi zilyetliği elde etmesinden önce de sonra da yapılabilecektir. Düzenleme bu şekliyle eleştirilmektedir. Zira daha güçlü olan müvekkil, acenteyi en başta hapis hakkından feragat etmesi için zorlayabilir. Nitekim isabetli olarak, HGB § 88a/ f.1’e göre hapis hakkından feragat sözleşmesi hapis hakkına konu olan taşınır eşya ya da kıymetli evrakın zilyetliğini kazandıktan sonra yapıldığı takdirde geçerli olacaktır (M. KAYA, 2014: s. 270; KAYIHAN, 2011: s. 148).

İkinci olarak, müvekkil taşınır eşyayı ya da kıymetli evrağı henüz acentenin zilyetliğine geçmemişken acenteye hapis hakkını kullanamayacağı yönünde talimat verebilir. Bu halde acente verilen talimata aykırı şekilde hapis hakkını kullanamaz. Bu yolla, acente ile hapis hakkının kaldırılması konusunda anlaşma sağlayamayan müvekkil, tek taraflı irade beyanı ile acentenin hapis hakkının doğumunu engellemesi mümkün olmuştur. Ancak burada şu hususa dikkat edilmelidir: Müvekkil, bu hakkını, eşyanın acenteye tesliminden önce veya teslimi ile kullanması kanunen zorunludur (AKİPEK ve AKINTÜRK, 2009: s. 863; KAYIHAN, 2011: s. 149). Bu konuda başka bir görüş, müvekkilin bu yöndeki talimatının acentenin bağımsızlığına zarar vereceğini savunmaktadır. Hapis hakkının müvekkilin keyfi şekilde vereceği talimatla kaldırılabilmesinin TTK m. 119’ u tamamen işlevsiz hale getireceği ileri sürülmektedir (M. KAYA, 2014: s. 271). TTK m. 119’un TMK hükümlerine yaptığı atıfla, ekonomik açıdan müvekkile oranla daha güçsüz olan acente aleyhine hükümler öngörülmektedir. Nitekim, müvekkil acente tayin ederken en başta bu feragati isteyebilir ya da tek taraflı bir beyan ile acentenin bu hakkı kazanmasına engel olabilir. Bununla birlikte TMK m.952/1 hükmüne göre acente, müvekkilinin ödemedi acze düşmesi halinde, alacağı muaccel olmasa bile, hapis hakkından feragat sözleşmesi imzalamış olsa ya da yukarıda anlatılan şartlar dahilinde hapis hakkını kullanamayacağına dair talimat almış olsa bile hapis hakkını kullanabilecektir.

Son olarak, hapis hakkı kamu düzenine aykırı düşecek şekilde kullanılamaz. Hem özel hukuk hem de kamu hukukunun getirdiği emredici hükümler, para değeri olsa bile bazı nesnelere üzerinde hapis hakkının kullanılmasını önler. Bu gibi şeyler üzerinde hapis hakkının

kullanılması kamu düzenine aykırı düşecektir. Örneğin, satılması mümkün olmayan askeri araç ve aletler, haczi caiz olmayan şeyler üzerinde hapis hakkı kullanılamayacaktır. Bu konuda İcra İflas Kanunu m.82’ e bakılabilir. Aşağıdaki şeyler haczolunamaz:

1. Ekonomik faaliyeti, sermayesinden ziyade bedenî çalışmasına dayanan borçlunun mesleğini sürdürebilmesi için gerekli olan her türlü eşya,

2. Para, kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere, borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireyleri için lüzumlu eşya; aynı amaçla kullanılan eşyanın birden fazla olması durumunda bunlardan biri,

3. Borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan arazi ve çift hayvanları ve nakil vasıtaları ve diğer eklenti ve ziraat aletleri; değilse, sanat ve mesleki için lüzumlu olan alat ve edevat ve kitapları ve arabacı, kayıkçı, hamal gibi küçük nakliye erbabının geçimlerini temin eden nakil vasıtaları,

4. Borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyunu ve bunların üç aylık yem ve yataklıkları,

5. Borçlunun ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları ve borçlu çiftçi ise gelecek mahsül için lazım olan tohumluğu,

6. Borçlu bağ, bahçe veya meyva veya sebze yetiştiricisi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan bağ bahçe ve bu sanat için lüzumlu bulunan alat ve edevat,

7. Geçimi hayvan yetiştirmeye münhasır olan borçlunun kendisi ve ailesinin maişetleri için zaruri olan miktarı ve bu hayvanların üç aylık yem ve yataklıkları vb.

6.7. Acentenin Hapsettiği Eşyanın Paraya Çevrilmesi

TMK m.953/1’ e göre, “Borç yerine getirilmez ve yeterli güvence de gösterilmezse alacaklı, borçluya daha önce bildirimde bulunarak, hapsettiği şeylerin teslimine bağlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevrilmesini isteyebilir”. Görülmektedir ki hapis hakkına konu taşınır eşya ve kıymetli evrağın paraya çevrilmesi için bazı şartlar oluşmalıdır:

- a) Acente, paraya çevirme işleminden önce müvekkiline ihbarda bulunmalıdır. Çünkü kanun hükmü müvekkile teminat göstererek hapse konu eşyaların paraya çevrilmesini önleme olanağı getirmiştir. TTK m.18/3’ e göre, “Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır”. Ancak KAYIHAN’a göre ödeme emrinin müvekkile tebliğ edilmesi yeterli bir ihbar sayılacaktır (KAYIHAN, 2011: s. 149). Burada yapılacak ihbar diğer tarafı temerrüde düşürme, sözleşmeyi

feshetme ve sözleşmeden dönme kapsamında olmadığından TTK m. 18/3'te belirtilen şekillerde yapılması gerekmeyecektir. Çünkü hükümde geçerliliği şekle tabi kılınmış olan ihtar ve ihbarlar sınırlı sayıda gösterilmiştir.

b) Müvekkil borcu ödememiş ve yeterli teminat göstermemiş olmalıdır. Verilecek teminat aynı ya da kişisel olabilir. Ancak gösterilen teminatın acentenin alacağına kavuşmasını sağlayacak nitelikte ve borcu karşılamaya yeterli olması şarttır. Teminat gösterilmesinin teklif edilmiş olması veya kesin olmayan teminatlar, acenteye yeterli derecede güvence sağlayamacağından, hapis hakkına konu malın satımına engel olmaz.

Acente hapsediği eşyayı paraya çevirebilmek için ilamsız takip yoluna başvurabileceği gibi elinde ilam varsa ilamlı takip yoluna da başvurabilir. Acente ilamsız takip yolunda önce alacağı için icra takibi talebinde bulunur. Hapis hakkının dayanağı alacak para alacağı değilse bir verme ya da yapma edimi ise bu gibi edimlerin öncelikle para değerlerinin belirlenmesi gerekir. Takip talebini alan icra memuru, takip talebinin kanunun öngördüğü şartları içerdiğine karar verirse müvekkile ödeme emri gönderir. Ödeme emri ile müvekkile, borcu ödemesi veya itirazı varsa bunu bildirmesi ve bunları yapmazsa hakkında cebri icraya devam edileceği ihtar edilir (KURU/ARSLAN/YILMAZ, 2012: s. 138). Ödeme emrini alan müvekkil, borcunu öderse takip durur ve hapis hakkı sona erer. Bu durumda acente hapsediği eşyayı iade ile yükümlü olur. Borcunu ödemeyen müvekkil ödeme emrine itiraz etmez veya itirazı reddedilir ya da itirazı kaldırılırsa acente, hapsediği eşyanın satışını talep edebilir. Bununla birlikte alacak bir ilamda yahut ilam mahiyetini haiz belgede tespit edilmişse, acente ilamlı takip yoluyla hapsediği eşyanın paraya çevrilmesini isteyebilir. Alacaklı acente elindeki ilamı icra dairesine vererek takip talebinde bulunur. Takip talebine ilamın tarihi, numarası, özeti yazılır. İlamlı takip talebini alan icra dairesi müvekkile bir icra emri gönderir. İcra emri ile, borçlu müvekkilin ilamda yazılı borcu belli bir süre içinde ödemesi, bunu yapmazsa, ilam hükmünün icra müdürü tarafından zorla yerine getirileceği ihtar edilir (KURU/ARSLAN/YILMAZ, 2012: s. 392). Müvekkilin borcunu ödememesi ya da icranın geri bırakılmasına ilişkin bir karar getirmemesi halinde, acente eşyayının satışını isteyebilir.

TMK m. 953/2'ye göre “Üzerinde hapis hakkı bulunan nama yazılı kıymetli evrakın paraya çevrilmesi için icra dairesi, borçlu yerine gerekli işlemleri yapar.” İcra dairesinin bu durumda müvekkil yerine geçerek işlem yapmasının nedeni acentenin hapsediği kıymetli evrak üzerinde yetkili hamil olmamasından kaynaklanmaktadır. İcra dairesi bu halde müvekkil yerine geçerek nama yazılı senetlerde temlik beyanında bulunmak; emre yazılı

senetlerde ise ciro işlemi yapmakla yükümlüdür. Madde hükmünde sadece nama yazılı senetlerden bahsedilmekteyse de aynı imkanın emre yazılı senetler bakımından da kabulü gerekmektedir.

7. ACENTELİK ÜCRETİNİN BORÇLUSU VE ALACAKLISI

Acentenin elde edeceği ücretin borçlusu işin doğası gereği, onu görevlendiren ve acentenin gördüğü işten menfaat elde eden müvekkildir. TBK m. 129 kapsamında üçüncü kişi yararına acentelik sözleşmesi kurulması durumunda, acentelik ücretinin borçlusu üçüncü kişi yararına sözleşme akdeden taraftır. Bu halde acentelik sözleşmesinden menfaati bir üçüncü kişi elde etmesine rağmen, üçüncü kişi sözleşmenin tarafı değildir.

Acentelik ücretinin alacaklısı kural olarak, iş görmüş olan (acentelik sözleşmesi kapsamında sözleşmelere aracılık etmiş ya da müvekkil ad ve hesabına sözleşmeler akdetmiş) acentedir. Acentelik ücreti alacağı acentenin ölümü ile onun mirasçılarına intikal eder. Müvekkil ücret borcunu artık acentenin yasal mirasçılarına ödeyecektir. Bundan başka eğer acentelik ücreti devredilmişse alacaklı da değişecektir. TBK m. 183 gereğince kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir. TTK'nın acentelik hükümleri incelendiğinde alacağın devrini yasaklayan herhangi bir hüküm bulunmadığı görülecektir. Bu bakımdan, üçüncü kişi acente sıfatına sahip olmasa da acentelik ücretinin alacaklısı haline gelecektir.

8. ACENTENİN ÜCRET İSTEME HAKKININ BAĞLI OLDUĞU ZAMANAŞIMI

Zamanaşımı, alacaklının hareketsiz kalması yüzünden alacağın dava edilmesine engel olan bir olgudur. Borçluya borcu ödemekten kaçınma hakkı verir. Borçlu zamanaşımını ileri sürerse alacaklı alacağını elde edemeyecektir.

Acentenin ücreti ve acentelik sözleşmesinden doğan diğer alacaklarını talep etme hakkının bağlı olduğu zamanaşımına ilişkin olarak TTK'da hüküm sevkedilmemiştir. Buna karşın HGB 88. Paragrafta acentelik sözleşmesinden doğan taleplerin bağlı olduğu zamanaşımı dört yıl olarak belirlenmiştir (KAYIHAN, 2011: s. 150). TBK m. 147 b.5'e göre, acentelik sözleşmesinden doğan alacak ve davalar beş yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bu zamanaşımı süresi emredicidir, sözleşme ile değiştirilmesi mümkün değildir (TBK m.148). Her halde ücret alacağı bir senetle ikrar edilmiş veya bir hükümle sabit olmuş ise, on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği kanaatindeyiz (TBK m. 146). TBK m. 149'a göre zamanaşımı, alacağın muaccel olmasıyla işlemeye başlar. Ancak KAYIHAN'a göre

acentenin ücret hakkı ile bundan başka alacaklar için zamanaşımının başlangıcı farklılık arz etmektedir. Şöyle ki: Acentenin ücret alacağını talep etme hakkının beş yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi, ücret alacağının muacceliyet tarihidir. Acentenin ücret alacağından başka alacakları için beş yıllık zamanaşımı süresinin başlangıcı ise, sözleşmenin sona erme tarihi olmalıdır. Aynı konuda HGB dört yıllık zamanaşımı süresini, acentenin taleplerinin muaccel oldukları yılın sona ermesinden itibaren işletmektedir ve alacaklar arasında bir ayırım yapmamaktadır¹⁰⁰.

---

¹⁰⁰ <http://www.gesetze-im-internet.de/datenschutz.html#Seitenanfang>, erişim tarihi: 03.03.2015

SONUÇ

İki tarafa borç yükleyen acentelik sözleşmesinde, acentenin temel hakkı olan ücret, müvekkilin de ana borcudur. Ücret hakkının doğmasının ilk koşulu taraflar arasında hukuken geçerli bir acentelik sözleşmesinin bulunmasıdır. İkinci koşul, müvekkil ile üçüncü kişi arasında bir sözleşmenin kurulmasıdır. Müvekkil ile üçüncü kişi arasında yapılan sözleşmenin hukuken geçerli bir sözleşme olması gerekmektedir. Geçerli bir sözleşmenin bulunmaması durumunda acente ücret isteyemeyecektir. Ücret hakkının doğumu için sözleşmede ayrıca ücret ile ilgili bir düzenleme bulunması şart değildir. Çünkü acentelik faaliyetlerinin ücret karşılığı yapılacağı açıktır.

Acentenin ücret isteyebileceği haller kanunkoyucu tarafından açık ve net şekilde belirlenmiştir. Ancak kanun koyucu bu halleri emredici olarak düzenlememiştir. Bu sebeple taraflar ücrete hak kazandıran işlemler konusunda sözleşme serbestisi çerçevesinde düzenlemeler yapabilirler. TTK'daki düzenlemeye göre, acente, dört halde ücret talep etme hakkına sahiptir: Bunlardan ilki fiilen aracılıkta bulunulan veya akdedilen sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler acentelik ilişkisi devamınca kurulmuş olmalıdırlar. İkincisi, acentenin kendi çabasıyla müvekkiline kazandırdığı müşterilerle yapılan işlemlerdir. Üçüncüsü, acentenin tekel hakkından kaynaklanan kendisine tanınan bölge içindeki şahıslarla müvekkilinin yapmış olduğu sözleşmelerdir. Sonuncusu ise acentenin, acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra bazı hallerde kurulan işlemler için de ücret isteyebilme hakkıdır.

TTK ayrıca ücrete hak kazanma zamanı ile ilgili temel ilkeyi belirlemiştir. Buna göre, müvekkil ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin kurulmuş olması acentenin ücret talep edebilmesi için yeterli değildir; kurulan işlemin aynı zamanda yerine getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ücrete hak kazanma anı bakımından, üçüncü kişiyle yapılan sözleşmenin müvekkil veya üçüncü kişi tarafından ifa edilmesi lazım gelir.

Ücret miktarı belirlenirken, öncelikle taraflar arasında bu hususta bir anlaşma olup olmadığına bakılır. Taraflar ücret miktarını kararlaştırmadıkları takdirde ücret, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle göre, teamül de mevcut değilse halin gereğine göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesince belirlenir.

Ücret hakkı doğumu tarihinden itibaren en geç üç ay içinde ödenir. Ancak sözleşme ilişkisi sona ermişse, bu üç aylık sürenin dolması beklenmez, acenteye hak ettiği ücret ödenir. Hiç kuşkusuz, taraflar acentenin ücretinin ne zaman muaccel olacağını, örneğin her işlemin

tamamlanmasından sonra mı yoksa dönemsel aralıklarla mı ödeneceğini serbestçe belirleyebilirler. Ancak bu süre ücret hakkının doğumundan itibaren en çok üç ay olarak öngörülebilir. Acente ücretini talep etmek için sözleşmede kararlaştırılan bir süre varsa, o süreyi beklemek zorundadır. Böyle bir süre öngörülmemişse, acente ücrete hak kazandığı anda, ücretini talep edebilecektir.

Acentenin ücretin muacceliyeti ve hesaplanması bakımından bilgi ve belge isteme hakkı da ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Buna ilişkin TTK hükmü acentenin ücret alacağının tam olarak hesaplanması ve ücret hakkının korunmasına hizmet etmektedir. Ticari defterler ve belgeler konusunda bir sınırlama olmadığından ücret hakkına ait bilginin yer aldığı müvekkile ait tüm defter ve belgeler acente tarafından bizzat incelenebilir veya incelettirebilir.

KAYNAKÇA

- AKIN**, İrfan, (2013) “Acentenin Denkleştirme Hakkı Ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler”. AÜHFD. 62 (3), ss. 613-641
- AKİPEK** Jale/ **AKINTÜRK** Turgut, (2009), *Eşya Hukuku*, İstanbul: Beta
- ASLAN** Yılmaz / **ERGÜN** Mevci , (2005), *Ticaret Hukuku*, Ekin Kitabevi
- ARKAN** Sabih, (2001), *Ticari İşletme Hukuku*, Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
- AYAN** Özge, (2008), *Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AYAN** Özge, (2012), “6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun Acentelik Kısımında Getirdiği Yenilikler”, Dokuz Eylül Ün. Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, S.2, ss.79-120
- AYHAN** Rıza / **ÖZDAMAR** Mehmet / **ÇAĞLAR** Hayrettin , (2012), *Ticari İşletme Hukuku*, Yetkin Yayıncılık
- BAHTİYAR** Mehmet, (2011), *Ticari İşletme Hukuku*, İstanbul, Beta
- BECKER** Herman, (1993), *İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi*, Ankara, Yargıtay Yayınları
- BİLGİLİ** Fatih / **DEMİRKAPI** Ertan, (2012), *Ticaret Hukuku Bilgisi*, Dora Basım
- BİLGİLİ** Fatih / **DEMİRKAPI** Ertan, (2013), *Ticari İşletme Hukuku*, DoraBasım
- BİLGİLİ** Fatih, (2002) ,“Ticari Defterler-Cari Hesap-Acente”, EÜHFD, C. XVI, S. 3-4
- BİRSEL** Mahmut, (1968) “Ticari Örf ve Adet”, Ankara Barosu Dergisi, S.2, ss.205-210
- BOZER** Ali / **GÖLE** Celal, (2013), *Ticari İşletme Hukuku*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
- BOZKURT** Tamer, (2012), *Ticari İşletme Hukuku*, 12 Levha Yayınları
- CAN** Ozan, (2012), “6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun Acentelikle ilgili Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.18, Sa.2, ss. 81-98
- CENGİZ** Ali, (2011), “Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak Ve Borçları”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 140-165
- ÇETİNER** Bilgehan, (2011), *Hapis Hakkı*, İstanbul

DELİDUMAN Seyithan, (2000), “Medeni Usul Hukukunda Senet ve Senetlerle Yazılı Şekil Arasındaki İlişki”, A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1-2, ss.413- 435

DİRİKKAN Hanife, (2002), “Tacirler arası İhbar ve İhtarlar”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1, ss. 39-74

DOMANIÇ Hayri, (1988), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, Temel Yayınları

DOMANIÇ Hayri / **ULUSOY** Erol , (2007), *Ticaret Hukukunun Genel Esasları* , Arıkan

DOĞANAY İsmail, (1990), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, Feryal Matbaası

DÖNMEZ Onur, (2009), Acente Sözleşmelerinden Doğan Hak ve Borçlar, Y.lisans Tezi, Bahçeşehir Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü

DÜZGÜN Ülgen Aslan, (2011), Aracı Kurumlarda Merkez Dışı Örgüt Olarak Acentelik, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S. 1, ss. 25-59

FOSTER Nigel, (2011), *German Legal System and Laws*, London : Blackstone Press

GÖKSAY Yaşar, (2010), “6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Göre Acentenin Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı Anlaşması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Özel S., ss.895-943

GÜMÜŞ Mustafa Alper, (2014), *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Vedat Kitapçılık

HAGEMEISTER Roland, (2003), *Der Handelsvertreter Im Englischen Recht Und Seine Ansprüche Bei Beedigung Des Vertretervertrages*, Berlin: Lit Verlag

HATEMİ Hüseyin / **SEROZAN** Rona/ **ARPACI** Abdülkadir , (1991), *Eşya Hukuku*, İstanbul: Filiz kitabevi

HOFFMANN Günther, (1966), *Der Ausgleichsanspruch Der Handelsvertreter*, Springer Fachmedien Wiesbaden

HOLLING Werner, (1966), *Moderner Warenvertrieb Durch Handelsvertreter*, Springer Fachmedien Wiesbaden

İMREGÜN Oğuz, (2001), *Kara Ticareti Hukuku Dersleri*, Ankara

İŞGÜZAR Hasan, (1989), *Tek Satıcılık Sözleşmesi*, Ankara

KARAHAN Sami, (1998), *Ticari İşletme Hukuku*, Mimoza Basım

KARAHAN Sami, (2014), *Ticari İşletme Hukuku*, Mimoza Basım

- KAYA** Arslan, (2013), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Yedinci Kısım: Acentelik*, Beta
- KAYA** Mustafa İsmail, (2014), *Acentelik Hukuku*, Adalet Yayınevi
- KAYAR** İsmail, (2008), *Ticari İşletme Hukuku*, Detay Yayıncılık
- KAYIHAN** Şaban, (2011), *Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi*, Seçkin Yayınları
- KAYIHAN** Şaban / **YASAN** Mustafa, (2013), *Ticari İşletme Hukuku*, Seçkin Yayınları
- KURU** Baki / **ARSLAN** Ramazan/ **YILMAZ** Ejder, (2012), *İcra ve İflas Hukuku*, Ankara
- MEYVECİ** Kıvılcım Eda, (2006), *Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Mükellefiyetler*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- MOROĞLU** Erdoğan, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler*, 2. Baskı, İstanbul Barosu Yayını
- OĞUZMAN** M. Kemal / **BARLAS** Nami, (2008), *Medeni Hukuka Giriş*, Temel Kavramlar
- OĞUZMAN/ ÖZ**, (2010), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul
- OĞUZMAN** Kemal / **SELİÇİ** Özer / **ÖZDEMİR** Saibe Oktay,(2009), *Eşya Hukuku*, 12. Bası
- POROY** Reha /**YASAMAN** Hamdi, (1998), *Ticari İşletme Hukuku*, İstanbul: Beta
- POROY** Reha/**YASAMAN** Hamdi ,(2012), *Ticari İşletme Hukuku*, Vedat Kitapçılık
- REİSOĞLU** Safa, (2010), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Beta
- REVA** Zeynep, “Acente Portföy Tazminatı”, *Tevfik Cansız’a Armağan Eseri*, ss. 219-244
- RUHİ** Ahmet Cemal, (2013), *Örnek Sözleşme Metinleri*, Seçkin Yayınları
- SARAÇ** Tahir, (2012), “6102 Sayılı Ticaret Kanununun Acentelik İlişkisinde İnhisar Hakkı Ve Rekabet Yasağı Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Rekabet hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *AÜHFD*, 61 (2) , ss.711-748
- TEOMAN** Ömer, (2003), *Yaşayan Ticaret Hukuku*, Cilt 1, Vedat Kitapçılık
- TEOMAN** Ömer, (2010), *Tüm Makalelerim Cilt 3 2002-2010*, İstanbul: Vedat Kitapçılık
- TOKSAL** Baki, (1991), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, Tekirdağ: Sermet Matbaası
- ÜÇÜNCÜ** Hilal, (2013), *Acentenin Temsil Yetkisinin Usul Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi*, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 1-2

ÜLGEN Hüseyin /**HELVACI** Mehmet /**KENDİGELEN** Abuzer /**KAYA** Arslan /**ERTAN** Füsün
Nomer, (2015), *Ticari İşletme Hukuku*, 12Levha Yayınları

YALÇINDURAN Türker, (2007), *Vekalet Sözleşmesinde Ücret*, Yetkin Yayınları

YAVUZ Cevdet, (2010), *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Beta

YILMAZ Ejder, (2011), *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları

ZEVKLİLER Aydın, (2010), *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Turhan Kitabevi

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31986L0653>

<http://www.gesetze-im-internet.de/datenschutz.html#Seitenanfang>

<http://www.ticaretkanunu.net/konu/ttk-gerekce/>

<http://www.hukukkaynaklari.com/>

<http://www.kazanci.com/>

<http://www.sinerjimevzuat.com.tr/>

<http://www.tbmm.gov.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

06.10.1990 tarihinde Adıyaman'da doğdum. İlk ve orta öğretimimi Adıyaman'ın Kahta ilçesinde tamamladıktan sonra, Adıyaman Anadolu Lisesi'ni bitirdim. 2009 senesinde başladığım Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 2013 senesinde mezun oldum. Eylül 2014'te atandığım Kırklareli Üniversitesi'nde Hukuk Bilimleri Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapmaktayım.

